

T.C.
AYDIN ADNAN MEDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
2021-YL-060

SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARINDA ERKEKLİK

HAZIRLAYAN

Yağmur Esin PAHSA

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Ferda ZAMBAK

AYDIN-2021

KABUL ONAY SAYFASI

T.C
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

25/06/ 2021

Yağmur Esin PAHSA

ÖZET

SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARINDA ERKEKLİK

Yağmur Esin PAHSA

Yüksek Lisans Tezi, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ferda ZAMBAK

2021, X + 129 sayfa

Bu çalışmada, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önde gelen kadın yazarlarından biri olan Sevinç Çokum'un romanlarındaki erkeklik halleri, toplumsal cinsiyet çalışmaları etrafında incelenmeye çalışılmıştır. Sevinç Çokum'un geleneği tamamıyla reddetmeyen ve yeniliği gelenekle harmanlayan düşünce yapısı, romanlarındaki erkek karakter kurgularında etkisini göstermektedir. Çokum romanlarında, hegemonyanın belirlediği ideal erkeklik kriterlerinden askerlik, meslek sahibi olma, evlilik ve babalık rolü ile yaratılmaya çalışılan erkeklik inşasının, erkek karakterlerde yarattığı olumlu ya da olumsuz etkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

Erkeklik, iktidar ve hegemonyanın baskın gücü neticesinde kendini var eden bir olgudur. Toplumsal inşa temelinde oluşturulan erkeklik rollerinin ana meselesi, erkeğin otorite ve güç dengesini her zaman elinde tutmasını sağlamaktır. Erkeklik rollerini tamamlayamayan ya da herhangi bir basamağında aksaklık yaşayan erkeklerin, hegemonyanın ötekileştirme politikası çerçevesinde yara alması, erkeğin bunalımlı ve dengeli olmayan bir hale bürünmesine neden olur. Romanlarda yer verilen erkek karakterler askerlik, meslek sahibi olma, evlilik ve babalık rolleri ile kamusal ve özel alanlarında eril irade sahibi olurken, erkek karakterlerin bu eril iradenin kaybedilme tehlikesi karşısındaki tavır ve davranışları da incelenmiştir. Sevinç Çokum'un romanlarında erkeğin krizli ve sarsıntılı halleri üzerinden, okura teklif edilen erkeklik biçimleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sevinç Çokum, erkeklik, toplumsal cinsiyet.

ABSTRACT

MASCUNALITIY IN SEVINÇ ÇOKUM'S NOVELS

Yağmur Esin PAHSA

Master Thesis, Department of New Turkish Literature

Thesis Advisor: Doç. Dr. Ferda ZAMBAK

2021, X + 129 page

In this study, the masculinity in the novels of Sevinç Çokum, one of the leading female writers of Turkish literature in the Republican period, has been tried to be examined around gender studies. The mindset of Sevinç Çokum, which does not completely reject tradition and blends innovation with tradition, shows its effect on the male character fiction in her novels. In Çokum's novels, it is tried to explain the positive or negative effects of masculinity construction, which is created with the roles of military service, occupation, marriage and fatherhood, which are among the criteria of ideal masculinity determined by hegemony, on male characters.

Mascunility is a phenomenon that creates itself as a result of the dominant power of power and hegemony. The main issue of masculine roles created on the basis of social construction is to ensure that men always keep the balance of authority and power. The fact that men who can't complete their masculine roles or who experience a defect in any step, within the framework of the marginalization policy of hegemony, cause the man to become depressed and unbalanced. While male characters featured in the novels have masculine are in public and private areas with roles of military service, occupation, marriage and fatherhood, the attitudes and behaviors of the male characters against the danger of losing this masculine are examined. In Sevinç Çokum's novels, through the crisis and jerky states of men, the forms of masculinity offered to the reader are explained.

Key Words: Sevinç Çokum, mascunility, gender.

ÖN SÖZ

Cumhuriyet dönemi Türk romancılığının önemli yazarlarından Sevinç Çokum, romanlarında toplumsal olaylara ve olgulara karşı hayatın içinden örnekler sunar. Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkeğin ayrı ayrı bakış açıları üzerinden, toplumun her kesiminde karşılaşılabileceğimiz insan meselelerine değinmesi bizlerin çalışmalarına öncülük etmektedir.

Toplumsal inşa temelinde, kadına ve erkeğe birbirlerini tamamlayıcı rol ve sorumluluklar atfedilerek bir toplumsal refah kurulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda en çok eril bir yapının öncelikli oluşu ve farkındalığından bahsedilerek meseleler kadın odaklı incelense de, her şey zıttıyla var olur düşüncesinden yola çıkılarak meselelere erkek odaklı bir yapıdan da bakmak gerekir. Güç ve otorite esaslı yetiştirilen erkeklerin, erkeklik kazanımları için ettikleri mücadele tercih değil inşanın bir parçasıdır. Romanlarda da karşılaşılan, her erkeklik kazanımının ardından kaybetme tehlikesi taşıyan erkek karakterler sancılı bir sürecin içinde var olur. Çokum romanlarında erkekliğin krizli, sancılı ve bunalımlı halleri verilirken, geleneksel değerler çerçevesinde bazı olgu ve durumları yıkmanın oldukça zor olduğu da belirtilmektedir. Toplumsal değişim ve gelişimler ile birlikte yeniden üretilen cinsiyet rolleri ve geleneksel öğretiler arasındaki sıkışmışlık anlatıcının gözünden sunulmaktadır.

Çalışma sürecinde öncelikle, bilgi birikimi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, her zaman sorularımı sabırla cevaplayan ve bana akademi yolunda yarar sağlayacak engin bilgiler sunan sevgili danışman hocam Doç. Dr. Ferda Zambak'a çok teşekkürlerimi sunuyorum. Maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim, çok kıymetli çekirdek ailem annem Yeşim, babam Oktay ve kardeşim Sibel Nisa Pahsa'ya yürekten teşekkür ederim. Bu süreçte alanı olmamasına rağmen tüm ilgi ve alakası ile bana yardımcı olan canım arkadaşım Psikolog Rumeysa Erdoğan'a, moral ve motivasyon konusunda her zaman yanımda olduklarını bildiğim, arayıp soran tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
ÖN SÖZ	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1	9
1. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET	9
1.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	11
1.2. Erkeklik Kavramı	14
1.2.1. Ataerki ve Hegemonik Güç	15
1.2.2. Cumhuriyet Dönemi Türk Toplumunda Erkeklik Rollerini	21
BÖLÜM 2	26
2. SEVİNÇ ÇOKUM ROMANLARINDA “ERKEKLİK VE İKTİDAR” İLİŞKİSİ	26
2.1. Askerlik.....	28
2.2. Meslek Sahibi Olma.....	44
2.3. Evlilik.....	55
2.4. Aile Kurumu	61
2.4.1. Babalık Rolü	61
BÖLÜM 3	71
3. ERKEKLİĞİN SARSINTILI, ENDİŞELİ HALLERİ	71
3.1. Beden Politikaları.....	72
3.2. Ekonomik Güç/Güçsüzlük	79
3.3. Statü Endişesi.....	84
BÖLÜM 4	90
4. ERKEKLİK KRİZLERİ	90

4.1. Çalışma Hayatında Kadın ve Erkeklik Kaygısı	92
4.2. Boşanma.....	99
4.3. Anne-Oğul İlişkisi.....	106
4.4. Kırılgan, Yaralı Erkekler.....	111
SONUÇ	115
İNCELENEN ROMANLAR.....	121
KAYNAKLAR	122
ÖZGEÇMİŞ	129

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e. : Adı geçen eser

Çev. : Çeviren

S. : Sayı

s. : Sayfa

vb. : ve benzeri

Der. : Derleyen

TDK. : Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Sevinç Çokum, Türk Edebiyatı'nın 1970 sonrası döneminin önemli kadın yazarlarından. Romanları, göç sorunları, aile ilişkileri, kadın ve erkeğin yaşam pratikleri, toplum ve insan esaslı meseleler etrafında şekillenir. Anlatılarda, Kırım-Tatar Türkleri, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait tarihi ve siyasi birçok mesele kurguyla bütünleşerek aktarılır. Romanları aynı zamanda gücünü ve hazzını gündelik yaşamın alışlagelmiş uğraşlarından almaktadır. Romanlarında, varlığını sürdürmeye çalışan insanın en doğal gerçekliğine değinip, sosyal meselelerin insan dünyasındaki etkilerini aktarmaktadır. “Roman benim anlayışıma göre insanı yakalayabilmek sanatı... Burada insanın etrafını koyu bir çizgiyle çiziyor ve bizim insanımız diyorum... Böyle olunca roman belki daralmış gibi görünüyor ama çizginin içinde yine insan var fakat kimliğiyle, çevresiyle, adıyla, ait olduğu değerlerle...”¹ Sevinç Çokum, insanı romanın merkezine yerleştirip, yaşanmışlıklar temelinde geçmişi ve şimdiyi birleştiren bir kurgu yaratmaktadır. “Sevinç Çokum’un zamanı algılayışı ve yorumlayışında da, geçmiş ile hal arasında gidiş-gelişler söz konusudur.”² Çokum’un romanlarında mekân tercihi ise çoğunlukla yaşadığı şehir olan İstanbul’dur. Mekânı ve eşyayı ustaca kurgulayışı, İnci Enginün dikkatini çekmiş ve bu konuda “Çokum’u “eşyaya ve ayrıntıya” verdiği önem bakımından Tanpınar’a benzetmiştir.”³ Sevinç Çokum romanları, akıcı, içten bir üslup ve yalın bir dil ile kurgulanmıştır.

“Bizim Diyar’la başlayan ve Hilal Görününce, Ağustos Başağı, Lacivert Taşı gibi Cumhuriyet öncesi dönemi kapsayan romanlarımın yanında, Cumhuriyet sonrası yakın geçmişi kapsayan Zor, Karanlığa Direnen Yıldız, Deli Zamanlar, Gece Rüzgârları, Tren Burdan Geçmiyor, Arada Kalmış Tebessüm ve Çok Yapraklı İlişkiler adlı romanlarım da geçmişi, geri dönüşlerle veya yaşanan zaman itibariyle anlatan romanlardır.”⁴ Sevinç Çokum özellikle tarihi romanlarını kurgularken, halk hikâyeleri, destan anlatıları ve efsaneler gibi edebiyatın geleneğini sürdürmeye yardımcı olacak anlatılardan yararlanmaktadır. Geçmişi, geleneği ve kültürü bilmeden şimdinin dünyasını kurmanın

¹ (Sevinç Çokum, “Roman Üzerine”, *Türk Edebiyatı Dergisi*, 1992, S.220,s.15-16.); Aktaran, Özlem Çiftçi, “Sevinç Çokum’un Tarihi Romanları ve Dönem Romanları Üzerine Bir İnceleme”, Kastamonu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu, 2020, s.28.

² Ayfer Yılmaz, “Sevinç Çokum Romanlarında Tahkiye’nin üç unsuruna (Zaman, Mekân, Şahıs Kadrosu) Umumi Bir Bakış”, *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 2012, S.10, s.217.

³ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, 2003, s.239.

⁴ Sevinç Çokum, “Tarihi Romanda Yaşanmışlık”, *II. Milletlerarası Tarihi Roman ve Romanda Tarih Sempozyumu*, İstanbul, 2013, s. 50.

mümkün olamayacağını savunan düşüncesi ile milli değerlere verdiği önemi romanlarına da yansıtmaktadır. Cumhuriyet sonrası romanlarındaki meseleler ise değişen toplum yapısıyla birlikte değişen üretim biçimleri, ekonomik sorunlar, sınıf farklılıkları, artan yoksulluk, siyasi ve politik görüş farklılıkları, kadın ve erkeğin toplumsal inşa süreçlerindeki rolleri ve aile ilişkileri gibi içerikleri barındırır. Bununla beraber romanları “yeniye hem hasret hem de endişeli bakan toplumun eleştirisi ve eskiyle bağını koparamayıp yeni ideali üzerinden kendisini inşa etmeye çalışan bireylerin yaşantıları üzerinden kurgulanmaktadır.”⁵

Toplumsal cinsiyet çerçevesinde, Sevinç Çokum romanları üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, genellikle kadın odaklı çalışmaların varlığı ile karşılaşılır. Bunlar, toplumsal hayatta kadın, aile ve evlilik hayatında kadın, siyasette kadın gibi meseleleri içeren çalışmalardır. Toplumsal inşa pratiklerinin yalnızca kadınlar üzerindeki etkilerine değil, aynı zamanda erkekler üzerindeki etkilerini de anlamlandırmak gerekir. Bu yüzden Çokum’un romanlarında yalnızca kadın meseleleri değil, erkeklik rolleri ve meseleleri de çözümlenmeye çalışılmalıdır.

Bu çalışmada sosyolojik eleştiri yöntemi kullanılarak Sevinç Çokum romanlarında erkeklik meselelerine yakından bakılmaya çalışılacaktır. Sevinç Çokum romanlarında erkek karakterler, toplumun her kesimde karşılaşılabilen, doğal yönleriyle tasvir edilmiş ve erkeğin yaşam pratikleri içerisindeki sorunlarının tüm gerçekçiliği ile yansıtıldığı bir kurguyla oluşturulmaktadır. “Çokum romanlarında, büyük ölçüde belgelere dayanır ve gerçek hadiselerden yola çıkar. Bu da onun gerçekçi bir yazar olduğunu gösterir. Bu arada bir romancı, daha doğrusu bir sanatçı olarak, hayalden ve hayal gücünden de faydalanır, romanlarını gerçek olaylar ve kurgusal karakterlerden meydana getirdiği hayal-hakikat sentezi üzerine kurar.”⁶Bu çerçevede gerek tasvirler, gerek Çokum’un roman kurgularındaki toplumsal meselelere karşı duyarlılığı esas alınarak, erkeklik meseleleri bağlamında özgün bir içerik sunduğu görülmektedir. Çalışmada Sevinç Çokum’un tüm romanlarındaki erkeklik halleri ve anlatıcının erkek karakterleri kurgularken, hegemonik ya da madun gibi erkeklik biçimleri üzerinden nasıl kurguladığı incelenecektir. Bu noktada Connell’in erkeklik biçimleri üzerine belirlediği sınıflandırmaya değinmek gerekir. Connell, “hegemonik erkeklığı, erkeklığın farklı biçimleri arasındaki ittifak, tahakküm ve itaatkârlığı imlerken içleme, dışlama ve sindirme gibi çeşitli yöntemlerle kurulan cinsiyetler siyasetini

⁵ Ferda Zambak, “Deli Zamanların İkiriklikli Yaşam Alanları: Eşikteki Yeni Kadın Bilinci”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2016, S.52, s.136.

⁶ Bilge Ercilasun, “Sevinç Çokum ve Dört Romani”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2009, S.26, s.105.

açıklamak için kullanılan bir kavram olarak, madun erkekliği ise hegemonik erkekliğin karşısındaki özellikleri, nitelikleri, davranış biçimlerini gösteren erkekleri tanımlamak için kullanılmaktadır. İşbirlikçi erkeklik ise bir yandan erkeklik rollerini inşa ederken, diğer yandan ise erkeği tüketim kültürünün bir parçası haline getirmektedir.”⁷ Bu sınıflandırma erkeklik biçimleri ve erkeklik inşasının temel çerçevesinin kurulduğu düzlemi göstermektedir. Hegemonik erkekliğin sunduğu ideal erkeklik inşa süreçlerinden askerlik, meslek sahibi olma, evlilik ve babalık rolüne değinilerek, romanlarda yer alan erkek karakterlerin bu inşa içerisinde çıkmazda oldukları durumlar ele alınacaktır. Beraberinde, romanlarda toplumsal meseleler üzerinden erkeklik krizlerinin kurgulandığı görülmektedir. Aile ilişkileri, ekonomik yetersizlik, duyguları dile getirememe gibi erkek karakterlerin kendi yaşam döngülerindeki sancılı ve krizli hallerin nedenleri üzerinde durulacaktır. Çalışma, Sevinç Çokum’un “Zor (1977)” adlı ilk romanı ile “Bizim Diyar (1978)”, “Hilal Görününce (1984)”, “Ağustos Başağı (1989)”, “Çırpıntılar (1991)”, “Karanlığa Direnen Yıldız (1996)”, “ Deli Zamanlar (2000)”, “ Gülyüzlüm (2003)”, “Gece Rüzgârları (2004)”, “ Tren Burdan Geçmiyor (2007)”, “Arada Kalmış Tebessüm (2010)”, “Lacivert Taşı (2011)”, “Çok Yapraklı İlişkiler (2013)”, “Kırmalı Etekler (2014)” ve “Gözyaşı Çeşmesi (2016)” isimli romanlarını kapsamaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, erkeklik meselesinin ana temasını oluşturan, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramı tanımlanarak, toplumu oluşturan bireylerin yaşam pratiklerini birbirlerini tamamlayan görev ve sorumluluklar çerçevesinde gerçekleştirdiklerine değinilecektir. “Toplumsal cinsiyet, toplumsallaşma süreci ve kültürün içinde edinilen kadın ve erkek olma özelliklerini anlatan bir kavramdır. Kadınların ve erkeklerin toplumda üstlenmiş oldukları işlerin ve yerine getirdikleri rollerin doğal ve kendiliğinden bir iş bölümünün sonuçları olmaktan çok, kültürel olarak belirlenmiş, öğrenilmiş ve zaman içinde değişebilir olduğunu gösterir.”⁸ Bu bağlamda toplumsal cinsiyetin oluşturmak istediği inşada, kadına ve erkeğe çeşitli roller atıf edilerek toplumsal refah sağlanmaya çalışıldığı fakat iktidar ve hegemonyanın baskın gücü karşısında bireylerin kendi benliklerini inşa etmekte zorlandıkları görülmektedir.

Bölüm içerisinde, erkeklik kavramı tanımlanarak, erkeğin güçlü görünüm, maddi kazanç elde edebilme yetisi, aile kurabilme, statü kazanabilme gibi görev ve

⁷ Aslı Elgün, “Erkek Evreninde Erkeklik Biçimlerinin Temsili: www.erkekadam.org Üzerine Nitel Bir Analiz”, *Erciyes İletişim Dergisi*, 2020, S.2, s. 886.

⁸ Serpil Çakır, “Feminizm Ataerkil İktidarın Eleştirisi”, (der. Birsen Örs), *19.yy’dan 20.yy’a Modern Siyasal İdeolojiler*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s.415.

sorumluluklarına yer verilerek, erkeklerin toplumsal rolleri açıklanmaya çalışılacaktır. “Erkekliklerin tanımları, kurumların ve ekonomik yapıların tarihi içine kök salmıştır. Başka bir deyişle erkeklik kafalardaki bir düşünce ya da kişisel bir kimlik ile sınırlı kalmamaktadır; örgütlü toplumsal ilişkilere sirayet ederek dünyaya da açılmaktadır.”⁹ Bu da erkeğin sabit bir tanımlamanın ötesinde yeniden üretilen bir olgu olduğunu göstermektedir. Bölüm akışında, erkeğin temel baskın gücü olan iktidar ve onun pratikleri olan ataerki ve hegemonya kavramları açıklanacaktır. Bu baskın iki güç, erkeğin otoritesini güçlendirmek, kamusal ve özel alanda her zaman erkeğin ayrıcalıklı olması adına ideal erkeklik kriterleri oluşturmaktadır. Bu ideal erkeklik kriterleri her zaman erkeğin maddi ve manevi olarak güçlü görünümünü destekleyen, askere gitme, iş sahibi olma, evlenme ve baba olarak yeni bir nesile aracı olma gibi rolleri içermektedir. Bu kriterleri gerçekleştiren erkeklerin ideal erkeklik statüsüne yükseldiği, gerçekleştiremeyenlerin ise toplum tarafından ötekileştirilme gibi bir yaptırıma maruz kaldığı görülmüştür. Bu bağlamda sözde ideal erkeklik kriterlerinin erkekler üzerindeki baskıcı tavrı incelenecektir.

Bölümün son kısmında ise Cumhuriyet dönemi Türk toplumunda erkeklik rolleri açıklanmaya çalışılacaktır. Bir tarafta Türk toplumunun geleneksel öğretileri çerçevesinde yer alan ataerki toplum yapısı, diğer tarafta ise Cumhuriyet dönemiyle birlikte yenileşmeye çalışan bir toplum karmaşası mevcuttur. “Türk modernleşmesinin cinsiyet rejiminin “aile odaklı modernleşme” olarak şekillendiğini ve bunun aile politikaları aracılığıyla toplumu yönetmeyi sağlayan önemli bir iktidar stratejisi olduğu düşünülür.”¹⁰ Aile kurumunun, yeni bir neslin inşasındaki katkısı göz önünde bulundurularak modernleşmenin temel kurumu olması, kadının ve erkeğin rol ve sorumluluklarını bu bağlamda artırmaktadır. Bu modernleşme beraberinde ideal kadınlık ve ideal erkeklik kavramlarını meydana getirmektedir. Modernleşme ile birlikte özellikle kadınlar açısından kamuda görünür olma, erkekler ile eşit haklara sahip olmak gibi eylemselliğini daha çok artırdığı yeniliklerle karşılaşılırken, aynı zamanda “eylemlerinin kendi seçimleri ile oluşmaması; sınırları çizilmiş, görevleri saptanmış bir alanda rolünü ‘saadet’ ile oynaması beklenen bir ‘manken’ rolüne benzetiliyordu. Erkekler ise artık arzuları ve çelişkileri ile temsil edilebilmeyi başarmıştı.”¹¹ Geleneksel erkeklik değerleri çerçevesinde evin geçimini sağlayan, maddi

⁹ R.W. Connell, *Erkeklikler*, Çev. Nagihan Konukcu, Phoenix Yayınları, Ankara, 2019, s.72.

¹⁰ Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.306.

¹¹ Sancar, a.g.e., s.316.

gelir elde etmekle yükümlü, sert, katı ve duygularından arındırılmış erkek modernleşme ile birlikte, kamusal alanı kadınlar ile paylaşma, evin içerisinde yalnızca maddi olarak değil manevi olarak da görünür olma gibi rollere bürünmektedir. Cumhuriyet modernleşmesi kadına ve erkeğe birlikte yeniden yaşam pratikleri sunarken, eril iradenin kaybolmamasını ön planda tutmuştur. Bu bağlamda geleneksel erkeklik değerleri tam anlamıyla reddedilmeyerek yeni ile uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu modernleşme çizgisinin yalnızca sosyal alanda değil, edebiyatımız içerisindeki erkek karakter kurgusunda da etkisini gösterdiğine değinilerek, erkeklerin değişim ve dönüşüm içerisindeki halleri aktarılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümü, erkeklik rollerini tayin eden esas güç ile gücü elinde bulunduran iktidar arasındaki etkileşimin boyutlarını içeren “Erkeklik ve İktidar” başlığıdır. Bölümde, romanlarda yer alan erkek karakterlerin, iktidar ile olan iletişiminin en belirgin hale geldiği alanlardan askerlik, iş, evlilik ve aile kurumlarıyla olan ilişkisi açıklanmaktadır. Bu ilişkilerin krizli mi ya da uyumlu mu olduklarına değinilmiştir. Romanlarda erkek karakterlere kriz yaratan öncelikli alanın ekonomi ve iş bulma alanı olduğu görülmüştür. Maddi kazanç elde edememek erkek karakterlerin en çok sekteye uğradığı alandır. İşsiz kalmış erkek karakterler güçsüz, düşkün ve zayıf olarak tasvir edilir. Anlatılarda, işsiz erkek karakterlerin çevresi ve ailesi ile ilişkilerinde sözü geçerliliğini yitirdiği ve dost, akraba ya da arkadaşları gözünden yardıma muhtaç oldukları tasvir edilir. Bu durum erkek karakterlerin toplumda görünürlüğüne zedeler. Romanlarda erkek karakterlerin uyumlu yaklaştıkları erkeklik kriteri ise askerliktir. Milli değerlere verilen önem göz önünde bulundurularak erkeklerin askerlik görevine yaklaşımı daha olumlu bir çerçeveden sunulmaktadır. Bizim Diyar(1978), Gözyaşı Çeşmesi(2016), Ağustos Başağı(1989) ve Hilal Görününce(1984) romanlarında örneği görülen askerlik, milli duygu ve değerler çerçevesinde vatani görev olarak tanımlanıp, eril iradenin kazanılması adımı da erkek karakterlerin gönüllü olarak kabul ettikleri bir alan olarak yer almaktadır.

Bölüm devamında iktidarın gücünün devamlılığını sağlayan hegemonya kavramı detaylandırılır. Connell’in tanımlamasına göre; “ “Hegemonya” mutlak kültürel egemenlik, seçeneklerin ortadan kaldırılması anlamına gelmez. Bir güçler dengesi içinde, diğer bir deyişle bir oyun esnasında, kazanılan üstünlük anlamına gelir.”¹² Bu üstünlük yarışı erkeği iktidar ve otorite tuzağına düşürerek erkeklik kazanım uğraşlarına sürüklenmelerine neden olur. Erkeğin kimlik kazanımında önemli etkisi olan “hegemonik erkeklik” kavramı

¹² R.W. Connell, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s.269.

açıklanarak erkekler üzerindeki etkisine değinilir. Beraberinde vatan bilincinin somutlaştırıldığı, erkeklik ve erkek olma hususunda önemli bir aşama olan askerlik görevi incelenmiştir. “Erkek ve kadın rollerinin ideolojik kategorilerle birbirinden ayrışması, tüm siyasal ve toplumsal kurumları karakterize eder. Kùltürler arası farklılıklar gösteren toplumsal cinsiyet ideolojisi, milliyetçi ve militarist düşünce üretiminin ayrılmaz bir parçasıdır.”¹³ Milli duyguların pekiştirilme süreçleri ve militarizmin varlığı karşısında erkeklik mücadelesine yer verilerek, bu evrede duygularını geri planda bırakmış akılcı erkek karakterler ile karşılaşmaktadır. Askerlik sürecinin ardından, iş hayatına adım atmaya çalışan erkek karakterlerin meslek seçme süreçleri, iş hayatlarında karşılaştıkları sorunlar hatta işsiz kalma durumlarına karşı gösterdikleri tutumlar, ayrıntılı bir şekilde incelenmeye ve anlatıcının bu erkek karakterler karşısındaki tavrı belirlenmeye çalışılmıştır. Bunların yanı sıra belirli bir gelir elde ederek maddi güvencesini sağlayan erkek karakterlerin evlilik hayatları, babalık rolü, evliliğe yönelimlerdeki etkenler ve bu rolleri gerçekleştirirken yaşadıkları krizlere yakından bakılarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın “Erkeğin Sarsıntılı, Endişeli Halleri” isimli üçüncü bölümünde ise erkekliğin toplum içerisinde idealize edilmiş bir takım kriterlerinin mevcut olduğuna değinilir. Beraberinde ideal olan erkeğin nerede sekteye uğradığı ve onu zayıflatan unsurlara yer verilmektedir. Erkek karakterler, kurguda ideal erkeklik kriterlerinden güçlü ve sağlıklı görünüm ile toplumda görünürlüğünü artırırken, doğuştan veya dolaylı olarak herhangi bir problemle sağlıklı görünümünü kaybetmesi üzerine, uygulanan beden politikası çerçevesinde toplumda görünürlüğü azalmaktadır. Benzer şekilde güç kavramı bedenin haricinde ekonomi alanında oldukça önem arz eder. Toplumsal değişim ve gelişimlerin ekonomi ve iktidar ilişkisiyle doğru orantılı olarak yeniden üretilmesi, erkeklik hallerini endişeli bir sürece hapis eder. Gelir elde eden erkek karakterler kurguda saygın bir konumda iken herhangi bir nedenle işten çıkarılan erkek karakterler toplumun dışlayıcı tavrı karşısında güçsüz olarak tasvir edilir. Bir başka açıdan erkek karakterleri sarsan kriterlerden biri de statü endişesidir. Toplumsal değişimle birlikte statü kavramının önem kazanması erkek karakterlerin en iyisi ve daha iyisi için mücadele etmesine neden olur. Böylece hayatta kalma mücadelesi içerisine giren erkek karakterler için rekabetin boyutları büyür. Bu noktada erkek karakterler daha hırslı, daha mücadelecı ve etrafa karşı daha kırıncı olarak tasvir edilir. Elde ettiği erkeklik statüsünü elinde tutmak ve ayrıca devamlılığını sağlamakla

¹³ Zeynep Direk, *Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar*, YKY, İstanbul, 2007, s.123.

da sorumlu olan erkek karakterler için bu süreç sarsıntılı ve endişelidir. Erkek karakterlerin bu sancılı halleri açıklanmaya çalışılacaktır.

“Erkeklik Krizleri” başlıklı dördüncü bölümde ise krizlerin çıkış sebeplerinin özel ya da kamusal olarak, hangi alandan kaynaklandığı incelenmektedir. Erkeğin erkeklik değerlerini korumak adına, iktidarını ve otoritesini sarsacak herhangi bir gelişme karşısındaki savunma biçimi erkeklik krizine yol açmaktadır. Toplumsal değişimler neticesinde kadınların da çalışma hayatına katılması durumunda kamusal alan sahibi olan erkek için bu durum bir tehdit unsuru olarak görülmektedir. “Sevinç Çokum, kadının özgürlüğünü kazanabilmesi için ekonomik özgürlüğünü kazanması gerektiğini vurgular fakat Türk toplumunda kadının çalışma hayatına geçişi kolay olmayacaktır. Çünkü gelenekten gelen yaklaşımlar ve kadının kendi doğasından getirdikleri onun tezatlarla düşmesine sebep olmaktadır.”¹⁴ Bu nedenle romanlarda kadının iş hayatına katılımı reddedilmez fakat aile içerisinde gelir kazanımı rollerinin değişmesi gibi sonuçlar doğuracağı endişesi ile erkek karakterler, bu bağlamda özel alanda otoritesini kaybedeceğini düşünür. Otoritesini kaybetmemek adına verilen mücadelede krize neden olmaktadır. Bir diğer etken ise erkeğin erkeklik basamaklarından biri olan evlilik rolü ile tamamlamış olduğu aile kavramının, boşanma olgusu karşısında yarattığı krizdir. Boşanma, erkek karakterlerin güçlü görünümünü yalnızlaşma noktasında sekteye uğratmaktadır. “Boşanma sonrasında toplumun gözünde acınan bir birey olarak görülmek hegemonik erkeklik değerleri ile çatışmakta, erkekte güçsüzlük ve başarısızlık duygularına yol açmaktadır.”¹⁵ Sevinç Çokum, aile kurumunun kutsallığına inanarak, anlatılarda hem erkek hem de kadın karakterlerini boşanma olgusu karşısında desteklemez. Anlatılarda yer verilen bir başka kriz alanı ise anne ile olan iletişimidir. Erkek çocuklarının ilk karşı cins iletişimini anne ile sağlamış olmasına rağmen, ergenlik dönemiyle birlikte anneden ayrılıp, baba ile erkeklerin gerçekçi dünyasıyla tanışması kriz sebeplerinden biridir. Bu noktada kadın gibi olmamak, duygusal düşünmemek, zayıf gösteren hiçbir olguyu gerçekleştirmemek adına güçlü ve sert mizaçlı erkek profilleri ortaya çıkmaktadır. Böylece artık anneden emir almayan ve kendi otoritesini kurmaya çalışan bir erkeklik yaratılır. Romanlardaki erkek karakterlerin, anne otoritesine karşı tavrı, kabullenememe ve bir karşı çıkış istemiyle şekillense de, kurgu içerisinde bu durum erkek karakterlerin annelik kavramına verdiği önem çerçevesinde geri çevrilmektedir. Bölümün son kısmında ise erkek karakterlerin duygularını belirgin

¹⁴ Hülya Argunşah, “Kadın Duyarlılığı Açısından Sevinç Çokum’un Hikâyeleri”, *Kadın ve Edebiyat-Kendini Yazmak*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2016, s.311.

¹⁵ Raziye Demirel, *Boşanmanın Erkeklik Halleri*, Çizgi Kitapevi Yayınları, İstanbul, 2020, s.114.

yaşayamaması ve hayata başarı ve başarısızlık çerçevesinden bakan yapıları neticesinde, ikili ilişkilerdeki kırılma ve yaralı hallerine değinilecektir. Reddedilme endişesi ile ikili ilişkilerde başarısız olacağını düşünen erkek karakter bunu dile getirmek yerine sessizliği tercih etmiştir. Bu noktada erkeklerin krizli hallerine karşı tavır ve davranışlarının her alanda farklı bir şekilde açığa çıktığı görülmektedir. Çalışmada erkek karakterlerin eril iradeye ulaşmak için verdiği mücadele ve bunu kaybetme endişesi içerisindeki tüm halleri aktarılmaya çalışılacaktır.

BÖLÜM 1

1. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

“Cinsiyet (sex) terimi, kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade eder ve biyolojik bir yapıya karşılık gelir. Cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyetine dayalı olarak belirlenen demografik bir kategoridir. İnsanların nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet bu terimin anlamına uygundur.”¹⁶ Cinsiyet, dünyaya gelinen andan itibaren kişiye atanan kimliktir. Butler’e göre cinsiyet; “Birbiriyle süreksiz olan bir grup niteliğe yapay bir birlik dayatır. Hem söylemsel hem algısal bir şey olarak "cinsiyet", tarihsel açıdan olumsal bir epistemik rejim, fiziksel bedenlerin içinde algılandıkları iç ilişkileri zorla şekillendirerek algıyı biçimlendiren bir dil belirtir. Cinsiyet kategorisinin bedene dayattığı "birlik" aslında bir “birliksizliktir”, bedenin parçalara ve bölmelere ayrılmasıdır, erojenliğin indirgenmesidir.”¹⁷ İnsanlığın var olduğu süreçte tanımı çeşitlenerek devam edecek olan cinsiyet kavramı, kişinin önce kendi bedeni ile tanışması, ardından kendisinden farklı olanı yani ötekini görerek yeniden bir yapılanmaya girmesine sebep olmaktadır. Çoğu zaman taklit yolu ile öğrenimini gerçekleştiren birey için cinsiyet olgusunun davranış ve düşüncelere dönüşümü de bu yol ile gerçekleşmektedir. Kadın ya da erkek birey, kendisi ile aynı biyolojik özelliklere sahip cinsi rol-model olarak sınıflandırmaya tabi tutmaktadır. Bu evrede toplumsal cinsiyet kavramına değinmek gerekir.

Toplumsal cinsiyet, kimi tanımlamalara göre cinsiyet kavramından ayrı düşünülmekte, kimi tanımlarda ise benzer anlamlara gelmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı, “1968 yılında toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten nasıl farklı olabileceğini göstermek için Robert Stoller tarafından ortaya atılır. Kavramın sosyolojiye girişi ise Anne Oakley tarafından gerçekleştirilir. Anne Oakley’e göre; Cinsiyet (sex), biyolojik erkek kadın ayrımını anlatırken, toplumsal cinsiyet (gender), erkeklik ile kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır. Oakley, cinsiyetin biyolojik olarak belirlenmiş, toplumsal cinsiyetin ise toplumsal olarak oluşmuş düzlemlere tekabül ettiğini savunmaktadır.”¹⁸ Bu düşünce cinsiyetin doğal bir yapılanma ile toplumsal cinsiyetin ise insan faaliyetiyle meydana geldiği fikrini oluşturmaktadır. Bir diğer önemli

¹⁶ Zehra Y. Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016, s.20.

¹⁷ Judith Butler, *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, Çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2014, s.195.

¹⁸ (Segal, 1992: 98); Aktaran, Özge Zeybekoğlu, “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türk Toplumunun Erkeklik Algısı”, *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, Ocak 2010, S.3, s.3.

sosyolog Connell'e göre ise "Toplumsal cinsiyet insanların eril ve dişil olarak, üremeye dayalı bölünmesi kapsamında veya bu bölünmeyle bağlantılı olarak örgütlenmiş pratik anlamına gelir."¹⁹ Toplum içerisinde kadın ve erkek bireyler belli amaçlar uğruna, birlikte yaşam sürme süreçlerine roller yükleyerek hayat döngülerini gerçekleştirmektedirler. Toplumsal cinsiyet için bir nevi, bu birlikteliğin cinsiyetler üzerinden görevlere bölünmüş hali denilebilir. Serpil Sancar, "toplumsal ilişkilerin taşıdıkları anlamların oluşumu cinsiyet farklarının oluşumu ile birlikte gerçekleştiğini ve bu sayede cinsiyet farkları diğer toplumsal farklar ile aynı toplumsallığın farklı boyutları olarak ortaya çıktığını"²⁰ belirtir. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek cinsine çeşitli anlamlar yükler. Bu bağlamda "Dişil ya da eril cinsiyetli olarak doğuyor olunabilir ama dişil ya da eril olunduğu halde kültürel olanla çeşitli kişisel karşılaşmalar ve deneyimler içinde kurulan ilişki, kadın ve erkek olmanın çeşitli tarzlarının üstlenilmesine ve icat edilmesine yol açmaktır. Öyleyse cinsiyet ikiye sınırlı olduğu halde, toplumsal cinsiyetin sonlu bir sayıyla sınırlandırılabilir olmadığı söylenebilir."²¹ Böylece toplumsallaşma sürecinin, cinsiyetin toplumsal cinsiyetten ayrılmasındaki önemli etkenlerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Biyolojik temelle oluşan cinsiyet kavramı ve kültürel sürecin sonucu olarak oluşan toplumsal cinsiyet arasındaki farkı benzer bir ifadeyle Butler "*Cinsiyet Belası*" adlı kitabında; "Cinsiyet biyolojik anlamda ne denli geri çevrilemez görünürse görünsün toplumsal cinsiyetin kültürel olarak inşa edildiği, dolayısıyla ne cinsiyetin nedensel sonucu ne de onun kadar sabit bir şey olduğu"²² şeklinde ifade eder.

Biyolojik cinsiyetlerin toplum içerisinde dişil ve eril anlamlara dönüşmesinin nedenlerini kavrayabilmek için feminist kuramcılarının toplumsal cinsiyet hakkındaki düşüncelerine değinmek gerekir. Feminist çalışmaları ile ün kazanmış tarihçi Joan Scott görüşlerini "Amacımızı gerçekleştirmek için en görünür araç olmakla birlikte geçmişte yaşamış kadınların deneyimlerini belgelemek feminist tarihin, hiçbir zaman öncelikli kaygısı olmadı. Geçmişe bakmanın maksadı şimdinin istikrarını bozmak, doğal oldukları iddiasıyla kendilerini meşrulaştıran düşünme biçimlerine ve ataerkil kurumlara meydan okumak, düşünülmez olanı (mesela toplumsal cinsiyeti cinsten ayırmak) düşündürmektir."²³ şeklinde ifade eder. Ayrıca Scott'a göre toplumsal cinsiyet, "siyasi iktidarın kavranması,

¹⁹ R.W. Connell, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s.208.

²⁰ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.15.

²¹ Zeynep Direk, *Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar*, YKY, İstanbul, 2007, s.71.

²² Judith Butler, *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, Çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul, 2014, s.50.

²³ Joan W. Scott, *Feminist Tarihin Peşinde*, Bgst Yayınları, İstanbul, 2013, s.216.

meşrulaştırılması ve eleştirilmesi için sürekli yinelenen referanslardan biridir. Toplumsal cinsiyet hem erkek/dişi karşıtlığına işaret eder, hem de bu karşıtlığın anlamını kurar. Toplumsal cinsiyet ilişkilerine dair toplumsal süreç ve ikili karşıtlık bizzat iktidarı anlamının parçası haline gelir; bunların herhangi bir açıdan sorgulanması veya değiştirilmesi, bütün sistemi tehdit eder.”²⁴ Bu noktada toplumsal cinsiyet, bir yandan toplumsal yapının inşası sürecinde şekillendiği gibi öte yandan toplumsal dinamikler tarafından denetlenen fakat değiştirilmeye ya da yeniden yapılandırılmaya çalışıldığında, toplumsal sistemin tamamını tehdit ettiği algısını oluşturan çok yönlü dinamikleri ihtiva eder.

1.1. Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal cinsiyetin varlığını devam ettirmesindeki en etkin araç erkek ve kadın bireylere yüklemiş olduğu rollerdir. “Cinsiyet rolü, kadına ve erkeğe uygun bulunan kişilik özellikleri ve davranışlar olarak ifade edilir ve kültürel beklentileri ifade eder. Bir erkek için uygun olduğu düşünülen davranışlar erkeksi (maskülen), kadınlar için uygun olduğu düşünülen davranışlar ise kadınsı (feminen) cinsiyet rolleri olarak adlandırılır.”²⁵ İki cins için ayrı ayrı kategorileştirmeye tabi tutan bir sistem temelinde roller üstlenilmektedir.

Toplumsal cinsiyet tanımlaması yaparken feminist kuramcılarının görüşlerinde yer alan, toplumsal cinsiyetin bireylerin yaşayış ve davranış düzenlerine müdahalesinin iktidar temelli bir dayanakla mümkün olduğu görüşü, cinsiyet rollerinin belirlenme sürecinde de varlığını hissettirmeye devam etmektedir. Feminist kuramcılar toplumsal cinsiyet ve rollerin toplum içerisindeki kalıplaşmasını dört madde ile sınıflandırmaktadır. “Birincisi, normatif ifadeler. Çoğul ve sıklıkla çelişkili temsilleri akla getiren kültürel simgelerdir. İkincisi, söz konusu simgelere ilişkin metaforik olasılıkları sınırlama ve içerme çabasıyla bunların anlamları hakkında yorumlar belirten normatif kavramlardır. Bu kavramlar dini, eğitsel, bilimsel, yasal ve siyasi doktrinlerle ifade bulur. Üçüncü veçhe, toplumsal örgütlemenin temeli olarak haneye ve aileye odaklanarak sadece akrabalığı değil, özellikle karmaşık modern toplumlar için işgücü piyasasını, eğitimi ve siyasi yapıyı içerecek daha geniş bir bakış açısıdır. Toplumsal cinsiyetle ilgili dördüncü öge ise, öznel kimliktir.”²⁶ Toplum üzerindeki denetim merkezinin, iktidar ve sistem mekanizması olduğu bilindiğine göre

²⁴ Scott, a.g.e., s.94.

²⁵ (Rice, 1996); Aktaran, Zehra Y. Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016, s.31.

²⁶ Joan W. Scott, *Feminist Tarihin Peşinde*, Bgst Yayınları, İstanbul, 2013, s.85-86.

toplumsallaşma sürecini oluşturan tüm ilgili alanlarında söz sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Bu sınıflandırmanın temelindeki sosyo-kültürel yapılar, rollerin belirlenmesinde öncelikli alanlardır.

Toplumsal cinsiyet, bireylerin giyim kuşamlarından, yemek yeme tarzına, çocuk büyütmeden, evi geçindirme şekillerine kadar birçok alanda tahakkümünü hissettirmektedir. “Her toplumun kadın ve erkeği biçimlendiren, yönlendiren, denetleyen, birbirinden ayıran ve en önemlisi de toplumsal rollerini oluşturan sosyo-kültürel değerler dizisi vardır.”²⁷ Toplumsal cinsiyet rolleri ile birlikte, kadın ve erkeğe atıf edilen görev ve kimlikler birbirinden ayrıştırılmaya başlanır. Kadın; kırılgan, narin, üretken, çoğu zaman ev ve aile kurmada önemli sorumluluğu almış birey olarak konumlandırılırken erkek ise; güçlü, yetenekli, başarılı, dışarı hayat ile bağı kuvvetli olan birey olarak tanımlanmaktadır. Nitekim “Kadınlardan beklenen özel alanlarında kalarak ev içi faaliyetleri yerine getirmeleriyle, erkeklerden beklenen kamusal alanda başarılı olmaları ve aile geçimini sağlamalarıydı.”²⁸ Cumhuriyet dönemi itibariyle kadınların çalışma hayatında yer almaları ile birlikte onlardan hem evin/özel alanın sorumluluklarını hem de iş yaşamının/kamusal hayatın sorumluluklarını yerine getirmeleri beklenir. “Cumhuriyet’in resmi ideolojisi kadınların kamusal alana çıkmalarından, meslek sahibi olarak ev dışında çalışmalarından yanaydı. Ama dönemin kadın konusundaki algılamasına biraz daha yakından bakıldığında, gelenekselci kalıp ile modernleşmeci kalıp arasında, toplumsal cinsiyet rolleri açısından temel bir farklılık olmadığı görülür. Kemalist erkeklerin hayalindeki "yeni kadın", "ailevi, içtimai, milli vazifelerini benimseyen ve başkaları için yaşayan" bir varlıktı. Kadının en belirgin meziyeti, fedakârlığı ve feragatiydi.”²⁹ Cumhuriyet dönemi toplumsal cinsiyet rollerinde “hangi toplumsal sınıfa, hangi karakteristik özelliklere sahip olursa olsun kadına, ev kadını ve anne olması şart koşulmaktaydı.”³⁰ Böylece kadın çalışma hayatına katılmış olsa da daima aslı görevinin ev içi sorumlulukları olduğu unutturulmamaktadır.

Kadın ve erkek için belirlenen bu roller, toplumsal yapı içerisinde kuşaktan kuşağa aktarılır. Bu aktarımlar sırasında, kimi zaman değişen toplumsal ve ekonomik şartlara göre yeniden biçimlenme ihtimalini de kaybetmeyen bir yapı süreklilik arz eder. Nitekim bireylerin bebeklik, çocukluk dönemlerindeki yetiştirilme şekilleri bu kategoriler

²⁷ Özge Zeybekoğlu, “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türk Toplumunun Erkeklik Algısı”, *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, Ocak 2010, S.3, s.3.

²⁸ Zeybekoğlu, “ Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türk Toplumunun Erkeklik Algısı”, s.4.

²⁹ Fatmagül Berktaş, *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s.108.

³⁰ Nermin Abadan Unat, “Türk Kadını ve Küreselleşme” Cumhuriyet ve Kadın Sempozyumu, *Kadınlar Derneği Yayınları*, Ankara, 1999, s.336.

çerçevesinde belirginleşir: “Cinsiyetleri tipleştirme/ayırıştırma sürecinde çocuk, hem kendilik kavramını oluşturur hem de dünyayı algılamak için içiştirdiği bu cinsiyet şemasını kullanır. Gelen bilgileri cinsiyet şemasına göre algılar, kodlar ve örgütler. Buna göre çocuk, kız çocuğunu zayıf vb. olarak, erkek çocuğunu kuvvetli vb. olarak algılamayı; zayıf erkek çocuklar ile güçlü kız çocukları fark etmemeyi öğrenir.”³¹ Erkek çocuklarının duygularının kontrolünü sağlayabilmiş, girişken bir tavırla hayatta kalması için bir mücadele verilirken, kız çocukları için duyguları ile hareket eden, nahif davranışlı olması gerektiği empoze edilmektedir. Biyolojik farklılıklardan ortaya çıkan ayrımlar, toplumsal cinsiyet rolleri ile sosyal uğraşları paylaşma şeklinde bir ayrıma dönüşmektedir.

Toplum tarafından belirlenen cinsiyetlere göre davranış şekilleri birer kalıp yargılar haline gelmektedir. “Örneğin kadına doğurganlık özelliğinden dolayı yüklenen annelik kavramı, kadının şefkatli ve sevecen bir özelliğe sahip olması gerektiği fikrini oluşturur. Bu fikirle birlikte her anne olan kadının aynı özelliği taşıması beklenmektedir. Kadından beklenen bir diğer davranış şekli evin düzeni, çocuk bakımı, yemek, bulaşık gibi evin rutin işlerini yapmakla beraber, sürekli güler yüzlü olması ve eşini tatmin etmesidir.”³² İş hayatına adım atan kadın için de aynı durum geçerlidir, gelenekselliğin yüklediği kadınlık kavramından uzaklaşmadan bu sosyal hayatı dengede tutması beklenir. Benzer şekilde erkek bireyler için de belirlenen davranış şekilleri mevcuttur. “Öncelikle erkek bireylerden beklenen her türlü işi yaparken duygularından arındırılmış ve sonuç odaklı davranması gerektiğidir. Her zaman otoriter ve söz sahibi olmalıdır. Erkekler için dışarıdaki hayatın etkin elemanı olarak bahsedilir.”³³ Bu nedenle ticaret, alım-satım, barınma gibi ihtiyaçları karşılaması beklenmektedir. “Bir grup insan her zaman belli bir etkinlikte bulunurken gözleniyorsa, o insanların o etkinlik için gereken yetenekleri ve kişilik özelliklerini taşıdıklarına inanılır. Sosyal baskılarla insanların buldukları sosyal rollere uygun davranışlar sergilemeleri sağlanır.”³⁴ Geleneksel olarak kadın ve erkekte beklenen bu roller, kadının ve erkeğin davranışlarını ayırmakta, yazılı olmayan kurallar haline getirmektedir. Toplumsal cinsiyetin gelenek ve kültürle olan bağı düşünüldüğünde toplumu ayakta tutan şeylerden beslendiği ve bu değerleri korumak amaçları arasında olduğu anlaşılmaktadır. “Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek olmaya yüklenen kültürel ve toplumsal anlamlar

³¹ Zehra Y. Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016, s.70.

³² Dökmen, a.g.e.,s.82-83.

³³ Celalettin Vatanşay, “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”, Sosyoloji Konferansları, DergiPark, 2007, S.35, s.39-40.

³⁴ Zehra Y. Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016, s.82.

olduğuna göre, bir dereceye kadar kültürden kültüre değişmesi gerekir. Kesin olan, her kültürde kadına ve erkeğe yüklenen anlamların ve beklentilerin farklı olmasıdır.”³⁵

1.2. Erkeklik Kavramı

Toplumsal cinsiyet rolleri üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, kadın odaklı bir perspektife daha çok yer verildiği görülür. Kadınların toplum içerisindeki görev ve sorumlulukları başlı başına bir çalışmanın bütününü kapsayacak nitelikte ve değerde olması ile birlikte, erkeklerin bu yapıdaki yerlerine değinmek, hem kadınlık hem de erkeklik rollerinin daha yakından anlaşılmasını sağlayacaktır.

Tarihsel açıdan erkeklik kavramının ilk ortaya çıkışı feminist dönem yazarların politikalarına dayanır. “Feminist politikaların farklı kadınlık deneyimlerinin yarattığı, farklı ezilme bağlamalarını anlamak gereği ile yüzleşmesi, erkeklik araştırmalarına kapı aralayan bir gelişmedir.”³⁶ Bu gelişme ile beraber erkek kimliğinin de kadınlar kadar benzer kalıplar ile bir mücadelesinin olabileceği sorgulanmaktadır.

Literatürdeki taramalarda erkeklik meselesine olan bakış ilk olarak psikanalitik bir çerçevede yer almaktadır. Freud ile başlayıp Jung ve Adlere kadar uzanır. Freud’a göre “dişillik ve erillik kavramları kırılğan ve karmaşık bir yapıdır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet kavramları için zemin oluşturmak adına dişillik ve erilliği, etken ve edilgen olarak tanımlamaktadır.”³⁷ Nitekim “g, akıl, aktiflik, çatışmadan kaçmamak, şiddet uygulayabilmek, rekabet becerisi ve başarı tutkusu, teknolojik bilgiye ve uzmanlığa sahip olmayı istemek, risk alma ve macera peşinde koşma arzusu, kahramanlık istencine sahip olmak erkeklik belirtisi olarak kabul edilmektedir. Öte yandan duygusallık, pasiflik, barışçılık, anlayışlı ve şefkatli olmak gibi özellikler de kadınsılık belirtisi olarak tanımlanır.”³⁸ Erkeğin daima güçlü ve etkin olması beklenmektedir. Etkinliğini yitirdiği her alanda kadınsılaşma tehdidine maruz bırakılmaktadır.

1950 yılından 1990 yılına kadar erkeklik konusu çeşitli tartışmaların içerisinde yer alır. 1990 yılından sonra ise artık başlı başına bir konu ve çalışma haline gelmektedir.

³⁵ Dökmen, a.g.e., s.109.

³⁶ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.25.

³⁷ şafak Horzum, “Erkek ve Erkeklik alışmaları: Sorunsaldan Kurumsala”, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2018, S.4, s.81.

³⁸ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.29.

Erkeklik çalışmalarının temeline bakıldığında Connell, Kimmel ve Aronson'un "kısa ömürlü erkek özgürlük hareketi adını verdikleri ve 1960'ların sonu 1970'lerin başındaki tüm cinsiyet kimliklerini ve rollerini kapsayan, şemsiye girişim olarak adlandırılacak kadın özgürlük hareketinin akabinde ortaya çıkmış bir girişim"³⁹ ile karşılaşılır. Toplumsal cinsiyet yapısının bireyler üzerindeki etkisi sorgulanmaya devam ettikçe, kadınlar için başlatılan bu sürecin erkekler içinde aynı zarurietini barındırabileceği gerçeği girişimin nedenleri arasındadır. Erkek cinsinin sesi olmak, iyileştirmek ve değiştirmek amaçlanır. Erkekliğin terminolojisine bakılacak olursa; "Erkek; herhangi bir kültürel çağrışımdan uzak cismani bir varlık demekken, erkeklik ise; eril veya dişil cismani varlıklarla ilişkilendirilen toplumsal ve kültürel olarak inşa edilmiş ideolojik ve siyasal tavırlar demektir."⁴⁰ Erkekliğin bir mesele haline dönüşmesi, içerisinde kültürel ve siyasal bir olguyu barındırmasından kaynaklıdır. Erkekliği bir sorun olarak ele alan Connell'e göre; "Erkekliğin fiziksel anlamı basit bir şey değildir. Boy pos ve şekli, tavır ve hareket alışkanlıklarını, belirli fiziksel becerilere sahip olmayı ve belirli becerilerin eksik kalmasını, kişinin kendi beden imajını ve bunun öteki insanlara sunulmuş biçimini ve bu insanların buna karşılık verme biçimlerini, kişinin bedeninin çalışma ve cinsel ilişkilerdeki işleyiş biçimini içerir. Erkekliğin fiziksel anlamı, toplumsal pratiğin kişisel tarihi, toplumdaki yaşam çizgisi aracılığıyla gelişir."⁴¹ Böylece erkek olmanın da tıpkı kadın olmak gibi yaşayarak öğrenilen bir terim olduğu anlaşılmaktadır. Yaşayarak öğrenme işlevi, içerisinde toplumu ve sistemi barındıran bir düzen olgusu ile çerçevelidir. Bu durum erkekliğin oluşumundaki temel unsurlardan biri olan iktidar olgusuna yönlendirir.

1.2.1. Ataerki ve Hegemonik Güç

Erkeklik üzerine yaptığı çalışmasında toplumsal cinsiyet yapısını üç bölümde incelediği görülen Connell'in, bu bölümlerden ilkinin iktidar ilişkilerine ayırdığı görülmektedir. İktidar ilişkisini ataerki ile bağdaştırmaktadır. "Çağdaş Avrupalı ve Amerikalı toplumsal cinsiyet düzeninde iktidarın ana eksenini, Kadınların Özgürleşme Hareketinin "ataerki" diye adlandırdığı yapı, yani kadınların tamamen boyun eğdikleri erkek egemenliği teşkil etmektedir. Feminizm içinde ifade bulan farklı direniş biçimlerine ısrarla karşı koymaktadır. Bu tersyüz oluşlar ve direnişler, ataerkin iktidarın güçlüklerle karşı karşıya kalmaya devam ettiğini gösterirler ve ataerkinin meşruluğunu tartışmaya açmaları

³⁹Şafak Horzum, "Erkek ve Erkeklik Çalışmaları: Sorunsaldan Kurumsala", *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2018, S.4, s.77.

⁴⁰ Horzum, "Erkek ve Erkeklik Çalışmaları: Sorunsaldan Kurumsala", s.80.

⁴¹ R.W. Connell, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s.134.

itibarıyla erkeklik siyaseti içinde büyük bir önem taşırlar.”⁴² Ataerki, erkek egemenliğinin üstünlüğünü kabul eden toplumsal bir yapıdır. Toplumun ataerki içerisinde erkeklerden beklentisi erkek olma ritüellerini tam anlamıyla gerçekleştirip diğer erkekler ile yarışır bir durumda olmaktır. Geçimini sağlayabilecek bir iş, babalık görevini tamamlayacak bir aile ve her türlü evin iç ve dış ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeteneklerde olması beklenir. Ayrıca bu alanlarda hemcinsleri ile de rekabet halinde olması beklenmektedir. Bu durum erkeklerin toplumda bir nevi yönetici konumuna geldiğini fakat kendisinin de yönetilen olduğunun farkına varamadığı bir hâl alır. Erkeklerle sağlanan ayrıcalıklar açısından, her ne kadar olumlu anlamda güç sağladığı düşünülse de aslında erkeğin tüm sorumluluklarla tek başına mücadele ettiği bir alana bırakılmış olur. “Ataerki gelenekler erkeklerle bir tür duygusal stoacılık öğretir. Buna göre, erkekler duygularını hissetmezlerse daha erkek gibi olurlar ve eğer kazara hissetmeleri gerekirse ve bu his canlarını yakarsa, verilecek erkek tepkisi bu duyguları bastırmak, unutmak ve bu duyguların ortadan kaybolmasını ummak olmalıdır.”⁴³ Bir erkek profili çizilecekse tam anlamıyla güçlü ve zorluklarla mücadele yeteneği olan bir kimlik yaratılmalıdır. Çünkü duygular, ataerki düzenine göre insanın zayıflığı belirtir. Erkeklerden beklenen duygularından arındırılmış ve her zaman güçlü bir kimlikle ayakta durmaktır.

Ataerkillik, erkeği adeta kutsanmış bir varlık olarak değerlendirmeye devam ederken karşı cins üzerindeki tahakkümünü de bu oranda artırmaktadır. Toplumun cinsler üzerindeki eşitlik istemini tam anlamıyla yıkan bir alandır. Öyle ki “Erkek olma meselesinin birinci koşulu, kadın olmamaktan”⁴⁴ geçmektedir. Kadın gibi davranmamak, kadın gibi konuşmamak, kadın gibi duyguları belirgin yaşamamak erkekliğin koşullarıdır. Cinsler arasında bir çatışma alanı yaratarak, erkekleri ezici gücü elinde bulunduran bir yapı haline getirir. Kuşaklar arası aktarımla nesiller boyunca benimsenmiş bir düzen oluşturur. Bu düzeni benimsetme konusundaki gücü hayli başarılıdır. Özellikle aile içerisinde ataerkinin baskın boyutu, bireylerin küçüklükten itibaren yetiştiriliş tarzlarını etkilemektedir.

Kadınların annelik görevinde, erkek çocuklarını yetiştirirken yapmış olduğu ataerki öğretiler, ataerkinin devamlılığını kolaylaştırır. Böylelikle ataerki, yalnızca erkek üstünlüğünü savunmakla yetinmeyip, kadınlardan da bu düzene boyun eğmesini talep eder.

⁴² R.W. Connell, *Erkeklikler*, Çev. Nagihan Konukcu, Phoenix Yayınları, Ankara, 2019, s.146.

⁴³ Bell Hooks, *Değişme İsteği: Erkekler, Erkeklik ve Sevgi*, Çev. Zeynep Kutluata, bgst Yayınları, İstanbul, 2018, s.20.

⁴⁴ Deniz Kandiyoti, *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*, Metis Yayınları, İstanbul, 1996, s.203.

“Erkeklerin beyinleri, şiddet içeren tahakkümü ve kadınları istismar etmeyi ayrıcalık saymak üzere yıkandığı sürece, erkekler kendilerine ya da diğerlerine verilen zararı kavrayamayacaklar ve değişim yönünde bir motivasyona sahip olamayacaklardır.”⁴⁵

Erkek ayrıcalıklığı ve üstünlüğü mücadelesi, ataerkinin bir diğer uzantısı olan hegemonya kavramına yönlendirmektedir. Erkekliğin bir başka mücadele alanı olan hegemonya, kelime anlamı itibariyle “baskın olma” olgusunu barındırmaktadır. “Hegemoni kavramı; Antonio Gramsci’den alınarak, Connell ve arkadaşları tarafından geliştirilir. Bu kavram ile belli bir grubun, diğer gruplar üzerinde ikna ve diğer araçlar aracılığı ile rızaya dayalı sosyal gücünü sürdürmesi anlatılır.”⁴⁶ Erkeklik ile olan ilişkisi düşünüldüğünde, hegemonyanın sosyal gücünü sürdürebileceği en iyi birlikteliği erkek bireyler ile sağlayabildiği ve beraberinde “hegemonik erkeklik” kavramının ortaya çıkmasına neden olduğu görülmektedir. Bu kavram ilk olarak “Avusturalya liselerinde sosyal eşitsizlikler üzerine yürütülen bir araştırmada kullanılır. Antonio Gramsci’nin hegemonya kavramını kavramsallaştırmasından ilhamla, Connell derinleştirerek hegemonik erkekliği; erkekliğin belirli bir tarihsel ve toplumsal dizgede ortaya çıkan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini meşrulaştıran özgün bir biçimi olarak değerlendirir.”⁴⁷ Hegemonik erkekliğin, toplum içerisinde ailede, iş alanında, çevrede ve ordu gibi kurumlarda bir nevi kamusal anlamda erkeklik değerleri çizdiği görülmektedir. Erkekliği belirli bir ölçek dâhilinde adeta süzgeçten geçirerek kazanılan bir durum haline getirmektedir. Serpil Sancar hegemonik erkekliği şöyle tanımlar; “Genç, kentli, beyaz, heteroseksüel, tam zamanlı bir iş sahibi, makul ölçülerde dindar, spor dallarının en az birisini başarılı yapabilecek düzeyde aktif bedensel performansla sahip erkeklerin temsil ettiği erkeklik.”⁴⁸ Amaç ideal erkeği yaratmak ve bütün erkeklerin bu ideal olana ulaşma çabası içerisine girmesidir.

Güç, ideale ulaşmak ve hâkimiyet, hegemonyanın en belirgin uğraş alanlarıdır. Birbiri ile bütünlük sağlayan bu alanlardan ilki olan güç kavramı, ideal olana ulaşır (hegemonyanın belirlediği ideallik) ve bu gücü korumak için hâkimiyet safhasını etkinleştirir. Erkekler için güç kavramını kullanmak, gerek fiziksel gerek sosyolojik bağlamda önemlidir. Hayattaki duruşları, ataerki ve hegemonyanın sağladığı duygularından yoksun olma ideolojisi,

⁴⁵ Bell Hooks, *Değişme İsteği: Erkekler, Erkeklik ve Sevgi*, Çev. Zeynep Kutluata, bgst Yayınları, İstanbul, 2018, s.41.

⁴⁶ Şahinde Yavuz, “İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı”, *Milli Folklor*, 2014, S.104, s.112.

⁴⁷ Çimen Günay-Erkol, “İllet, Zillet, Erkeklik: Eleştirel Erkeklik Çalışmaları ve Türkiye’deki Seyri”, *Toplum ve Bilim*, 2018, S.145, s.17.

⁴⁸ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.30.

erkeklerin güç olgusu ile bütünleşmesinin önemli nedenlerinden biridir. Çocukluk zamanından itibaren gücü elinde bulundurduğunu bilen erkek, hegemonyanın çizmiş olduğu ideal olana ulaşma mücadelesine girer. Hegemonyanın erkek bireyde fiziksel anlamdaki güç beklentisi, sağlam ve sağlıklı olma halidir. Bu nedenle doğuştan herhangi bir engeli olan ya da eşcinsel eğilimler gösteren erkeklikler ikincil konuma yerleştirilir. Hegemonyanın sosyolojik olarak güç anlayışı ise erkeğin geçimini sağlayabileceği bir işinin olması, bir spor dalıyla ilgilenmesi, heteroseksüel olması ve evlenerek çocuk sahibi olup, neslini devam ettirmesidir. İş bulamayan veya düzen kuramayan erkeklikler de güç kıstasının dışında bırakılmaktadır. Hegemonya bu kıstasları tamamlayan her erkek için artık hâkimiyet evresine ulaşmaktadır. Tüm erkekleri tek tipleştirilip, bu basitleştirilmiş düzenekte kendi koşulları dâhilinde büyütüp, nesiller arası aktarımı da başarabildiği, programlanmış bir hayat oluşturmaktadır. “Bu yapısal erkek sosyalizasyonunda başarının tanımı kadınlara (anne kuzusu olmamak, kadınlara kapılamamak vs.) ve normatif olmayan erkeklere mesafe koymaktır.”⁴⁹ Hegemonya, ideal olarak belirlediği kriterleri, toplum içerisinde medya ya da popüler kültür aracılığı ile oldukça etkin bir şekilde olağan hale indirgeterek benimsetir. “Hegemonik erkekliği üreten “olmazsa olmaz” kurumların varlığı da önemlidir; devlet, yasalar, ticari şirketler, işçi sendikaları, heteroseksüel aile, ulusal ordu gibi kurumlar sayesinde ekonomik ve kamusal faaliyetler homofobik-heteroseksüel erkeklik değerleri ile yoğrularak meşru ve arzulanır ilan edilip ödüllendirilir.”⁵⁰ Yalnızca hegemonyanın hâkimiyeti ile kurulmuş tek tip erkeklikler yoktur elbette. Ataerki ve hegemonyanın kendisine benzemeyeni dışlayıcı tavrına maruz kalan erkeklikler de mevcuttur. Erkeklik üzerinde yeterince baskı uygulayan hegemonyanın, bu gücü devam ettirmesinin yollarından biri ise bu kurallar dışında kalanları ötekileştirme politikasıdır. Bir nevi hegemonya, kurallarına uymayan erkekliklerin, toplumda tutunma mücadelelerinin çok daha fazla olacağını tehditkâr bir tavırla savunur.

Hegemonik erkekliğin toplum içerisinde bu kadar yetkinlik ve dayatmaya hâkim olması kültürel bir kurgu olmasından kaynaklıdır. Geleneksel öğretiler, örf ve adetlerin birlikteliğinden haz alarak planlanmış, yaptırım uygulama gücünü de elinde bulunduran ideolojik bir yapıdır. Hegemonik erkeklik hem kültürden yetişip hem de kültüre esin kaynağı olabilecek bir düzenedir. “Kültürel temsiller, ister görsel ister yazınsal olsun,

⁴⁹ Çimen Günay-Erkol, “İllet, Zillet, Erkeklik: Eleştirel Erkeklik Çalışmaları ve Türkiye’deki Seyri”, *Toplum ve Bilim*, 2018, S.145, s.18.

⁵⁰Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.32.

yalnızca önceden belirlenmiş bir ideolojiyi yansıtmakla ve ifade etmekle kalmazlar, aynı zamanda onun kurgulanmasına ve dönüştürülmesine etkin bir şekilde katılırlar ve kullandıkları spesifik kodlar aracılığıyla dünyayı anlamlandırırılar.”⁵¹ Kültürün değişim ve dönüşüm hali beraberinde etkilediği ideolojinin de buna ayak uydurmasını beklemektedir. Hegemonik erkekliğin, kültürel değerler çerçevesinde ki var oluşu ve kültüründe değişilebilirliği göz önünde bulundurularak tek bir tanımlamayla anlatılamayacağı bilinmektedir. Modern zaman değişim ve dönüşüm ritüelleri hegemonik erkekliği de bu sürece dâhil etmektedir. “Hegemonik erkeklik ve erkekliğin tercih edilen halleri kültürel bir sürecin sonunda ve toplumsal kurumların da yardımıyla yeniden üretilmektedir.”⁵² Ataerki ve hegemonyanın erillik iktidarlığı, yalnızca yetişkin erkekler için bir baskı unsuru değildir. Hegemonyanın kriterler oluşturduğu bu sistemde kadınların, kız ve erkek çocukların toplumda saygınlık kazanmak ve tutunmak için bir mücadele girişimleri olduğu görülmektedir. “Kız çocukları için yetişkinler ve erkeklerle eşit şartlara sahip olma çabası, erkek çocukları içinse erkekler arasında en üstün olanı belirlemek üzere erkeklik hegemonyası adı altında yürütülen çoklukla toplumsal bir mücadeledir.”⁵³ Kadınların varlığını kabul ettirebilmek için erkeksi tavır ve davranışlara bürünmeleri, iş hayatında erkek gibi giyinip söz sahibi olabilme uğraşları ve erkeğinin yokluğunda onun yerine geçerek üstünlük kurma çabaları da hegemonik gücün toplumdaki çok yönlü etkilerini göstermektedir.

Temel dayanağının kültür öğretileri olması yanında, iktidarın da etkin ideolojik yapısı bu meşruluğun doğallaştırılmasında önemli bir etkidir. Connell’in de belirttiği gibi “Hegemonik erkeklik oldukça kamusaldir. Hegemonik erkekliğin kamusal yüzünün, ille de iktidar sahibi erkeklerin ne olduğuna değil, ama bu erkeklerin sahip olduğu iktidarı ayakta tutanın ne olduğuna ve bu kadar çok sayıda erkeğin neyi desteklemeye yönlendirildiğine dair olması gerekir.”⁵⁴ Hegemonya ve iktidar birlikteliğinin birbirini yararına işlevleri olduğu görülmektedir. Asıl mesele, hegemonyanın ideal seviyesine ulaşmış erkekliklere yetişmeye çalışmanın ötesinde bu seviyenin gücünü sağlamlaştıran iktidar ile ilgilidir. Connell’in de belirttiği gibi “daima bir erkeklik biçimi kültürel olarak diğerlerinden daha öne çıkar”.⁵⁵ Bu

⁵¹Fatmagül Berktaş, *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s.136.

⁵²Cihan Ertan, “Türkiye’de Erkeklik İmgesi ve Eşcinsel Kimliği”, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s.108.

⁵³Şafak Horzum, “Erkek ve Erkeklik Çalışmaları: Sorunsaldan Kurumsala”, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2018, S.4, s.83.

⁵⁴R.W. Connell, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s.270.

⁵⁵R.W. Connell, *Erkeklikler*, Çev. Nagihan Konukcu, Phoenix Yayınları, Ankara, 2019, s.150.

durum ile de hegemonik erkekliğin erkek biçimlerinden sadece biri olduğu anlaşılmaktadır. Hegemonik erkekliğin dışındaki erkeklikler ise literatürde “farklı erkeklikler” olarak tanımlanmaktadır. Duygularını belirgin yaşayan, meslek sahibi olamamış, aile kuramamış, fiziki olarak gerekli güç kıstaslarını tamamlayamamış, heteroseksüellik gösteremeyip eşcinsel eğilimleri olan v.b cinsel deneyimlere yönelen erkekliklerde diğer erkeklik biçimleri ile tanımlanmaktadır. Connell’in diğer erkeklikleri sınıflandırması ise “madunlaştırma, suç ortaklığı ve marjinalleştirme şeklinde üç halde başlıklandırılmaktadır.”⁵⁶ “Madunlaştırma; heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimleri nedeniyle erkek egemenliğinin toplumsal ayrıcalıklarından en az yararlanan gruptur.”⁵⁷ Eşcinsel eğilimlere yönelen erkeklikler bu kategoride yer almaktadır. “Suç ortağı erkeklikler; ataerkilliğin inşasında “hegemonik erkeklikler” kadar aktif bir rol üstlenmemekle birlikte, ataerkilliğe onay vererek kadınların ezilme ve ikincilleştirilmelerinden faydalanırlar. Suç ortağı erkekliklerin özelliği, hegemonik erkekliklerden farklı olarak elini kirletmeden “ataerkil paydan” yararlanmalarıdır.”⁵⁸ Ataerkinin sağladığı ayrıcalıkları değerlendirme yolunda adımları mevcuttur. Üçüncü erkeklik sınıflandırması olan marjinal erkeklikler ise; “ırk, etnisite veya sınıf pozisyonları nedeniyle ataerkil iktidar karşısında “hegemonik” ve “suç ortağı” erkeklere göre dezavantajlı konumdadırlar. Connell’in kuramındaki marjinal erkeklere örnek olarak azınlıklara mensup erkekler ve sınıf altı konumdaki erkekler verilebilir.”⁵⁹ Statü, beyaz yaka ve ırkçılık sebebiyle yapılan ötekileştirilmeler bu kategoride yer almaktadır. Toplumun kabul gördüğü erkeklik biçimi hegemonik erkeklik ya da bu erkekliğin koşullarından birini bile gerçekleştirebilen erkekliklerdir. “Erkekler, kadın ve erkek arasında sadece hegemonik bir ilişki olmadığını aynı zamanda farklı erkeklik halleri ile arasında da hegemonik bir ilişkinin var olduğunu keşfetmiştir. Hegemonik erkeklik, diğer tüm erkeklik biçimlerini bastırmakta ve erkek dünyasında var olabilmek için tek bir erkeklik biçimini dayatmaktadır.”⁶⁰ Hegemonik erkeklik bütün bu güç gösterisi ve ihtişamlı çekiciliği ile erkekler için örnek model çizmiş olsa da erkeklerin birbirleri ile olan mücadeleleri, kadınlar ile olan üstünlük savaşları ve en önemlisi kendi benliklerinde kaybolma halleri aslında hegemonik erkekliğin sürekli olarak bir hedefe ulaşma telaşı içerisinde olduğunu ve sonsuz bir akışta erkekler için ne kadar yorucu olduğunu göstermektedir.

⁵⁶ Connell, a.g.e., s.150-156.

⁵⁷ Mehmet Bozok, *Soru ve Cevaplarla Erkeklikler*, Altan Basım, İstanbul, 2011, s. 47.

⁵⁸ Bozok, a.g.e., s.47.

⁵⁹ Bozok, a.g.e., s.47.

⁶⁰ Emel B. Akca, Ebru Tönel, *Medyada Hegemonik Erkeklik ve Temsil*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s.13-14.

1.2.2. Cumhuriyet Dönemi Türk Toplumunda Erkeklik Roller

Türk toplumunun yetiştirilme temelinde geleneksel erkek egemenliği ön plandadır. Ailede, kamu kurum ve kuruluşlarında, sosyal hayatta ataerki ile oluşturulmuş bir düzen mevcuttur. “Ataerki değerlerin egemen olduğu Türk toplumundaki geleneksel erkeklik algısı, erkeğin her zaman başarılı, güçlü, iktidar sahibi olması, her şeye çözüm getirebilmesi, duygularını asla belli etmemesi, evin geçimini sağlaması belki de en önemlisi her zaman her konuda kadından üstün olması gerektiği şeklindedir.”⁶¹ Özellikle aile kurumunun kutsallığına değer veren bir millet olarak, ailenin toplumun en önemli yapı taşı olduğu bilinci ile bir hayat döngüsü oluşturulmaktadır. Erkek bireylerde iktidar sahibi olma gücü, aile kurumunun sağladığı “babalık” rolü ile başlar. Baba evin lideri ve yöneticisi konumundadır. İş sahibi, vatan ve millet sevgisine erişmiş, eşine sahip çıkan, evin maddi ihtiyaçlarını gideren, çocuklarını kültürel aktarım açısından kendi değerleri çerçevesinde yetiştiren, yaşlandığı zaman öğüt verme statüsüne yükselen bir kategoride yer alır. “Babalar bir yandan ebeveyn, diğer yandan “ailenin reisi” ve çoğu zaman evin geçimini sağlayan asli aktörü konumundaki erkeklerdir.”⁶² Babalık kategorisi, evde sözü geçerlik, olaylara yaklaşım açısından duygusallığın ötesinde mantığın belirginliği ile karar verici mekanizma ve duygusal ilişkilerdeki mesafeli duruş, evin iktidarının kime ait olduğunu ortaya koymaktadır. Türk toplumunda böyle aile ilişkilerinin oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Ataerkinin söz sahibi olduğu bir aileye doğan erkek çocuk, rol modeli olan babasını örnek alarak onun gibi iktidar sahibi olmanın uğraşına girişmektedir. “Erkek, hesaplaşmadığı duygularına rağmen, iktidar oyununun kurallarını aile yaşamından başlayarak öğrenir ve bir şekilde kendini var etmenin, erkeksi iktidar dünyasında kendine bir yer oluşturmanın yolunu bulur ve sürekli bu yeri korumaya çalışır. “Akıllı olmak” ya da “adam olmak”, muhtemelen bu yetiyi ifade eder. İşte bu “akıl” yoluyla, kimileri, koşullara kendini daha kolay adapte eder ve hiyerarşiye dayanarak hayatını, kendince kolaylaştırır. İtaatin kişiyi koruduğuna olan inanç pekişir.”⁶³ İlk olarak bu hiyerarşik düzeni aile ortamında öğrenen erkek çocuğu için toplumda tutunma mücadelesi birçok ritüeli gerçekleştirerek mümkün olmaktadır. “Türkiye’de geleneksel olarak kabul gören erkeklik kademesine varmak için dört temel

⁶¹Özge Zeybekoğlu, “Toplumsal Cinsiyet Roller Bağlamında Türk Toplumunun Erkeklik Algısı”, *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, Ocak 2010, S.3, s.7.

⁶² Mehmet Bozok, “Türkiye’de Ataerkillik, kapitalizm ve Erkeklik İlişkilerinde Biçimlenen Babalık”, *Fe Dergi 10*, Ankara, 2018, S.2, s. 31.

⁶³ Pınar Selek, *Sürüne Sürene Erkek Olmak*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s.118.

aşamayı geçmek zorunludur: 1. Sünnet, 2. Askerlik, 3. İş bulma, 4. Evliliktir”.⁶⁴ Bu ritüellerden ilki olan sünnet olmak; Müslüman bir toplumda dini ritüellerden biri olarak sayılır, erkek olmanın başlıca ve fiziki uğraş alanlarından biridir. Çocuk yaşlarda, erkeğin erkekliğini kazanmaya ilk adımı olarak uygulanan cerrahi müdahaledir. Kutlamalar, yemekler, düğünler eşliğinde, geleneksel boyutta, şenlikler içinde bu değer erkeklere biçilmektedir.

İkinci ritüel asker olmaktır. Çocukluk döneminden ergenlik dönemine geçiş sağlayan erkek birey için vatan ve millet kavramı ile bilinçlenmek sorumluluklarından biri olarak görülmektedir. Bir toplumun varlığını sürdürebildiği en önemli mekân vatanıdır. Askerlik kurumunda, düşmanlarla mücadele etmek, silah kullanmak ve vatani korumak uğruna kendi canını feda edecek yiğitler yetiştirilmektedir. Erkek birey ailesinden ayrılarak anne ocağından asker ocağına geçiş yapar. “Askerlik, bütün eril pratiklerin bir arada ve en yüksek oranda olduğu bir yer olarak karşılar genç erkeği; orada silahın “namusu” olduğunu öğrenerek vatan toprağına “tecavüz” edilmemesi için can hıraş mücadele verir.”⁶⁵ Askerliğini tamamlayan erkek için artık iş bulma aşaması ön plandadır. Hiyerarşik düzende var olmanın bir diğer kriteri maddi kazanç sağlamaktır. Erkek bireyler, yediren ve doyuran konumunda yer aldıkları için maddi gelir sağlayabilecekleri bir meslek sahibi olmaları gerekmektedir. “İş yerinde kurulan erkeklik her şeyden önce para kazanarak ailenin geçimini sağlamanın bir iktidar göstergesi olarak kurulmasına bağlıdır. İşyerinde kurulan otorite, hiyerarşi, işbirliği, yardımlaşma, çatışma, itaat, uyum, yaratıcılık, çalışkanlık, üretkenlik gibi değerler farklı erkeklik konumlarının, farklı erkeklik iktidarlarının kurucuları olarak işlev görür.”⁶⁶ Bu aşamayı da gerçekleştiren erkek bir sonraki ritüel olan evlilik ve aile kurma düzenine erişmektedir. Türk toplumunda erkeğin düzen sahibi olabilmesinin yollarından biri bir kadına ait olmaktır. Bir kadının hayat döngüsünde ona eşlik ederek, gerekli maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayacak bir hayat arkadaşı bulmalıdır. Erkekler, “üzerinde söz sahibi olabilecekleri bir ailenin geçimini sağlayarak o aileye “reis” olunca toplumda saygın bir statü elde ederler ve bu da en yaygın “erkeklik inşa stratejisi”⁶⁷ haline gelir. Evlilik yoluyla aile düzenini tamamlayan erkek için artık kazanımlarını aktarma

⁶⁴ Selek, a.g.e., s.19.

⁶⁵ Egemen Kepekçi, “Hegemonik Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün mü?”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 2012, S.11, s.73.

⁶⁶ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.60.

⁶⁷ Sancar, a.g.e., s.63.

görevi gerçekleşmektedir. Çocuk sahibi olup soyunun devamlılığını sağlamalıdır. Böylece nesiller boyu erkeklik inşa süreçleri sirkülasyon halinde devam etmektedir.

Türk toplumunda erkeğin gerçekleştirdiği her ritüel sonucunda övgü ve yüceltme görülür. “Erkeklik rolleri bağlamında sünnet, askerliğe adım noktasında asker eğlencesi gibi kutlamalar yapılarak erkeklik kazanımları taçlandırılır.”⁶⁸Bu ritüellerin aktarımı ve öğrenimi, sözlü ve yazılı kültür aracılığı ile gerçekleşir. Edebiyatımız içerisinde de bunun örneklerini görmek mümkündür. Destanlar, halk hikâyeleri ve masal anlatılarında erkek bireylerin duruş ve davranışları örnek niteliğinde anlatılır. Örneğin, “dede korkut hikâyelerinde, erkek bireylerin cengâverliği ve ad alma ritüelleri mevcuttur.”⁶⁹ Hikâyelerde, erkek çocuklarından bu basit işleve ulaşmak için bir savaş vermesi, bir yiğitlik göstermesi beklenmektedir. Masalarda da yine aynı şekilde erkek karakterlerden; bir geçiti aşması, dağı delmesi, ölümsüzlük suyu getirmesi gibi zor ve meşakkatli uğraşları gerçekleştirmesi beklenir. Karşılığında da kahramanlık unvanı alır ya da ödüllendirilir. Erkek için erkekliğini kazanmak her zaman bir mücadeledir. Sonunda görmüş olduğu ilgi, aslında o ilgiye ulaşana kadar geçirmiş olduğu tüm zorlu yolları unutmamasına neden olmaktadır. Böylelikle erkekler için, sonuç odaklı hareket ettikleri ve bu uğurda verdikleri savaşı göz ardı ettikleri söylenebilir.

Zamanla gelişen ve değişen kültürel süreçler boyunca, edebiyatımızda da değişimler ve dönüşümler görülmektedir. Destan, halk hikâyeciliği dönemlerinden, Tanzimat, Servet-i Fünûn, Milli edebiyat ve Cumhuriyet dönemlerine doğru bir evrilişte, eserlerdeki erkek karakter analizlerinin de bu değişimden payını aldığı söylenebilir. Tanzimat dönemi eserlerindeki erkek karakter analizlerine bakıldığında sıklıkla züppe erkek modelinin yer aldığı görülmektedir. Züppe erkeklik, Tanzimat döneminin beraberinde sürüklediği Avrupalılaştırma ve batı özentiliğinin etkisinde kalınarak eleştirel bir dille yaratılmış tiplendir. Batılılaşma ile erkeğin yiğitlik, kabadayılık, kültür taşıyıcısı gibi gösterge ritüellerinin sekteye uğradığı düşünülür ve bu hissiyat ile örnek eserler sunulur. Modern hayata çabuk ayak uydurup piyano çalan, özel eğitimler almış, farklı kültürlerle özenen, kadınlar ile ilişkilerde daha nâzik ve nahif erkek karakterlerin karşısına kendi alın gücü ile para kazanan, farklı kültürlerle özenmek yerine kendi kültürünü benimsemiş erkek

⁶⁸ Suavi Aydın-Tayfun Atay, “Halk Bilmi Toplumsal Uygulamalar Törenler ve Ritüelleri Geçiş Törenleri”, *Türkiye Kültür Portalı Projesi*, Ankara, Ekim 2009, s.6-11.

⁶⁹ Ali Duymaz, “Dede Korkut Kitabı’nda Alplığa Geçiş ve Topluma Katılma Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 2004, s.40-50.

karakterler yerleştirilerek aradaki çatışmalar aktarılır. Ahmet Mithat Efendi'nin 'Felatun Bey ve Rakım Efendi' eseri, en önemli örneklerinden biridir. İki erkek karakterin birbirlerine karşı olan üstünlük mücadelesi erkeğin erkeğe uyguladığı baskının trajikomik hikâyesidir. "Araba Sevdası'nın Bihruz'u ve şık'ın şöhret'i züppe tipinin ilk akla gelenleridir. Eril ideallerin antitezini gösteren bu kahramanların iradesizlikleri en belirgin biçimde cinsellik karşısındaki tutumlarında ortaya çıkar. Hemen hepsi cinsel tutkularının esiri olurlar. (...) Bu romanlar erilliğini kaybetmiş ya da bir türlü erilleşememiş oğulun hikâyesi biçiminde okunabilir."⁷⁰ Batılılaşmanın çizdiği nâzik ve alafranga erkek modelinin, doğunun çizdiği ataerkil düzendeki erkeğin gücünü sarsacağı düşüncesi, eril yetiyi kaybetme tehlikesine dönüşmektedir. "İlk romanlardaki züppe bolluğu yalnızca yerel-ulusal kimliği yitirme, bir ödünç şahsiyete dönüşme endişesini değil, bu endişeyle iç içe geçmiş bir ikinci endişeyi, bir ödünç cinsiyete dönüşme telaşını da yansıtır. Bu endişeye "kadınılaşma endişesi" denmektedir."⁷¹ Diğer taraftan vatanperverliği ile ön plana çıkmış erkek karakterlerin var olduğu eserler üretilir. "Turfanda mı yoksa turfa mı?" , "Cezmi" gibi eserlerde milliyetçilik ruhu ile donanmış erkek stereotipleri çizilmektedir. Ardından milliyetçilik akımının da etkisi ile Milli edebiyat döneminde yaratılan erkek karakterler, genellikle Türkçülük ruhunun etkin olduğu eril yapıyı temsil ederler. Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin ve Peyami Safa gibi yazarların eserlerinde böyle karakterlere rastlamak mümkündür. "Erkek kimliği, milliyetçi ideoloji sayesinde yeniden güçleniyor, modernleşme sürecinin "efemine" edici etkileri, medeniyeti milli karaktere uyarlamakta üstlendiği aktif rol sayesinde yok ediliyordu."⁷² Cumhuriyet'in ilanının ardından eserlerdeki erkek karakterlerin de değişim ve dönüşüme ayak uydurma durumunda kaldıkları görölmektedir. Kemalist ideoloji ve modernleşme süreci, gerek kılık kıyafet gerek sosyal hayat paylaşımı açısından oldukça yeniliklerle ışık tutar. Cumhuriyet, erkek temsillerinden modern ve medeniyet sahibi olması gereken bir imaj çizmelerini beklemektedir. "Ahlaklı, karakterli, Cumhuriyetçi, inkılapçı, müsbet atılgan, başladığı işleri başarabilecek kabiliyette, dürüst, muhakemeli, iradeli, hayatta tesadüf edeceği engelleri yenmeğe muktedir olarak betimlenen erkekler, giyim ve davranışlarıyla, milletin temel direği, modern ve laik devletin güvencesi olduklarını göstermelilerdir."⁷³

⁷⁰Murat Gür, "Türk Romanında Erkeklik ve Milliyetçilik", Doktora tezi, Nevşehir Üniversitesi Yayınları, 2018, s.73.

⁷¹Nurdan Gürbilek, *Kör Ayna, Kayıp Şark Edebiyat ve Endişe*, Metis Yayınları, İstanbul, 2004, s.51.

⁷² Ayşe Saraçgil, *Bukalemun Erkek*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s.201.

⁷³ Saraçgil, a.g.e.,s.235.

Yapılan yenilikler ile birlikte erkekler şimdiye kadar hüküm sürdükleri çoğu kamusal alanı artık kadınlar ile de paylaşmak durumuna gelirler. Kadınlara medeni kanun, eğitim ve çalışma hayatına katılım gibi hakların verilmesi ile erkekler kadar söz sahibi olabilmek gücüne erişirler. Bu yenilikle birlikte erkeklerin dışarı ve iş hayatı gücünü kadınlar ile paylaşması, eril güç için bir tehdit haline dönüşür. Kemalist ideolojinin kadını ve erkeği konumlandırışındaki toplumsal cinsiyet ritüelleri çerçevesindeki düzeni, eril gücün kaybının mümkün olamayacağını göstergesidir. Cumhuriyet dönemi eserlerinde de bu yenilik ve dönüşümlerin izlerini görmek mümkündür. Bir taraftan geleneksel erkeklik anlayışından kopamayan erkekler, diğer taraftan modern erkeklığe adım atmış ve örnek gösterilenler olmak üzere bir nevi erkekler için arafta olmak durumu söz konusudur. Bu süreçte köylü, kentli, çalışan, beyaz yakalı, evli, bekâr ya da boşanmış vb. hâllerıyla erkeklikler, Cumhuriyet dönemi Türk romanlarında hiyerarşik bir yapı içerisinde birbirlerinden farklılaşan özellikleriyle okurun karşısına çıkar.

BÖLÜM 2

2. SEVİNÇ ÇOKUM ROMANLARINDA “ERKEKLİK VE İKTİDAR” İLİŞKİSİ

Sevinç Çokum romanlarının çalışma için seçilmesinin en önemli nedenlerinden biri sosyal olaylara ve olgulara karşı duyarlılığıdır. Çokum’un romanlarında toplumsal yapı içerisindeki kadın ve erkek karakterlerin kurgusu, gündelik hayatın gerçekliğini yansıtır. Çokum, toplumun her kesiminden karşılaşılabilir insan profiline eserlerinde yer vermektedir. Toplumsal yaşayış ritüelleri çerçevesinde bireylere atfedilen görev ve sorumluluklar romanlarında tüm gerçekliği ile varlığını sürdürür. Toplumun belirlediği değerler, gelenekler ve ritüeller karşısında kendini var etmeye çalışan bireyleri anlatır. Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklerin toplumsal hayatta yaşadığı çeşitli kazanç ve kayıpları, Sevinç Çokum romanlarında da aynı görev ve işlevlerle temsil edildiği görülmektedir. Eserlerinde erkek karakterler, aile ve sosyal hayatta geçmişten günümüze benzer kalıp yargılar içerisinde konumlandırılarak gerçeğe yakın kurgusal bir düzlemde sunulmaktadır. Erken modernleşme süreci ile birlikte yeniden şekillenen toplumsal cinsiyet rollerinde; “Erkeklik, değişmesi istenen kadınlık biçiminin, eski zihniyetin yanında kendini de yeniden ona göre biçimlendirmekten, yeni ile uyumlu hale gelmekten sorumlu olur.”⁷⁴ Geleneksel anlayış ile yenilik arasındaki bağı koparmadan bir geçiş süreci sağlamaya çalışan Sevinç Çokum, romanlarında yeni bir erkeklik formu sunmaz. Gelenekselin ışığında yeniye adapte olmaya çalışan, gelenekseli tam anlamıyla reddetmeyen erkek karakterler yaratır.

Bu bölümde romanlarda yer alan erkek karakterlerin meseleler karşısındaki tavır ve davranışları esas alınarak, toplumsal cinsiyet bağlamındaki erkeklik meselesinin ne tarafında yer aldıkları incelenmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin erkekler üzerindeki yetisi incelendiğinde güç kavramı ile erkekliğin özdeşleştiği bilinmektedir. Esas alınan güç kavramı, beraberinde iktidar kavramını çağrıştırmaktadır. Erkeklerin güç olgusu ile olan iletişimi hiyerarşik bir düzende var olmaları ile ilgilidir. Romanlardaki erkek karakterlerin güç olgusu ile karşılaştıkları kırılma noktaları incelenerek bu gücün sağladığı kolaylıklar ya da bu güçle başa çıkma uğraşları ayrıntılanmaktadır. Erkek karakterlerin kendileri için

⁷⁴ Ferda Zambak, *Tanzimat Dönemi Türk Romanında Erkeklikler*, Kesit Yayınları, 2020, s.17.

biçimlendirilmiş bir hayatın koşullarını yerine getirmek amacıyla çaba sarf ederken uyguladığı birçok erkeklik rolleri mevcuttur. Romanlardaki erkek karakterler incelendiğinde, iktidar ile birlikte hegemonyanın baskın ve eril gücünün en çok zuhur ettiği alanların başında askerlik görevi gelmektedir. Askerlik görevinin erkek karakterlerde yarattığı milliyetçilik olgusu ve militarizm algısı incelenmektedir. Beraberinde iktidar olgusunun zuhur ettiği ikinci alan olarak iş hayatı, meslek seçimleri ve statü mücadelesi, akılcı erkek karakterler ile karşılaştırmaktadır. Erkeklerin hayatta kalma mücadelelerindeki iş bulma rolü romanlarda kentli erkek, köylü erkek, eğitilmiş ya da eğitimsiz şeklinde bir ayrımla karşımıza çıkmaktadır fakat her durumda iktidar gücünün esiri oldukları görülmektedir. İktidarın bir diğer etki alanlarından olan aile kurumu, erkeklerin evlilik yolu ile gücünü sağlamlaştıracağı olgusunu taşımaktadır. Romanlarda erkek karakterlerin evlilik seçimlerine neden olan etkenler incelenerek, iktidar ile olan ilişkileri detaylandırılmaktadır.

Erkek kelimesi “Erk-” kökünden gelmektedir. Bu kökünün tanımı incelendiğinde “bir işi yapabilme gücü”, toplum bilim tanımına göre ise “Bir bireyin, bir toplumun, başka birey, küme veya toplumları egemenliği, baskısı ve denetimi altına alma, hürriyetlerine karışma ve onları belli biçimlerde davranmaya zorlama yetkisi veya yeteneği”⁷⁵ anlamını taşıdığı görülmektedir. Literatürde benzer anlamda bir başka kelime ile daha karşılaşılar. Bu kelime “İktidar”dır. İktidar, “bir işi yapabilme gücü, erk, kudret”⁷⁶ tanımları ile nitelendirilir. İki kavramın da tıpkı tanımlamalarındaki beraberlik gibi uygulamada da aynı düzeyde benzerlikler gösterdikleri görülmektedir. İktidar, mevcut siyasi sistemin yönetenidir. Yönetme ve yönlendirme yeteneği ile hüküm sürdüğü sistemde toplumun bireylerini bu uğurda birer araç olarak kullanmaktadır. İktidar otorite yetisini erkek bireyler üzerinden daha etkili bir alana yaymaktadır. Erkek(Erk-ek); yetişkin adam, birey, er kişi, şeklinde nitelendirilir. Erkek birey cinsiyet kavramının eril kısmını temsil etmektedir. “Erkeklik ise erkek olma durumudur”⁷⁷. Erkeğin fiziki özelliklerini tanımlamada biyolojik olan açıklamalara sınırlıdır. “Erkek olma” adı verilen oluşumda ise biyolojik bir tanımlama değil, toplumsal sistemin oluşturduğu iktidar biçimleri içinde şekillenen bir insanın varlığından söz edilebilir. İktidarın toplumsal cinsiyet üzerindeki hegemonyasının bireylerinden olan erkekler, bu düzen içerisinde var olabilmek, tutunabilmek için belirlenmiş ölçülerde yaşamlarını devam ettirirler. “Erkeklik, sınırları ve kaybedilme koşulları her zaman belirsiz, değişken, geçişli ve gündemde olan bir iktidar inşa stratejisi

⁷⁵ <https://www.tdk.gov.tr>. Erişim tarihi: 13.10.2020,19:34.

⁷⁶ <https://www.tdk.gov.tr>. Erişim tarihi: 13.10.2020,19:34.

⁷⁷ <https://www.tdk.gov.tr>. Erişim tarihi: 13.10.2020,19:35.

olmak durumundadır.”⁷⁸ Hem kavramsal hem de anlamsal olarak birbirini tamamlayan erkeklik ve iktidar gücü birçok alana zuhur ederek bütüncül bir üstünlük sağlar. Sevinç Çokum romanları esas alınarak yapılan incelemelerde, erkek karakterlerin iktidar ile ilişkisinin en belirgin alanının askerlik olduğu tespit edilir.

2.1. Askerlik

Avcılık-toplayıcılık döneminden itibaren erkek bireylerin fiziki güçlerinin etkisiyle, dış dünyaya karşı korumacı ve avlayıcı özellikleri, savaşçı bir ruha bürünmelerine neden olmaktadır. Tarihten günümüze kadar süren bu akışta erkeklere atıf edilen fiziki güç ve savaşçı ruh, askeri birliklerin kurulması ve kurumsallaşmasında önemli bir etkidir. Askeri güç, ulusların toprak kazanma, toprak bütünlüğünü koruma ve siyasi üstünlüğü sağlama açısından kullandığı önemli bir güçtür. Uluslar bu gücü, genç erkek bireylerden başlayarak devlet, millet ve vatan ruhu çerçevesinde sağlam bir temelle pekiştirmektedir. Türk toplumunda erkek bireylerin, erkekliklerini kazanma uğraşlarından biri de askerlik görevini yerine getirmektir. “Yaşı gelmiş her genç Türk erkek için vatani görevini yerine getirme zorunluluğu mevcuttur.”⁷⁹ “Askerlik, Türk kültürünün içine sindirilir. Devleti “baba”, askerliği “peygamber ocağı”, askeri ise “Mehmetçik” olarak adlandırılan sistem, dini referanslarla askerliğin kutsal bir görev olarak görülmesini sağlar.”⁸⁰ Namus kavramı ile eş değer bir konumda yer alan bu görevin, erkek bireylerde belirli bir disiplin algısı ve düzen oluşturduğu da görülmektedir. Askerliğin, erkeklik kazanımları içerisinde bir kriter olmasının nedeni; erkeklerin boyun eğme, tertipli, nizamlı bir hayat olgusuna erişme ve mücadele yetisi kazanması açısından, kişiliklerinde olumlu yönde bir etki bıraktığı düşüncesidir.

Askerlik, ast-üst ilişkisinin sıklıkla görüldüğü, hiyerarşinin belirgin yaşandığı kurumlardan biridir. Erkekler bu hiyerarşik ortamda kendi cinsleri ile mücadelenin boyutlarını deneyimler. Erkeklik için askerlik, aynı zamanda hiyerarşi karşısında bir kabulleniş ve mevcut kurallara olan bağlılığın da artmasına neden olan bir alandır. Bu bağlılık, ordu ve birlik anlayışını doğuran bir sistem oluşturur. “Cinsiyetlendirilmiş kurumsal yapılar olarak modern ordular, hegemonik erkeklik değerleri ile militarizm

⁷⁸ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.19.

⁷⁹ Fatma Oya Aktaş, *Türkiye’de Erkekliğin Kurgulanışında Askerliğin Yeri*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.1-7.

⁸⁰ Şahinde Yavuz, “İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı”, *Milli Folklor*, 2014, S.104, s.116.

arasındaki ilişkinin inşa edildiği en önemli yerdir.”⁸¹ Ordu içerisinde erkekler ne kadar farklı kişiliklere sahip olurlarsa olsunlar birlik olmanın önemini anlarlar. Birinin hatası ile diğerinin cezalandırılması ya da biri ödüllendirilirken diğerlerinin de tebrik etmesi gibi bütüncül hareket etmeye odaklı bir sisteme ayak uydurmaktadırlar. Belirli ve zor bir eğitim sistemi ile savaşmaya ya da topraklarını korumaya kodlanmış erkeklerin, aynı zamanda güç algısı da değişmektedir. Kendisini ve cinsini üstün görmeye başlayarak, kadına ve hegemonyanın belirlediği kriterlere uymayan erkeğe olumsuz bir bakış açısı edinmektedir. “Erkekler kahraman koruyucular olarak hegemonik erkeklik değerleri ile uyum gösterecekleri “kışla” eğitimi süreçlerinden geçirilerek savaşa hazırlanırlar. Bu süreçte kadınsı olan her şeyin dışlanıp aşağılanması, farklı cinsel eğilimi olan erkeklerin askeri birliklerden atılması genellikle gerekir. Savaş bir zorunlu savunma durumu olmaktan çıkar ve “askeri eğitimi” bir tür “hegemonik erkeklik öğrenme okulu”na dönüşür.”⁸² Savaşmak ve öldürmek üzere dizayn edilen bir sistemin içerisinde güçsüze tahammül yoktur. Bu durumla birlikte hegemonyanın ötekileştirme politikası işlevsellik göstererek, erkeklerin diğer erkekler tarafından yaralanmasına da neden olmaktadır. Burada hegemonyanın etkin gücü kendisini gösterirken militarizmin de etkisi göz ardı edilmemelidir. “Militarizm, ordusuyla bütünleşmiş toplum anlayışıdır.”⁸³ Toplumun belirli kültürel ve siyasi değerleri ile bütünleşmiş bir yapıdır. Militarist düşünce ile birlikte vatan ve toprak bütünlüğünü korumanın erkekler için mecburi bir uygulama halinde, kalıplaşarak yer edindiği görülür. Toplum içerisinde erkeklere dayatılan bu uygulama beraberinde, askerlik yapmayan adamın adamlığından şüphe duyma, kız evlendirirken kızını askerlik yapmayan gence vermeme, kamu veya özel sektörde işe kabul edilememe gibi sosyal hayatta da olumsuz tepkiler ile karşılaşmasına neden olmaktadır.

Askerlik yalnızca erkekler için biçimlendirilmiş bir sistemdir fakat militarizm ile birlikte kadınlarında bu sisteme manevi olarak katılması desteklenmektedir. Kadınlardan, vatan-millet sevgisi ile donanarak her zaman erkeğini desteklemesi beklenir. “Toplumların gündelik savunma gereksinimleri üzerinde devasa savaş makinelerinin inşa edilmesine dönüşen; erkeklerden savaşçı robotlar, kadınlardan pasif ama sadık destekçiler yaratan bir cinsiyetlendirme stratejisi ortaya çıkar.”⁸⁴ Böylece hegemonik erkeklik ve militarizmin

⁸¹Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s. 155.

⁸² Sancar, a.g.e., s.155.

⁸³ Ayşe Gül Altınay, *Vatan Millet Kadınlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.280.

⁸⁴Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.157.

birbirini destekleyen yapılar olduğu ve erkekliği yüceltici bir konumda değerlendirdiği görülmektedir. Askerlik, erkekler için toplum gözünde hem yüceltme unsuru hem de sınava tabi tutulma kurumu olarak değerlendirilebilir.

Sevinç Çokum romanlarında askerlik, erkek olma ritüellerinden biri olarak kabul edilmektedir. Askere gitmek ya da mesleki olarak askerlik yapmak, erkeklerin milliyetçilik ruhunun en belirgin yaşandığı alanlardan biri olarak ele alınır. Anlatıcı, toplumsal, siyasi ve sosyal olaylara karşı duyarlı bir yapı içerisinde yer alıp, oluşturduğu erkek karakterlere de bu duyarlılığı kazandırmaktadır. Romanlar içerisinde ordusunu ve vatan topraklarını koruyan, bu hususta birlik ve beraberliği sağlayan, milli bilince sahip erkek karakterler ile karşılaşılır. “*Gözyaşı Çeşmesi, Deli Zamanlar, Karanlığa Direnen Yıldız, Ağustos Başağı, Hilal Görününce ve Bizim Diyar*” adlı romanlarında erkek karakterlerin askerlik ile olan etkileşimlerine rastlanılmaktadır.

Gözyaşı Çeşmesi, Sevinç Çokum’un 2016 yılında yayımlanan romanlarından biridir. 1760-1769 yılları arasında Kırım hanlığının tarihte vermiş olduğu mücadeleleri bir aşk hikâyesi içerisinde anlatır. Romanda, Giray Han ve Dilara Bikeç arasındaki derin ve hüznü aşk ilişkisine tanıklık edilir. Kırım topraklarının kazanılma yolundaki süreçleri, Osmanlı ile ilişkisi ve Ruslar ile olan mücadelesi hakkında da tarihi bilgiler verilmektedir. Roman, bugün hâlâ Kırım toprakları içerisinde yer alan bir çeşmenin adını taşımaktadır. Çeşme, Giray Han’ın Dilara Bikeç için yaptırdığı aşklarını temsil eden bir yapıdır. Roman bu efsaneden yola çıkılarak isimlendirilir. Bu romanda askerlik rolü erkek karakterler için vatan topraklarını kazanma, koruma ve siyasi olarak savunma şeklinde bir üçlemede yer almaktadır. Romanın ana erkek karakteri Kırım Giray Handır. Yiğit, cesur ve idari yönetimde başarılı bir karakterdir. Savaş sırasında biraz dinlenip, divanını topladığı bir konuşmada şunları dile getirir:

*“Ordu, aynen bir insana benzer: Başı, gövdesi, kolları, bacakları vardır. Biz şimdi kolların yedi kol olduğunu düşünüp akıncı birlikleri çıkaracağız beylerim. Bunlar öncüdür. Öncülüğe cesur, yaman adamlar seçilmeli. Aynı zamanda ganimet hususunda haksızlık yapmayacak kadar dürüst...”*⁸⁵

Ordu kavramı askerlik görevini yerine getiren, vatan bilinci ile yetişmiş her erkek birey için birlik ve beraberlik duygusunun pekiştirildiği bir kavram olarak yer edinir.

⁸⁵ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2016, s.433.

Romanda, Kırım hanlığı, Balta şehrine saldıran Ruslara karşı bir savaş içerisindedir. Bu mücadelede düşmanla savaşıacak bir ordu mevcuttur. Ordunun kurulma amacı, fiziki anlamda erkek bireylerin güç kriterlerinden yararlanmak ile birlikte siyasi anlamda da düşman ülkeye karşı gözdağı vermektir. Örnekte de görüldüğü gibi ordunun ve askeri gücün önemi, erkek karakterlere yiğit ve cesur olmakla özdeşleştirilerek anlatılmaktadır.

Askerliğin, savaşta olmanın ve vatan topraklarını korumanın kutsallığı toplum tarafından kabullenilmiş bir olgudur. Bu süreçte önemli olan bu kutsallık için mücadele veren erkeklerin bu olgunun farkındalığına ulaşmalarıdır. Romanda Giray Han, sütanesi Südanay Hanımla muhabbetinde, Kırım topraklarını işgal eden düşmana karşı duruşunu şu sözlerle dile getirmektedir:

“Ölmekten değil, sadece itibarsız ölmekten çekinirim sütanne. Yani babama, dedeme layık biri olarak ayrılmak isterim yurdumdan...”⁸⁶

Vatanı için canını ortaya koyan erkeğin geride bıraktığı en önemli şey şanıdır. Sefer sonrasında gösterdiği yiğitliğin boyutuyla toplumda önemli bir konuma yükselerek, gelecek nesillere örnek teşkil etmektedir. Bu hususta layık olmak terimi en açıklayıcı yanı sıra cümlede yer almaktadır. Erkeğin, toplumun kurallarına layık ve yaraşır bir konumda yer alarak varlığını sürdürmesi beklenir. Romanda da bu hususta bir mücadelenin var olduğu söylenebilir. Tıpkı aile büyüklerinin yaptığı gibi torunlarında, yani gelecek neslinde, kendi itibarları ve devletin yüceliğine yakışır olmak için sorumluluk almaları beklenir. Bu sorumluluğu üstlenen erkek için artık ölüm bile şerefli olmalıdır.

Savaş; can alma, şiddet ve kaosun mümkün ve kabul edilebilir görüldüğü bir alandır. Bu durumu militarist düşünce ile olağanlaştırmak, erkekler için zorlu fakat aşılması gereken bir süreçtir. Romanda Kırım Giray Han'ın bu durum ile ilgili bir serzenişi görülmektedir:

“Çünkü savaş her zaman elde bir çare gibi düşünülmemeli. Sonrası aziller, sürgünler, kırgınlıklar, babalarını özleye özleye sonra unutarak kalpleri soğuyarak büyüyen çocuklar...”⁸⁷

Anlatıcının pasajda, savaşın sonradan bıraktığı izlerini milliyetçi bir çerçeveden değil de insani gözden aktardığı görülür. Bağımsızlık uğruna mücadele verilerek kazanılan Kırım

⁸⁶ Çokum, a.g.e., s.406.

⁸⁷ Çokum, a.g.e., s.117.

savaşında, milliyetçilik ya da militarist güçlerin etkisiyle savaş çözüme kavuşturulsa da savaşın tek çözüm olmadığı dile getirilir. Anlatıcı, Giray Han karakteri ile özdeşleşerek savaşın, askeri güçlerin, duygularını dile getiremeyen erkekte geride bıraktığı yıkımın oldukça fazla olduğunu belirterek serzenişte bulunur.

Hilal Görününce, Sevinç Çokum'un 1984 yılında yayımlanan romanlarından biridir. Roman, 1853-1856 yıllarında gerçekleşen, Rusların Kırım topraklarını işgal etmesi üzerine Kırım Türklerinin mücadelesini anlatmaktadır. Nizam Dede karakteri, romanın ana erkek karakteridir. Yaşı geçmiş fakat yaşına rağmen atından ve cenginden vazgeçmeyen bir karakterdir. Oğlu Giray'ın savaşta şehit düşmesi üzerine gelini Şirin'i, eşini kaybetmiş yeğeni Arslan Bey ile evlendirmek ister. Arslan Bey'de yiğit ve cengâver bir adamdır. Savaşa katılması üzerine ondan da haber alınamaz. Nizam dede için oğlunun ve yeğenin acısı hırsa dönüşerek, torunlarını yiğit yetiştirmek için mücadelesine devam eder. Gelecek nesilden umudunu kaybetmeyen, gelenekçi bir karakter olarak romanda yer edinir. Romanın adı, sefere çıkacak insanların hilalin doğuşunu beklemesiyle ilgilidir. Hilal görüldüğü zaman yapılan seferlerden olumlu sonuçlarla döndüğüne inanılır. Romanda askerlik zorunlu ve kurumsal bir uygulama olarak yer almasa da savaşta bulunma hali ve milliyetçilik düşüncesi sıklıkla yer almaktadır.

Romanda vatan sevgisi ile kutsanmış bir diğer erkek karakter Seyit Ali Çavuş'tur. Mezarlıkların kontrolünü yapan bekçi görevindedir. Mezcup, düşkün bir hâli vardır. Bu çaresizlikler içerisinde bile, tek derdi vatanın düşman işgalinden kurtulmasıdır:

“ Dünya nimeti ne ki Giray Can'dedi. Biliyorum, Giraylar gibi cömert bir yüreğin var. Adına layık bir kişisin. Ama ihtiyar Seyyit Ali Çavuş'un tek istediği Kırım'ın kurtulmasıdır. ”⁸⁸

Seyit Ali Çavuş, mezcup haline yardım eli uzatmak isteyen Giray Bey'e, fakirliğinden ya da berduşluğundan bu halde olmadığını, tek derdinin topraklarının kurtulması olduğunu belirten bir karakterdir. Vatani kaybetmekten daha büyük bir acının mümkün olmadığı mesajını veren anlatıcı, milliyetçi düşüncenin izlerini yansıtmaktadır. Vatani için, yokluk içerisinde bile olsa her şeyini feda etmeye hazır erkek modeli temsil edilmektedir.

Romanda yiğitliği ile ön plana çıkan yalnızca erkek karakterler değildir. Nizam Dede'nin gelini Şirin karakteri, eşi Giray'la konuşmasında şunları dile getirir:

⁸⁸ Sevinç Çokum, *Hilal Görününce*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013, s.57.

“ ‘Hamza Batur’un şu dünyada malı mı çulu mu var,’ dedi. Ama kazandığı itibar, bey gibi dolaşmasına yetti. Senin de o yiğitler gibi olmanı isterim. Azad olmamızı isterim. Kırım’ı Moskof’tan geri al!’”⁸⁹

Militarist düşünceye göre savaşa katılan erkeklerin ardında bıraktıkları kadınlar, evde tek başlarına hayat mücadelesine devam etmek zorundadır. Kadının böylesi bir durumda serzenişte bulunmak yerine, beyinin yiğitliği ve cesaretiyle övünmesi gerektiği belirtilir. Şirin Gelin karakteri, militarist düşünce yapısının oluşturduğu görev paylaşımında kadına düşen rolü layıkıyla yerine getiren bir karakterdir.

Giray karakteri, romanda savaşın tek çözüm olmadığını düşünen, çocuklarını savaş ortamından uzakta ve sağlıklı bir şekilde büyütmek isteyen bir baba rolündedir. Nizam Dede’nin oğlu olmasından dolayı kendisinden her zaman yiğitlik göstererek, yakıp yıkmaya ile düşmana galip gelmesi beklenmektedir. Giray karakteri, tam anlamıyla babasının ya da diğerlerinin istediği bir erkek modeli olmamıştır. Eğitime önem vererek yalnızca bu diyarı değil, diğer diyarlara da ulaşmak isteyen bilinçli bir yiğit olmak istemektedir. Babasının bıçak ve hançer yaptığını görmesi üzerine şu sözleri durumu açıklamaktadır:

“Giray babasının azmi karşısında eziklik duydu. İşte cesaret budur, dedi içinden. ‘Hayalleri gerçekleştirebilmek.’”⁹⁰

Kılıç kuşanıp sefere katılmak geleneksel erkeklik anlayışında cesaret göstergesi olarak konumlandırılır. Anlatıcı, Giray karakterine yüklediği sorumlulukta aslında cesaretin yalnızca savaş meydanında değil, hayalleri gerçekleştirerek de mümkün olabileceğini uman ve savunan bir mesaj vermektedir. Giray karakterinin, eşi ve akrabaları tarafından sürekli yiğitlik göstermesi ya da yiğitlik gösteren yiğitlerle karşılaştırılması, erkeklik için uygulanan baskının boyutunu ortaya koymaktadır. Olayların neticesinde Giray karakteri düşmanla mücadelesinde öldürülür.

Eşi Şirin karakterinin, Giray’ın ölümü üzerine şu ağıtlarına yer verilir:

“ ‘Arslan Bey çekil hele,’ dedi. ‘Çekil de yiğidimi doya doya seyredelim. Kendini kossaklara kurban eden yiğidimi doya doya seveyim. Onunla övüneyim, bırak!’”⁹¹

⁸⁹ Çokum , a.g.e., s.266.

⁹⁰ Çokum, a.g.e., s.182.

⁹¹ Çokum, a.g.e., s.300.

Giray'ın ölümünün ardından yiğitlik ve cesaret duygusuyla anılması, vatani için gösterdiği fedakârlığın neticesinde ölüsünün bile övgüyü hak ettiği düşüncesidir. Giray, hayalleri gerçekleştirmenin en gerçek cesaret olduğunu dile getirmektedir. Toplumun gözünde asıl yiğitliğin savaşmak olduğu algısına kayıtsız kalamayarak, toprakları ve çocuklarının geleceği için düşmanla mücadelesinde hayatını kaybeder. Kendi hayallerinin gerçekleştirememenin cesaretsizliğini yaşarken toplumun, ailesinin şanını devam ettirecek bir sona ulaşır.

Nizam Dede, yeğeni Arslan Bey'i de Kırım mücadelesinde kaybeder ve Arslan Bey'den bir daha haber alınamaz. Torunları ile bir konuşmasında şunları dile getirir:

-“ya dönmezse...”

-“Nizam dede sakalını sıvazladı. Çocuğa ne diyeceğini düşündü. Sonra, ‘O zaman da Arslan Bey’e benzeyen yiğitler yetiştiririz.’ dedi. ‘Her daim onun adını anar, onunla övünürüz. Kırım için kendisini feda eden o yiğidi gönlümüzden, hatırımızdan hiç çıkartmayız.’”⁹²

Vatani uğruna kendi canını hiçe sayan ve toplum için oldukça şanlı bir görev sayılan askeri mücadele, erkeklik rollerinin önemli bir parçasıdır. Vatani için mücadele veren erkek, daima şanlı ve şerefli bir insan olarak anılmaktadır. Romanda kültür aktarımını sağlayabilecek üstünlükte ve nitelikte olan Nizam Dede, torunlarını küçük yaşta eğiterek, cesaretli olmanın ve acıya direnmenin önemli olduğu algısını kalıplaştırır. Giray ve Arslan Bey, hayatları boyunca çeşitli mücadeleler verirken, gelecek nesiller içinde örnek teşkil etme zorunluluğunu hep hissederek yaşar. Bu durumda toplumda iyi iz bırakan erkek olmak, her zaman saygı görmenin önemli bir ölçütü sayılmaktadır.

Ağustos Başağı, Sevinç Çokum'un 1989 yılında yayımlanan romanlarından biridir. Roman, kurtuluş savaşı dönemi Söğüt'ün işgalini anlatmaktadır. Romanın isimlendirilmesi, Ağustos ayında savaşların zaferle sonuçlanmasını temsil etmektedir. Buğdayın başak vermesi de artık hasat dönemine girildiği ve verim alındığının işaretidir. Taarruzların olumlu sonuçları ile vatanın düşman işgalinden kurtarılmasını simgeler. Romanın ana karakteri Yusuf'tur. Yusuf'un mesleği jandarmalıktır. Gönüllü olarak savaşa katılmaktadır. Hayatta en önemli önceliği vatandır. Sevdiği kadın ile evlenme hayallerini bile, vatanın düşman işgalinden kurtulmasından sonrasına ertelemektedir. Romanda Milli mücadele için

⁹² Çokum, a.g.e., s.368.

her türlü fedakârlığı yapan, bu mücadele uğruna şehit olan ve vatanını kurtaran insanların yüce ve onurlu birer kahraman oldukları anlatılmaktadır.

Yusuf'un Esmâ adında bir sevdiği vardır. Askerlik görevini icra ederken izinli olduğu bir gün aralarında şöyle bir muhabbet geçer:

“İzinli gelmiştim. İznim bitiyor. Keçiler... Keçiler çoğalmış bakıyorum.

-Çoğaldı tabii... İsimleri de var.

-Ya...

-Birisi Zeybek... Öbürü de Garip...

-Zeybek ve Garip... Benim gibi garip desene...

-Sen garip misin?

Yusuf çömeldi. Otları didikleyerek,

-“Öyle sayılmaz mı?” dedi. “Asker olan kişi bir parça gariptir.”

Esmâ, Yusuf'un böylesine yakın durmasından huzursuz olmuştu. Yusuf ise bu inanılmaz yakınlığı bir daha yaşayamama korkusu içinde Esmâ'ya biraz daha sokuldu.”⁹³

Yusuf, askerliğin önemli sorumluluklar getirdiğinin farkındadır. Asker olmak, ölüm riskini göze alıp yaşamak demektir. Yusuf'un “*asker kişiyi bir parça garibe*”⁹⁴ benzetmesi, askerlik görevini icra eden erkeklerin yarın bir savaşta şehit olup sevdiklerini bir daha görememe korkusunu taşımalarından kaynaklıdır. Yusuf'un tüm önceliği mesleki hayatına yöneliktir. Geride kalan planlarını ise tamamlayıp tamamlayamayacağını bilmeden yaşamaktadır. Anlatıcı, Yusuf vasıtasıyla okura askerlik mesleğinin arafta kalmakla benzer bir işlev olduğunu ve erkeklik için büyük fedakârlıklar içeren bir görev olduğunu belirtmek ister.

Romanda askere gitmek isteyen gönüllü fertler olduğu kadar, askerden kaçan ve gitmek istemeyen karakterlerde yer almaktadır. Yusuf, muhtar aracılığı ile asker

⁹³ Sevinç Çokum, *Ağustos Başağı*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2017, s.151.

⁹⁴ Çokum, a.g.e., s.151.

kaçaklarının ailelerine haber gönderip ya oğullarını teslim etmeleri gerektiğini ya da ailecek Adana'ya sürüleceklerini belirtir.

“Ben emir kuluyum. Aldığım emri bildiririm size. Şimdi siz söyleyin bakalım, ya sizin yüreğiniz nasıl bir yürektir? Askerden kaçanlara yanıyor da, memleketin elden gittiğine yanmıyor. Demek hâlâ o kaçaklara oğul diyebiliyorsunuz? Onları hâlâ bağrınıza basabiliyorsunuz? Söyleyin şimdi bana, buralardan böyle ödlek adam çıkar mıydı? Böyle yüreksizler ne zamandan beri adam sayılıyor? Bunlar sizin bir kara lekeniz sayılmaz mı? Mademki köyünüzde kalmak istiyorsunuz, çocukları teslim edin. Merak etmeyin, onlara kimse dokunmayacak. Şerefli birer asker olacaklar. Sizler de başlarınızı dik tutup, ‘oğlumuz cephede...’ diye övüneceksiniz. Kimse size kaçağın, hainin babası demeyecek.”⁹⁵

Yusuf, askere gitmeyen erkeklere ve ailelerine psikolojik baskı uygulamaktadır. Geleneksel erkeklik anlayışında yer alan askerlik görevini yerine getirmeyen erkeğe erkek denilmemesi, toplumdaki itibarının yok olması, yalnızca kendisinin değil ailesinin de toplum içerisindeki saygınlığını yitirmesi gibi sonuçlar belirtilerek, askerlik görevinin kutsallığına ikna edilmeye çalışılmaktadır.

Vatan için canını feda eden yiğit yetiştirdim düşüncesi, askere giden erlerin geride bıraktıkları ailelerine bir tesellidir. “Zorunlu askerlik ulusun yarısının (yani neredeyse erkeklerin tümünün) ordudan geçmesini, silah kullanmayı ve emirlere uymayı öğrenmesi gereken bir pratik olmuştur. Dahası, bu deneyimden geçmek “erkek” ve “vatandaş” olmanın şartı olagelmiştir.”⁹⁶ Militarist yapıda kalıplaşan, erkek olmanın ön koşulu sayılan askerlik, roman içerisinde de militarist yapının etkin söylemleri ile olumlanmaktadır.

Savaşa gönüllü olarak katılan karakterler ve aileleri ise milliyetçilik duygusu ve milli birlik anlayışıyla hareket etmektedirler. Yusuf’un babası İsmail Efendi de vatan topraklarının kurtarılması için her türlü fedakârlığın gösterilmesi gerektiğini düşünen bir karakterdir.

“Bir evladımı Çanakkale’de feda ettim. Öbürü savaştan çıkıp geldi, daha ayağının tozu üstünde dururken, yine askerliğe döndü. Ne yapalım? On tane evladım olsa, onunu da feda ederdim. Yeter ki memleket kurtulsun. Dediğin gibi Müftü Hoca, Trikopis, Mirikopis

⁹⁵ Çokum, a.g.e., s.158.

⁹⁶ Ayşe Gül Altınay, *Vatan Millet Kadınlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.281.

yakında anlarlar Hanya'yı Konya'yı. Çünkü yediden yetmişe herkes ayaklandı. Bizim hatun bile tezgâhın başına geçmiş, ordu için arşın bez dokur."⁹⁷

Yusuf'un ve ailesinin bağımsızlığın kazanılması için gayret ve metanetle çalıştıkları görülür. İsmail Efendi, savaş uğruna çocuklarını feda etmenin büyük bir cesaret ve erdem olduğunun bilincindedir. Gururlu bir baba rolünü temsil eder. Erkekler cephede mücadele verirken, kadınlar da eşlerini ya da oğullarını ordu için arşın bez dokuyarak, yemek yaparak v.b militarist yapının kadınlara çizdiği çerçeve içerisinde desteklemektedir. Anlatıcı, Türk milletinin mücadelecî ruhu ve vatan topraklarına verdiği önemin büyüklüğünü dile getirmektedir.

Savaşa gönüllü katılan bir diğer karakter Yusuf'un arkadaşı İzzet'tir. İzzet gönüllü olarak savaşa katıldığında annesi Zehra Hanım duygusal yaklaşımı nedeniyle üzgünken, babası Murat Ağa'nın düşüncesi şu şekildedir:

*"Murat ağa, gitsin hatun bırak! dedi. Bunlar da gönüllü gitmeseler, kim kurtaracak memleketi? Ben karşıma şanıma yaraşır evlat isterim."*⁹⁸

Murat ağa hegemonik erkekliğin kurallarına teslim olmuş bir karakterdir. "Sosyal olarak ulusun, vatanın, ailenin, kadının, çocukların koruyucusunu erkektir. Bu "değerler" erkeğin "namusudur". Koruma davranışıyla kontrol sahibi olan erkek aslında kendi "namusunu" kurtarmaktadır. Erkek namusu için dövüşmeli, savaşmalı, gerekirse ölmelidir."⁹⁹ Oğlunun da erkekliğini göstermesini, kendi namusu ve vatani uğruna ölümü göze almasını istemektedir. Murat Ağa'nın, şanıma yaraşır bir yiğit yetiştirdim şehit olsa da bu güçle ayakta dururum düşüncesi, duygularına bir sığınak aynı zamanda hegemonyanın oluşturmak istediği güçlü erkek profiline örnektir.

Askere gönüllü katılan İzzet gazi olur. Koltuk değnekleri ile yaşamına devam etmek durumunda kalır. Bu haline rağmen asla cepheden ayrılmak istemez. Seyyar hastanede doktorlara yardımcı olmaya başlar. Cephe hastalığı adını verdikleri bir durumun içine düştüğü düşünülür.

⁹⁷ Sevinç Çokum, *Ağustos Başağı*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2017, s.285.

⁹⁸Çokum,a.g.e.,s.310.

⁹⁹Nurcan Yürek ve Ayşe Balcı Karaboğa, "Türkçe Ders Kitaplarında Hegemonik Erkeklik", Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2018, S. 3, s.978.

*“Silah tutmaya bir kere alışmışız Binbaşım. Dediğin gibi eski bir hastalık bu. Yani çürüğe çıkmak zoruma gidiyor benim.”*¹⁰⁰

İzzet karakteri askerlik görevini layıkıyla yerine getirmiş olsa da uzuv kaybı nedeniyle kendini yarım hissetmekte bu yarım haliyle yine de cepheye devam etmek istemektedir. Ülkenin düşman işgalinden kurtulmadan huzuru bulamayacağını belirterek, milliyetçi yönüyle eserde yer alır. Anlatıcı bu aşamada askerlik kurumunun sağlıklı erkekler seçme işlevine atıfta bulunmaktadır. “Temelde sağlık muayenesinin temel iki amacı vardır; birincisi salgın olabilecek ya da genel sağlığı etkileyecek bir bulaşıcı hastalığın olup olmadığını tespit etmek, ikincisi ise erkeklerin fiziksel bir engelinin olup olmadığını kontrol etmektir. Bu süreç erkekler için aslında büyük anlam dizgeleri barındırmaktadır. Çünkü bu muayene ile erkekler, “sağlıklı erkek beden imgesini/ erkekliklerini” onaylatmış olmaktadır.”¹⁰¹ Savaşmak, silah kullanmak dışında hiçbir önceliği olmayan İzzet için gazi olmak, büyük bir yıkım demektir. Erkeklik kaybıyla karşılaşmasına ve kendisini işe yaramaz hissetmesine neden olmaktadır.

Vatan için mücadele eden bir diğer karakter Necip’tir. İzzet’in abisidir. İzzet, Necip abisini örnek alarak büyür. İkisi de askerlik görevi gereği sosyal hayatlarını geri planda bırakırlar. Necip baskın bir erkek karakter olarak kardeşi İzzet ile konuşmasında şunları söyler:

*“Necip sigarasını ayağıyla iyice ezdi. “Boş ver” dedi. Savaş içindeyiz. Yarınları düşünmek istemiyorum hiç. Ama bak, senin aklından geçen biri varsa, gidip isteriz. Hele bir vermesinler. De bakalım var mı öyle biri? Kaçırma yüzünü. Var elbet. Ben bilirim.”*¹⁰²

“Askeri terimler, semboller ve ilişki biçimlerinin, vatandaşlığın, kimliklerin (en başta da kadın-erkek ilişkisinin) ve gündelik hayatın belirleyici unsurları haline geldikleri noktalar milliyetçilik ve militarizmin kesişme (ve birbirlerini besleme) noktalarına ışık tutar.”¹⁰³ Aynı zamanda erkek hegemonyasını besleyici bir sürece neden olur. Necip, askerlik görevini yerine getiren bir kişinin herhangi bir ortamda reddedilemeyeceğini düşünür. Kardeşinin sevdiği kızı isteme konusunda gözü kara ve vereceklerine emin bir tavırla

¹⁰⁰Sevinç Çokum, *Ağustos Başağı*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2017, s.348.

¹⁰¹ Zeynel Karacagil, “Erkek bedeninin kurgulanmasında ‘Askerlik Hizmeti’ ”, *Journal of Human Sciences*, 2017, S.4, s.4415.

¹⁰²Sevinç Çokum, *Ağustos Başağı*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2017, s.212.

¹⁰³Ayşe Gül Altınay ve Tanıl Bora, “Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.145.

konusmaktadır. Anlatıcı, vatan için mücadele eden erkeklerin toplumdaki saygınlıklarına bir kez daha değinerek, Necip karakteri ile askerliğin erkekler üzerinde baskın olma ve elde etme güdüsünü tetiklediğini belirtmektedir. Böylece askerliğin erkekler üzerinde yarattığı hegemonik etkinin bir yansıması görülür.

Karanlığa Direnen Yıldız, Sevinç Çokum'un 1996 yılında yayımlanan romanlarından biridir. Roman, 1960 darbesini ve dönemde gerçekleşen siyasi olayları anlatmaktadır. Dönemin süreci bir apartmanda birlikte yaşayan akrabaların yaşamlarından yola çıkılarak aktarılmaktadır. Siyasi olarak farklı düşünce tarzlarına sahip ailelerdir. Birileri Demokrat Partiyi savunurken diğerleri Cumhuriyet Halk Partisini savunmaktadır. Romanın adı, dönemi temsil etmektedir. 1960 darbe olayları, birden çok insanın kaosla karşılaştığı siyasi bir süreçtir. Bu süreç karanlık bir dönem olarak adlandırılır. Karanlıklar içerisinde doğruyu savunmanın önemi belirtilerek direnen yıldız ifadesi kullanılır. Bu yıldız gazeteci Feridun karakteridir. Her ne olursa olsun yaşadıkları olaylara rağmen doğrunun tarafını tutmakta ısrarcı olur. Roman, ülkede gerçekleşen ilk askeri darbenin izlerini taşıması neticesinde askerlik ile ilişkilendirilmektedir.

Enis Bey, Feridun'un babasıdır. Doktorluk mesleğini yapar. Baskın bir baba rolündedir. Oğlu Feridun gazetecilik mesleğine yatkınlık gösterdiği için bir gün yayınevi sahibi olan arkadaşı Veysel karakterinin yanına götürür ve aralarında şöyle bir muhabbet geçer:

*“Bizim Feridun’u getirdim sana. Buranın suyundan, toprağından bir şeyler alsın diye. Ona ağabeylik edersin değil mi? Askerliğini yaptı, hamdı, pişmeye koyuldu. Şimdi tam pişmesi gerek”*¹⁰⁴

Enis Bey karakterinin Feridun için; askerliğini yaptı, şimdi tam pişmesi gerek sözleri, toplumsal cinsiyet olgusunun erkekler için belirlediği roller sıralamasına bir örnek niteliğindedir. Erkeklerden önce askerliğini yapması, ardından iş sahibi olarak erkeklik kazanımlarının basamaklarını tırmanması beklenir. Toplumda askerliğini yapan erkek olgunlaşmış olarak kabul edilir. “Genel olarak, askerliğin erkeği disipline ettiği, sorumluluk duygusunu, düzen yeteneğini geliştirdiği, olgunlaştırdığı, “sertleştirdiği”, “ağırlaştırdığı” anlatılır. Birçoğuna göre, askerlik, insanı daha temkinli, tahammüllü, “dikkatli” ve

¹⁰⁴ Sevinç Çokum, *Karanlığa Direnen Yıldız*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s.16.

“oturaklı” kılar.”¹⁰⁵ Feridun da artık toplum içerisinde bu konumda görülmektedir. Askerlik görevini tamamlayıp pişmişlik sürecine girdiği kabul edilerek, Feridun’dan artık iş bulması arayışına dâhil olması beklenir. Babası aracılığıyla bunu gerçekleştirmektedir. Baba karakteri bu olguda toplumu temsil ederken, Feridun ise toplum içerisinde kendini bulmaya çalışan erkek rolündedir.

Romanda askerlik ve militarizm ilişkisi göz önünde bulundurularak, vatani uğruna mücadele veren erkeğin toplumda saygınlığının artacağına inanan bir diğer karakter Cangür’dür. Feridun’un çocukluk arkadaşıdır. Romanda Feridun’un zıttı bir yerde konumlandırılır. Özgürlükçü bir anlayışı vardır. Hukuk öğrencisidir. Askeri darbe neticesinde bir kargaşa oluşur. Cangür de bu kargaşa esnasında yaralanır.

“Feridun Cangür’ün İstanbul olaylarından yaralı bir kahraman kimliği ile dönüşünü unutamayacaktı. Rengi solmayan çizgileri dağılmayan bir resim olarak divana uzanmış hali hafızasında öyle kalacaktı. Cangür artık itilip kakılmayan sofralarda sözü ilgiyle dinlenen ulunanan övülen bir devrimciydi.”¹⁰⁶

Feridun karakteri, Cangür’ün bu olaylarda gerçekten mücadele ettiğine inanmaz. Kargaşa sırasında kaçarken yere düşüp yaralandığı öğrenilir. Cangür’ün bu şekilde kendini anlatması ve inananların tavrı onu bu duruma itelemektedir. Askeri bir mücadelede bulunmayıp, kahramanlık göstermediği süreçte sözü dinlenmeyen bir konumda tasvir edilir. Metin akışında, bir çatışma sonrasında yaralı olarak dönmesi ve kendisini kahraman gibi göstermesi toplum içerisinde sözü dinlenir bir konuma yükselmesine sebep olur. Cangür’ün bu mücadeleyi abartarak anlatmasının ardından toplumdan gördüğü ilgi ile birlikte hegemonik üstünlüğün tadına vararak daha özgüvenli hareket etmeye başlamaktadır. Anlatıcı Cangür karakteri ile yiğitlik gösteren erkeğin övülüp, yiğitlik göstermeyen karakterin ise ötekileştirilme eleştirisini yapmaktadır. Askeri bir mücadelede yer almamış ya da kahramanlık göstermemiş erkeklerin tam anlamıyla erkek sayılmayıp, sözlerinin bile değer göremediği bir duruma itildiği belirtilir. Cangür’ün yapamadıklarını yapmış gibi göstererek toplumda varlığını hissettirmeye çalışması, erkeklik kazanımı için trajikomik bir durumdur.

Feridun’un komşusu olan emekli Binbaşı Kaya Bey, mesleği gereği sert ve katı bir karakterdir. Siyasi açıdan köklü bir değişimin, ihtilalin olağan olduğunu düşünmektedir.

¹⁰⁵ Pınar Selek, *Sürüne Sürene Erkek Olmak*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s.195.

¹⁰⁶Sevinç Çokum, *Karanlığa Direnen Yıldız*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s.92.

Demokrat Partinin yönetimine karşıdır. Şanlı ve şerefli yaşamak onu için oldukça önemlidir. Ölümün bile en şerefisini savunmaktadır. İncenaz ile evlidir. İncenaz, Feridun ile bir konuşmasında şunları söyler:

*“Bizimkisi marazi bir taraftarlık. Paşa neredeyse beşiğimizi sallamışçasına bir bağlılık. Eh harp sonrası aç karnımızı ama az, ama çok o doyurmuş. Nafakalarımızı o vermiş. Bizi savaştan o kurtarmış. Yani insanımız can kurtarıcı diye onu bellemiş. Sen ne diyorsun Feriduncuğum gelin olduğum gece gerdek odamızda bile Paşamızın gölgesi vardı.”*¹⁰⁷

Kaya Bey’in yıllarca binbaşı olarak devletin savunma kolunda görev alması kişisel hayatını oldukça etkilemektedir. Askeri düzen içerisinde hiyerarşik bir sistemin var olduğu bilinmektedir. Bu sistem içerisinde önemli kriterlerden biri de itaat etmeye meyilli olmaktır. Kaya Bey karakteri de bu mesleği uzun yıllar icra ederken itaat olgusunu benimseyerek, sorgulama güdüsünü geri planda bırakır. Paşa’nın her sözünü ve düşüncesini onaylamaktadır. Yapılan darbenin doğru olduğunu savunur. Anlatıcı, Kaya Bey karakteri ile iktidar ve askeri ilişkinin boyutlarını sorgulamaktadır. “Modern ordular, gerek hiyerarşik yapıları ve kapalı grup özelliğini taşımaları, gerekse itaat ve disiplin içinde yetişmeleri ve ideolojik eğitimden geçmeleri gibi yapısal özelliklerinin yanında toplumda en güçlü örgütlü yapı olmaları nedeniyle de sivil otoriteler karşısında her zaman potansiyel bir tehdit oluşturmuşlardır.”¹⁰⁸ Bu durum erkeklerin, askeri ortam içerisinde belirginleşen hegemonik üstünlüklerini siyasi ve idari açıdan da kullanılabileceklerinin göstergesidir. Aynı zamanda roman içerisinde anlatılan askeri darbenin nedenlerinden biridir. Kaya Bey, anlatı akışında ihtilalin mantıklı olmadığı gerçeği ile yüzleşmektedir.

Delî Zamanlar, Sevinç Çokum’un 2000 yılında yayımlanan romanlarından biridir. Roman, kadın izleği üzerine odaklanmaktadır. Kadının toplumdaki yeri ve özgürlük mücadelesine değinmektedir. Siyasi hayat içerisinde kadının konumuna yer verilerek, partili kadın karakterlerin hayatı anlatılır. Anlatıcı romanın ana karakteridir. Romanın adı, 1960 döneminin koşullarında, gençlerin deli akan kanlarına, kavgalarına, siyasi uğraşlarına ve gözü kara oluşlarına bir göndermede bulunmaktadır. Anlatıcının hayalleri ve bu uğurda verdiği mücadeleleri temsil eder. Romanda askerliğe, erkekte bıraktığı izin bir bölümünü yansıtacak şekilde yer verilmektedir.

¹⁰⁷ Çokum, a.g.e., s.32.

¹⁰⁸ Mehmet Zeki Duman, “Türkiye’de Ordu-Siyaset İlişkileri ve Askeri Darbelerin İdeolojik Kökenleri”, *İnsan ve İnsan dergisi*, 2019, S.20, s.146.

Romanın başlangıcında anlatıcının parti içeriğine dair bir konuşmasında Korucu Hüseyin Amca karakteri ile karşılaşılır. Korucu Hüseyin Amca, orta yaşlı milliyetçi bir karakterdir.

“Korucu, taşralıydı ama kaçgöçü sevmez, kadınları Kuva-yı Milliye’nin bir kolu sayar. Zaten Korucu Hüseyin Amca, hep böyle milli hislerle dolu, her zaman nutuk çekmeye hazır elleri ardında kenetli, denetçi görünümünde az biraz memurin tabakasından devşirme biriydi.”¹⁰⁹

Koruculuk görevi kırsal kesimde gerçekleşebilecek herhangi bir saldırı veya olaya karşı koruyuculuktur. Bir nevi askeri bir işleve sahiptir. Romanda, Korucu Hüseyin Amca disiplinli ve denetimci özellikleri ile yer alır. Anlatıcı, karakterin koruculuk göreviyle milliyetçi özelliğini bağdaştırmaktadır. Halkını savunan ve silahlanan karakterlerin milli his ve düşünceler ile bu görevi yerine getirdiklerini dile getirmektedir.

Romanda bir diğer askeri bağı olan karakter Maruf Bey’dir. Maruf Bey emekli albaydır. Anlatıcının yakın arkadaşı olan Aypare’nin ilgi duyduğu biridir. Aypare, Maruf Bey için bir konuşmasında şunları dile getirir:

“Öyle suskun, derinlere bakan, fakat istemediği konulara girmeyen bir insan o. Ne de olsa askerlikten geliyor.”¹¹⁰

Maruf Bey’in askeri bir düzen içerisinde yetişmiş olması, onun tertipli ve nizamlı bir kişiliğe bürünmesine neden olmaktadır. Aypare karakterinin suskun ve derin bakışlı sözleri ile askerlik mesleğini bağdaştırdığı görülmektedir. Anlatıcı, askerliğin erkekte bir itaatkârlık ve durgunluk yarattığı, bu nedenle askeri hayat dışındaki ilişkilerinde de daha sakin ve sessiz olduğunu belirtmektedir. Metin akışında “istemediği konulara girmez”¹¹¹ cümlesi ile de konuşmanın sınırlarını Maruf Bey’in belirlediği görülmektedir. Bu özellikleri ile Maruf Bey, romanda hegemonik erkekliğin temsili konumundadır.

Bizim Diyar, Sevinç Çokum’un 1978 yılında yayımlanan romanlarından biridir. Osmanlı, Rumeli ve Balkanlar ilişkisinin ön planda tutulduğu bir romandır. Roman, Osmanlı Devleti’nin çöküş döneminden, Balkan savaşlarının etkilerine kadar güçlü bir tarihe tanıklık sunar. Rumelili bir ailenin topraklarından zorla göç ettirilmesinin hikâyesidir.

¹⁰⁹ Sevinç Çokum, *Deli Zamanlar*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s.15.

¹¹⁰ Çokum, a.g.e.,s.128.

¹¹¹ Çokum, a.g.e., s.128.

Roman, Rumeli topraklarını işgal etmiş çetelere karşı, kendi topraklarını savunan Rumelilere ithafen “Bizim Diyar” olarak isimlendirilir. Romanın ana karakteri Rıfat’tır. Romanda vatan topraklarının düşman işgalinden kurtarılması için var gücüyle çalışan milliyetçi karakterlere yer verilir. Bu milliyetçi karakterlerin başında Rıfat gelir. Rıfat, askeri rüştiyede eğitim görür. Osmanlı ordusunda yüzbaşısıdır. Osmanlı devletinin çöküş süreci ve toprakların işgaliyle çetelere karşı savaşmak için hazırlanır. Düşmanla savaşmak istediğini dayısı ile paylaşır. Haşim Bey, Rıfat’ın dayısıdır. Milliyetçi bir karakterdir. Rıfat’ın düşmanla savaşmak için hazırlandığını duyması üzerine şunları söyler:

“Haşim Bey, bir zaman suskun durdu. Çocukluğunu düşündü onun. Tahtadan kılıç yaptığı günü... Şimdi koca adam olmuştur, üniforma giyip kılıç kuşanmıştır. Şimdi hürriyet demektedir. Dağlara, sınır boylarına gidesi vardır, dağılmış toplamaya gönüllüdür, baş kaldıranı eğdirecek odur...”¹¹²

Alıntı, Rıfat’ın çocukluk döneminden itibaren savaşçı bir ruhla yetiştirildiğini göstermektedir. Bağımsızlık uğruna her türlü mücadeleyi verebilecek yiğitler yetiştirme anlayışı bu örnekte de mevcuttur. Rıfat çocukluk döneminde dayısı ile vakit geçirdiği süreçlerde hürriyet hikâyeleri dinlemektedir. Rıfat’ın askerlik mesleğine olan yöneliminden, düşmanla olan mücadelesine ve şehit olmasına kadar ki bütün süreçler, çocukluk döneminde aşılana hürriyet bilincini kapsamaktadır. Rıfat’ın çocukluğundan itibaren tahtadan kılıç yaparak başladığı savaşçı ve güçlü bir karakter olma isteği, yetişkinlik sürecine gelene kadar erkeklik kazanım süreçlerine maruz kaldığının bir örneğidir. Yetişkinlik dönemine ulaşan Rıfat için artık savaşmak ve vatani korumak dışında hayal edilen farklı bir yaşam tarzı mevcut değildir. Rıfat, toplum tarafından kabul edilen erkeklik profilinin, yiğit, savaşçı ve güçlü olma özelliklerini taşıyan bir erkek modeli olarak eserde yer alır.

Gözyaşı Çeşmesi, Deli Zamanlar, Karanlığa Direnen Yıldız, Ağustos Başağı, Hilal Görününce ve ***Bizim Diyar*** adlı romanlar incelendiğinde, erkek karakterlerin askerlik kurumu ile olan ilişkileri, “cephede savaşan asker” rolüyle gerçekleşir. Anlatıcı, adı geçen romanlar içerisinde aktardığı erkek karakterlerin tümünde, askerliği erkeklik kazanımlarının bir parçası olarak ele almaktadır. Toplum içerisinde aşına olunan askerlik görevinin yalnızca erkeklerin sorumluluğunda olduğu hükmü, roman içerisinde de aynı işlevle yer alır. Askerlik görevini yapan erkek karakterler acıya direnen ve mücadeleyi bırakmayan güçlü erkek modelini temsil etmektedir.

¹¹² Sevinç Çokum, *Bizim Diyar*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2018, s.94.

Eserlerde erkek karakterlerin ortak özelliklerinden en önemlisi milliyetçi düşünce yapısına sahip olmalarıdır. Bu milliyetçilik düşüncesi vatan topraklarını koruma ve bu uğurda gerekirse şehit olma anlayışıdır. “Devletin oluşturduğu sosyalizasyon içerisinde toplumun milliyetçi yapısını tetikleyici en belirgin kurum askerliktir. Sosyalizasyonda, kişiye ailesi için ne yapsa üzerindeki haklarını ödeyemeyeceği öğretilir. “Millet bir ailedir” hatta “millet asıl ailemizdir” söylemiyle, bu meşru hak istemi, sosyal platformdan siyasi platforma taşınmış olur ve “vatandaşın yaşamını milletine bağışlaması” doğal karşılır.”¹¹³ Özellikle bu duruma meşru olarak atanan erkeklerin büyük bir sorumluluğa maruz bırakıldıkları görülür.

Gözyaşı Çeşmesi ve **Hilal Görününce** romanları öncelikli olmak üzere; yiğit, güçlü, şanlı ve şerefli olma özelliklerinin erkek karakterlerden sürekli beklenen bir durum olduğu görülür. Toplumsal cinsiyet inşasında erkeğin askerlik görevini tamamlamasının toplumda görülen itibarla bir ilgisi olduğu gerçeği bu romanlarda desteklenmektedir. Anlatıcı, milli his ve değerlerin toplumda önemli bir statüde yer aldığı bilinci ile erkek karakterlerin aktarılışında bu kriteri göz ardı etmemektedir. Anlatıcı, bir taraftan askerlik görevini yerine getirip orada güçlenmiş olan eril iradeyi elinde bulunduran erkeklik profilini desteklerken, diğer bir açıdan eril iradeye rağmen erkek karakterlerin kendi hayatlarındaki aksaklıkları, bunalımları, iç dünyaları ve dış gerçeklikleri arasındaki arafta kalma durumunu aktarmaktadır. Romanlarda erkek karakterlerin öykülerinin başında bir hayale ve bir umuda sarılışı görülür. **Ağustos Başağı**'nın İzzet'i sevdiği kızla evlenmenin hayalini kurarken, **Hilal Görününce** romanının Giray'ı çocukları ve eşiyle Bahçesaray'da bahçeli bir evin ve çocuklarının eğitilmiş bir yetişkin olmasının hayalindedir. Romanın sonunda ise ya şehit olmuş ya da hayalini tamamlayamadan bir sona bağlanmış hikâyelerine tanıklık edilir. Bu durum neticesinde, toplumsal cinsiyet inşa stratejisinin erkeklik için belirlediği askerlik rolü, erkeğin toplumsal değerler için kendini feda etmesi olarak açıklanabilirken, erkeğin bireyselleşmesi hususunda kendisine yabancılaşmış, tamamlanamayan bir gerçeklik olduğu söylenebilir.

2.2. Meslek Sahibi Olma

Askerlik görevinin bitiminin ardından erkek için yeni bir sorumluluğun başlangıcı belirlenmektedir. Bir sonraki aşama, erkeğin ailesine maddi anlamda bağımlılığını azaltarak

¹¹³Ayşe Gül Altınay, *Vatan Millet Kadınlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.197.

özgürlüğünü kazanmasıdır. “Askerliğini bitiren her erkekten öncelikle beklenen, bir işe yerleşmesidir.”¹¹⁴ Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeğin görevi dışarı hayatı idare etmektir. Bu durumla beraber para kazanma işlevi de öncelikle erkek cinsine tabii kılınmaktadır. Para kazanmak güçlü bir olgudur. Erkeklik rolleri içerisinde bahsedilen güç kriterine bu noktada tekrar değinmek gerekir. Gelir elde etmek, erkeğin toplumda saygınlığını artırarak, değer görmesini sağlamaktadır. Aile kurabilmenin ön koşullarından biri kabul edilir. Fiziksel ve sosyal anlamda güçlü görülen erkeğin ekonomik anlamda da güçlü olması beklenmektedir. “Bu durumların birer beklenti haline dönüşmesine etken olan olaylar Endüstri Devrimi ve kapitalizm sürecidir. Ekonomik rasyonalite kuralları ile donatılan iş, bir ürün ve sanayileşmenin sonucudur. Modern toplumlarda iş kavramı, bireyin kimliklendirilmesi ve sosyalleşmesinde rol oynamaktadır.”¹¹⁵ Sanayileşmenin artması, emek gücünün yerini makineleşmenin alması ve şehirleşme süreci gibi gelişmeler para ve akıl gücünü değerlendirir. Sermayenin önem kazanması üzerine bu süreci yönetebilme yetkisinin erkeklere atf edildiği bir cinsiyet rol dağılımı şekillenir. “Endüstriyel kapitalist çalışma düzeninin temeli bir yandan fabrikadaki makineyle bütünleşip üretim sürecine eklemlenecek erkek işçinin kas gücüne, diğer yandan sermayenin ve mülkün sahibi olan erkeğin aklına dayanır.”¹¹⁶ İki ayrı güç olan akıl ve paranın toplum içerisinde erkek cinsi temelinde yönetilmesi, iktidarın yapısının da eril temellerde şekillendiğinin en açık göstergesidir.

İş hayatı bireye ekonomik, sosyal ve kültürel olmak üzere çok yönlü bir sürecin kapılarını aralamaktadır. Erkeklikten beklenen de bu sürece dâhil edilerek sistemin parçası olmaya devam etmesidir. “Endüstriyel kapitalizm çağında modern erkeklik değerlerinin kurulduğu en önemli yerlerden biri, çalışma yaşamıdır. Erkekliğin önemli bir kısmı iş yerinde kurulur. Çalışma ilişkileri, ev, aile, işyeri, kamusal dünya ve devlet gibi çok değişik alanların iç içe girdiği bir ilişkiler ağıdır.”¹¹⁷ Birbirinin birer parçası halinde ilerleyen bu süreçlerin içerisinde erkek toplumsal anlamda varlığını kabul ettirebilmek için iş bulma/çalışma aşamasının önemli bir basamak olduğunun bilincindedir. Özellikle ataerkil toplumlarda erkeğin bu konudaki hassasiyeti daha çok görülmektedir. Ataerkil bir ailede yetişen erkek çocuk, eve sermayeyi sağlayan kişinin çoğunlukla baba ile sınırlı olduğunu görmesi üzerine kendisini bu anlamda geliştirmektedir. “Ataerkil düzende iş sahipliği, söz

¹¹⁴Şahinde Yavuz, “İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihani”, *Milli Folklor*, 2014, S.104, s.122.

¹¹⁵ Merve Aksungur, “Toplum Yapısı İçerisinde Çalışma Olgusunun Ortaya Çıkışı ve Yaşanan Dönüşümler”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019, S.3, s.5.

¹¹⁶ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.61.

¹¹⁷ Sancar, a.g.e., s.58.

sahipliği demektir.”¹¹⁸Toplumda para kazanan erkeğin aile içerisinde lider konuma getirilmesi, iş hayatının aynı zamanda erkeğin hegemonyasını artırıcı bir unsur olduğunu gösterir. “Türkiye’de endüstriyel kapitalist üretim ilişkileri bağlamında çalışma yaşamına tutunabilmiş erkekler kendilerini yaptıkları iş ile tanımlar ve var eder.”¹¹⁹ Kendisini kişiliğinden önce mesleği ile tanıtan erkek, aynı zamanda hiyerarşinin de mağduru olmaktadır.

İş bulan erkek toplum içerisinde belirli bir saygınlığa ulaşırken, iş bulamayan erkek için durum tam tersidir. Toplum içerisinde saygı görmeyen, varlığını kabul ettiremeyen, evlenip düzen kuramayan ve kimliksizleştirilen bir konuma itilir. Erkek, toplumda kabul edilebilirliği ve söz sahibi olmayı hegemonyanın belirlediği “başarılı erkek olma” kriterini gerçekleştirerek sağlamaktadır. Aksi halde iş sahibi olamayan erkek, toplumda başarısız sıfatıyla tanımlanır. Böylece iş bulamayan erkek, hegemonyanın ötekileştirme politikasının işlediği, erkeklik kaybına kadar devam eden bir sürece maruz bırakılmaktadır.

Sevinç Çokum romanlarında meslek/iş bulma süreci incelendiğinde, çoğunlukla erkek karakterlerin bu anlamda uğraşları olduğu görülür. Romanlarda kimi erkek karakterlerin iş arayışlarına tanıklık edilir. Kimi karakterlerin ise işini kaybetmesi üzerine karşılaştığı durumlar aktarılır. Erkek karakterlerin meslek seçim nedenleri genellikle para kazanma ve geçimi sağlamaktır. Hemen hemen her meslekten erkek karakterlere rastlanılır.

Zor, Sevinç Çokum’un 1977 yılında yayımlanan ilk romanıdır. Köyden, İstanbul’a göç eden Kerim’in hayat mücadelesi anlatılmaktadır. Kerimle beraber romandaki diğer karakterlerin yaşamlarına ışık tutulur. Romanın ana karakteri Kerim’dir. Roman adını, her bir karakterin yaşamlarının zorluğundan almaktadır. Köyünde iş ve yaşam mücadelesini sürdürmekte zorlanan Kerim, İstanbul’a çalışmak için gelir. Böylece, iş hayatı ile karşılaşan erkeğin mücadelesine değinilir. Kerim, bir demircinin yanında iş bulur. Mesleği öğrenme sürecinde karşılaştığı zorluklardan biri olan kaynak ışığı sebebiyle gözlerinin acıması üzerine halası ile aralarında şu muhabbet geçmektedir.

“Bir işin zorlukları olacak elbet, dedi. Kolay mı para kazanmak? Sakın yılayım deme! Bak ustan ne demiş. Pişe pişe öğreneceksin. Öyle değil mi? Yüzünü saklar dururdun

¹¹⁸Şahinde Yavuz, “İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı”, *Milli Folklor*, 2014, S.104, s.124.

¹¹⁹Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.58.

sofrada. Gözümden kaçır mı hiç? Senin bir derdin olacak da ben bilmeyeceğim. Ben sezmeyeceğim. Olur mu?”¹²⁰

Kerim, genç yaşta babası tarafından para kazanması ve iş öğrenmesi amacıyla İstanbul'a halasının yanına gönderilen bir karakterdir. Romanda erkek çocuğunun bir zanaat sahibi olması zorunlu bir görev gibi ele alınır. Bu nedenle erkek çocuklarından il, yaş fark etmeksizin bir uğraşın peşinden gitmeleri ve bir işin ucundan tutmaları beklenir. Halasının 'pişe pişe öğreneceksin'¹²¹ cümlesi incelendiğinde, Kerim'in işten yılmaması gerektiği ve iş hayatının erkek için doğallaştırılmaya çalışıldığı görülür. Anlatıda, erkeğin iş hayatına atılması onu pişiren ve gerçek hayata hazırlayan bir süreçtir. Para kazanmak asıl amaç olması sebebiyle erkek karakterin her türlü zorluğa katlanması gerektiği normalleştirilmektedir.

Gece Rüzgârları, Sevinç Çokum'un 2004 yılında yayımlanan romanlarından biridir. Romanda yapı olarak çerçeve hikâye tekniği kullanılır. Ana olay Süsen Divitçi'nin rüyalarını romanlaştırması ile başlar. İç vaka ise, Süsen'in komşusu Nilece'nin yazdığı hikâyelerin okunması ile şekillenir. Romanın ana karakteri Süsen'dir. Romanın ismi, karakterlerin bir rüzgâr gibi hayatta savrulmasına ithafen verilir. Bireylerin yaşamlarından yola çıkarak hayat şartlarını yorumlama fırsatı veren bir anlatıdır. Romanda Nilece'nin yazdığı hikâyede yer alan Bekçi Himmet karakteri, anlatının akışında önemli bir erkek karakter olarak yer alır. Bekçi Himmet evli ve iki çocuk babasıdır. Bekçilik yapmaktadır. Firmanın kapanması üzerine işsiz kalır. İş arayışına giren Himmet'e karşı çevresindeki insanların yaklaşımları anlatıcı tarafından şu şekilde aktarılmaktadır:

“Himmet'e biraz ilgi duyuyorlarsa onu da kaybediyorlardı. Çünkü insan güçlü olmalıydı gözde olabilmek için. Güçlü yani işleri yolunda biri ki anılsın sevilsin. Selam edilsin hatırı sorulsun. Himmet şimdi bu ise, böyle ise onunla selamı kesmeliydiler. 'İşsiz adamın kime ne hayrı dokunur?' diyerekten. Kimileri 'Olur Himmet, bakarız sağa sola,' diyorlardı ama asıl düşünceleri Himmet'in bittiği noktasındaydı. Himmet bitince dostluk, arkadaşlık, hısımlık da biterdi tabii. Himmet işsizliğini giderek en büyük ayıbıymış gibi algılamaya başladı.”¹²²

¹²⁰ Sevinç Çokum, *Zor*, Töre-Devlet Yayınları, Ankara, 1977, s.33.

¹²¹ Çokum, a.g.e., s.33.

¹²² Sevinç Çokum, *Gece Rüzgârları*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s.21.

Anlatıcı, işsiz bir erkeğin toplumda gördüğü değersizleşmeye bir örnek vermektedir. Pasajda güçlü olmak, iş sahibi olmakla paraleldir. Himmet'in işsiz kalmasının ardından toplumda saygınlığını kaybetmek üzere olduğu anlaşılır. Himmet'in işsizliği devam ederse selam bile verilmeyerek, varlığının yok sayılacağı belirtilir. Erkeğin toplumsal cinsiyet rollerinden biri olan iş sahibi olma kriterini gerçekleştirmediği anda, tüm değerlerini de aynı zamanda kaybedeceğini göstermektedir. Anlatıda bu baskı, erkek bireyin işsizliğini büyük bir ayıp olarak algılanmasına yol açar. Himmet, işsizlik kendi seçimi olmamasına rağmen hegemonik erkeklik değerleri ölçüsünde ötekileştirilen bir erkek karakter örneğidir. Roman akışında bu ötekileştirmenin neticesi intihara yönelimle sonuçlanır, fakat bunu gerçekleştirip gerçekleştirmediği belirtilmez. Himmet'in intihara meyli toplumda tutunamayan erkeğin hazin sonunu temsil eder. Anlatıda dikkat çeken bir diğer unsur ise Himmet'in iş arayışı sırasında özellikle hemsinleri tarafından bu baskıya maruz kalmasıdır. Anlatıcı, Himmet karakterinin ötekileştirilme sürecinde aynı zamanda erkeğin erkeğe uyguladığı şiddetinde örneğini sunmaktadır.

*“Bir kimsenin işinin olması, ona sadece eklemek kapısının açık olması gibi bir rahatlık sağlamaz; bu aynı zamanda toplumda bir yeri olması, amiyane tabirle adam yerine konması bakımından önemlidir. İşte bir insan işini kaybettiğinde geçimini sağlayacak imkânı kaybetmesinden çok toplumdaki saygınlığını kaybettiği için üzülür. Sanki Himmet'i tarif ediyordu. Himmet'in işsizliğini anlatırken aynı kırık ve boşluktaki insanı çiziyordu.”*¹²³

Anlatının devamında yer alan bu bölüm, toplumda insanların meslekleri ile kimliklerini var ettiklerini vurgulamaktadır. Özellikle erkek bir karakter üzerinden bu mesajın gerçekleştirilmesi, toplumsal cinsiyet rolleri açısından erkeğin üzerindeki iş sahibi olma sorumluluğunun çok yönlü dönütlerinin olduğunu göstermektedir. Anlatıda erkek, işsizliğe karşı bireysel mücadelenin ötesinde toplumun uyguladığı baskının ezici gücü altında hezimete uğrar. “Endüstriyel toplumda bireyin kimliğini, genel olarak ne yaptığına dayalı olarak istihdamdaki konumu belirlemektedir.”¹²⁴ Romanda anlatıcı, bu durumun eleştirisini yaparak asıl meselenin kimikleştirme ile ilgili olduğunu belirtmektedir.

Tren Burdan Geçmiyor, Sevinç Çokum'un 2007 yılında yayımlanan romanlarından biridir. Roman gazetecilik mesleği ön planda olmak üzere medya sorunlarını içermektedir. Anlatı, medyanın insanların çıkarları karşısında taraflı olmaması ve siyasi ilişkilere karşı bir

¹²³ Çokum, a.g.e.,s.163.

¹²⁴ Cengiz Yanıklar, “Postmodern Tüketim, Tüketim Kültürü ve Toplumsal Kimliğin İnşası”, *KOSBED*, 2018, S.35, s.235.

duruşunun olması gerektiğine dair bir ana fikri taşır. Ana karakter Nüzhet Fermanlı'dır. Kırk beş yaşında, gazetecilik mesleğini icra eden bekâr bir erkektir. Çalıştığı gazetede Başbakan'ı öven ve çağa ayak uyduran yazılar yazılması istenir. Nüzhet ise, bu durumun medyanın tarafsızlığını ihlal edeceğini düşünmektedir. Bu nedenle Nüzhet ve çalıştığı gazetede bir çatışma hali görülür. Romanın adı ile Nüzhet Fermanlı'nın hayat çizgisi bağdaştırılmaktadır.

*“Bütün çocuklar, bütün güzel insanlar trenleri sever gibi gelir bana. Ailecek Sirkeci'den, Haydarpaşa'dan şehrin uçlarına uzandığım çocukluk günlerini özlemişimdir hep. Sonradan seyahatlerde de zorunluluk dışında trenlerle gittim geldim. Şehirlerden koparak, hep ayrıcalıklı yürüyüşüyle o çizgi, o hat farklı ve düşsel bir şeydi benim için. Yine öyle. Ama şimdi gönlümün bir kıyısından geçip gidiyor ve ben hattın uzağına düştüm.”*¹²⁵

Nüzhet'in meslek etiği açısından arkasında durduğu doğrularının yok sayılması üzerine işten çıkarılması, tıpkı şehir içindeki diğer taşıtlardan farklı olarak raylarda hareket eden trenler gibi aykırılıklar noktasında bir bağlam sağlar. İşten çıkarılması ile artık bu tren yolunun gerisinde kalması metaforik bir bağla anlatılmaktadır. Nüzhet'in, Nazen'in adında bir sevgilisi vardır. İşten ayrıldığını söylemesinden belli bir zaman sonra Nazen'in bir mektup yazarak onu terk eder. Nüzhet mektubu okuduğunda şunu düşünür:

*“Gazeteci olarak bu olaya bakınca şöyle yorumlarız. Bu kadın ya birini buldu ya da işsiz kalmış bir gazetecinin sevgilisi olmayı istemiyor artık.”*¹²⁶

Bu durum karşısında Nüzhet'in aklına gelen ilk durum işsizliği yüzünden terk edilmesidir. İşsizlik durumu evlilik yolunda olan erkeğin önünde önemli bir engeldir. Toplumda işi olmayan erkeğin, gelir sağlayacak bir kaynağı olmaması nedeniyle aile kurabilecek kriterleri sağlayamadığı düşünülür. Bu düşünce Nüzhet'te kalıp yargı haline gelerek sevgilisinin ayrılık sebebini işsizliğine bağlamaktadır. Asıl neden ise Nazen'in kendisini evliliğe hazır hissetmemesidir. Toplumun işsiz erkeğe karşı olumsuz tutumu neticesinde, erkeklerin de bu mağduriyeti benimseyerek kendilerini yargıladıkları çıkarımı yapılabilir. Nüzhet'in, sevgilisinin terk etme nedenini kendi işsizliğine bağlaması bu durumun örneğidir.

¹²⁵Sevinç Çokum, *Gece Rüzgârları*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s.199.

¹²⁶Sevinç Çokum, *Tren Burdan Geçmiyor*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s.237.

Nüzhet'in arkadaşı Aysan da gazetecilik mesleğinin başlarında bir diğer erkek karakterdir. Otuzlu yaşlarda, bekâr ve İzmir'de yaşamaktadır. Simay adında, sevdiği bir kız vardır. Meslek hayatı boyunca zorluklarla yüzleşerek, kariyerinde ilerlemenin mümkün olacağını düşünmektedir. Bir toplulukta gözlemlediği insanlar hakkındaki yorumları şu şekildedir:

*“Kendi becerisiyle dalgaları göğüsleyip iş koparan, dernek vakıf türü kurumlara dayanıp yükselmeye koyulan, parti birliktelikleriyle de birbirine omuz veren, bu birlikteliğin övüncü içinde dolanan Türk erkekleri... Kimileri işte buralardan yükselecek, hatta milletvekili adayı olarak kürsülerden el sallayacak halka... Aile babası, iş adamı bilmem kim.”*¹²⁷

Alıntı, Türk erkekleri adına genel bir yargı içerir. Erkeklerin statü kazanabilmek ve görevinin devamlılığını sağlayabilmek için dernek, vakıf, sendika ve siyasi ilişkilerin yer aldığı bir partiye üye oldukları belirtilir. Erkek bireylerin iş bulma mücadelesinin yanında bulunan işinde devamlılığını sağlamakla da mükellef oldukları söylenebilir. Bunu gerçekleştirirken erkekler siyasi yapıların çıkarlarına kurban edilirken, aynı zamanda kendi çıkarları için de beraberlik yürütmek durumunda bırakılır.

Siyasi ilişkiler ve bu sürecin erkek karakterlerin mesleklerine olan etkilerinin bir diğer örneğiyle *Karanlığa Direnen Yıldız(1996)* romanında karşılaşılır. Gazeteci Feridun'un komşusu olan Asaf karakteriyle, siyasi nedenlerden ötürü işsizliğe kadar varan bir sürece tanıklık edilir. Asaf, gazetecidir. Evli ve otuz beş yaşındadır. İhtilal nedeniyle gazetesi kapanır ve işsiz kalır. Bu süreçte çaresiz ve düşkün bir kimse haline gelir. Bir tartışmada Feridun'un arkadaşı Cangür, Asaf'ı koruyarak şu sözleri söyler:

*“Enişte lütfen görmüyor musun? İçmeye gündüzden başlamış olmalı. Sen seversin Asaf'ı biz hepimiz severiz. Ama onu anlamaya çalışmıyoruz hiç. Asaf abi toplum kurallarını zorluyor. Çünkü bir bunalımın içinde. Gazetesi kapatıldı. Yazamıyor. Yazmak istiyor. Yazamıyor. Söylemek istiyor. Söyleyemiyor.”*¹²⁸

Asaf, işsizlik nedeniyle kendisini kötü hissetmektedir. Bu durumu düşünmemek için alkole sığınır. Bu örnek toplumsal bir baskının dışında daha çok bireyin kendi bunalımının dışı vurumudur. Bu durumun nedeni ise, Asaf'ın işsiz kalmasının ötesinde, ihtilal gibi siyasi

¹²⁷ Çokum, a.g.e.,s.91.

¹²⁸ Sevinç Çokum, *Karanlığa Direnen Yıldız*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s.65.

bir nedenden dolayı gazetecilik mesleğini devam ettirememesi, kendi doğrularını savunamamasının verdiği bir sancıdır.

Çok Yapraklı İlişkiler, Sevinç Çokum'un 2013 yılında yayımlanan romanlarından biridir. Roman ütöpik bir düzen üzerine kurulur. Tek tip insan üretimini hedefleyen Yeni İnsan Merkezi adı verilen bir kuruluş anlatılmaktadır. Romanın adı içerikle uyumlu olarak, insanın çok yönlü bir iç dünyası olduğunu ve ilişkilerinde de bu farklılıklarıyla var olabildiğini belirtmektedir. Romanın ana karakteri Yamaç Yener'dir. Ana olay Yamaç'ın iç dünyasının derinleşmesi ve farklılaşmasıdır. Yamaç otuz iki yaşındadır ve bekârdır. Yeni İnsan Merkezinde, insan grafiği tasarlanmaktadır. Yeni İnsan Merkezi romanda, teknolojinin giderek ilerlemesi üzerine insan tahribatına kadar varacak olan bir süreci temsil etmektedir. Maddi gücü elinde bulunduran Başkan Doruk Sayman'ın insanların düşünce özgürlüklerine bile ket vuracak kadar yönlendirici bir güçle yönettiği bir merkezdir. Her insanın iktidarla aynı düşünmesini, bir tek doğrunun bir tek yanlışın olması gerektiğini savunmaktadır.

*“Yürü, diyecekler, yürüyeceksin. Dur diyecekler, duracaksın. O irade seni de zayıf bir noktandan yakalayacak sonunda. Şeklini çizecek senin; benim çizdiğim grafikler gibi. Al diyecek sana bir elbise, bir biçim, bir surat! İşte senin işlevin bu! Ve sen operasyon geçirmeden beyninin bir bölümünü, kalbinin bir parçasını, gözlerinin birini vereceksin. Ameliyat masasına yatmadan olacak bunlar. Sapasağlam gezinirken. Görürken görmez, işitirken işitmez olacaksın.”*¹²⁹

Bu merkezde insan grafikleri üzerinden düzenlemeler yapılır. Matematik üzerine kurulu bir çerçevede deneyler yapılarak, insan genleriyle oynanıp, düşünmeyen, sorgulamayan insan modelleri yaratılması hedeflenir. Yamaç Yener'in bu merkezde görevi, insan grafiklerini düzenlemektir. Bu nedenle insanlara dair her bilgi ve ayrıntıyı bilmektedir. İnsan grafiklerini incelediği sırada insanların meslekleri ile olan bağlarını şu şekilde açıklar:

“Tabi insanları meslekleri de değiştirir ve kendi şartlarına bağlı kılar. Mesela firma temsilcilerinin, halka ilişkiler veya pazarlama müdürlerinin genel bir grafiği vardı. Bunların içi dışı, yaşamları programlıdır hep. Af buyurun, karı koca bir araya gelmeleri, çocuk yapmaları, gelecekleri de öyle. Ayaküstü yaşamayı benimsemişlerdir, sohbetlerinde derinlik yoktur, fakat matematikseldir. Genellikle kurudur ilişkiler arada bir belirli

¹²⁹ Çokum, a.g.e., s.135.

*imgelerle misafircilik oynarlar. Vakitli ve haberlidir gelip gitmeler. Ne alalım, hazır bir şeyler diye konuşur karı koca...*¹³⁰

Alıntıda, mesleklerin insanların kişiliklerine olan etkilerinden bahsedilmektedir. Yamaç, disiplin ve düzen isteyen mesleklerde çalışan kişilerin, bu programlanmış düzene dâhil olmadan da, hali hazırda gerçek dünyanın tutsağı olduğunu belirtir. Çizdiği insan grafikleri için şöyle bir yorum yapar: “*Bir insanın biyografisini okuyup Yeni İnsan Merkezine hayatını uyarlayarak, bir karakter çiziyorum. Tabii bilimselliği tartışılır fakat çizdiğim resimle sonradan bulduğum fotoğraf arasında bayağı benzerlikler görüyorum.*”¹³¹ İnsanların farkında olmadan gerçek dünyanın sistemine ayak uydurmak, örneğin olduğu meslekte kalabilmek ve terfi alabilmek için kendi kişiliklerinden ödün verdiklerini ve bunun için Yeni İnsan Merkezinde tasarlanmalarına bile ihtiyaç duyulmadığı belirtilir. Anlatı akışında Doruk Bey’in başkanlıktan düşüp Yamaç’ın bu merkezin yeni başkanı olması üzerine yeni düzenin insan kazanma merkezli olmasını, daha hoşgörülü ve refah bir sistemle insanların çalışmasını, kendisinden olmayanı bile kabul eden bir sistem yaratılması yönünde şekillendirir. Burada mesele, erkeklik açısından iş bulma kriterini tamamlamanın ötesinde, bir erkek karakterin düzen eleştirisi yaparak mesleklerin insanların kişiliklerine olan etkilerini dile getirmesidir.

İş bulma rolünün erkekler üzerindeki olumlu veya olumsuz sonuçları dile getirilirken, bir diğer açıdan mesleklerinde aynı zamanda erilleştirildiğinden bahsetmek gerekir. İş yaşamında cinsiyetlendirilmiş bir düzen kurulmasının dayanağı; “İnsanlara bir şey kabul ettirme/boyun eğdirme becerileri, sorun çözmede bilişsel üstünlük, duygularını kontrol edebilme ve iş alanında uzun saatler çalışabilme gibi özelliklerin eril tarzlar olarak kabul edilmesidir.”¹³² İş hayatının zorlukları ile yalnızca erkeklerin mücadele etmesi gerektiği üzerine kurulan bürokratik sistem, zamanla kadınların da iş hayatına atılmasını onaylar fakat kadının yapması gereken meslekler sınırlandırılır. Kadının önceliğinin ev ve aile düzenini idare etmek olduğu unutturulmamaktadır.

Kırmalı Etekler, romanı bu bağlamda örnek bir anlatıdır. Sevinç Çokum’un 2014 yılında yayımlanan romanlarından biridir. Anlatının ana fikri toplumda kadın olmanın mücadelesidir. Ana karakter Çise adlı bir kadındır. Romanın adı, romanın içeriğinden

¹³⁰ Sevinç Çokum, *Çok Yapraklı İlişkiler*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 124-125.

¹³¹ Çokum, a.g.e., s.126.

¹³² Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.80.

esinlenerek verilir. Etek, kadınları temsil eden bir araçtır. Kadını ve kadının toplumdaki yerini anlatan bir roman olması nedeni ile bu anlamda başlıkla ilişkilendirilir. “Annemin diktiği, etekleri kat kat kırmalı elbiselerimle kapı önlerinde fırıldaklarımı döndürürdüm ben de. Onları elişî kâğıtlarından yapardım, iç içe, iki renkli olurdu bazen, döndükçe tek renge bürünürlerdi. Fırıldaklarım döner, ben dönerdim, rüzgâr da katılırdı eğlencemize, eteğimin kırmaları yelpaze gibi kıvrılıp açıldıkça, kanatlanır havalanırdım. Ve neden sonra yalnızca kendi çevremde döndüğümü anlardım.”¹³³ Çise’nin çocukluğundan verdiği bu örnekle, kadın olarak yazarlık mesleğini icra ederken karşılaştığı zorlukları bağdaştırmaktadır. Siyasete yaslanmadan yalnızca özgün ve üretici bir yazar olarak anılmayı, desteklenmeyi ve ilgiyi istemektedir. Kadın olmasından kaynaklanan dışlanmalara ve tutumlara karşı serzenişte bulunur. “Kendimizi özgür zannettiğimiz anlarda bile başkalarının zihnimizin bir yerinde yerleştiği kural depolarından yararlanıp oralardaki yerleşik fikirlerin yoldaşlığında konuşuyorduk”¹³⁴ Çise bu düşünce etrafında toplumsal cinsiyet yargılarının her alanda olduğu gibi meslek hayatında da kadın ve erkek bazında bir ayırım gerçekleştirdiğini aktarmaktadır:

“Hanımların ev hayatına daha çok yaraştığını, dışarıda bir sürü kötülüğün onlar için tehlike arz ettiğini, geçim sebebiyle de olsa mesela ebelik, ev işi öğretmenliği, anaokulu hocalığı veya güzel ahlakımızı öğretecek ruhiyatçılık gibi meslekleri seçmeleri gerektiğine değindi. Öteki işler, hâkimlik, hekimler, savcılık, kadın yapısına aykırıydı onun fikrinde.”¹³⁵

Alıntıda, toplumsal cinsiyet inşasının kadını ev hayatına bağlı kıldığı, erkeği ise dışarı hayat ile sorumlu tuttuğu rol paylaşımına değinilir. Dışarı dünya ile iletişimi güçlü olan erkek, meslek seçimlerinde de sınırsız bir özgürlüğe sahiptir. Bunun en temel nedeni sistemin erilligidir. Erkekler için bu kolaylık sağlanırken iş hayatına atılan kadın için ise yapabileceği meslekler sınırlandırılır. “Kadın, iktidarın belirlediği bir çalışma hayatına sahip olmalı, bakım hizmetleri veren öğretmenlik, hemşirelik gibi meslekler seçmelidir. Kamusal alanda varlığı hissedilmeli fakat ataerkil düzende geri planda olmalıdır.”¹³⁶ Kadın ataerkil yapının iktidar boyutuyla bu şekilde karşılaşır. Bu bağlamda erkeklerin mesleki seçimlerde de çok yönlü bir avantajları mevcuttur denilebilir.

¹³³Sevinç Çokum, *Kırmalı Etekler*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s.97.

¹³⁴ Çokum, a.g.e., s.278.

¹³⁵ Çokum, a.g.e., s.228.

¹³⁶ Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.118.

Lacivert Taşı, Sevinç Çokum'un 2011 yılında yayımlanan romanlarından biridir. Osmanlı Devleti dağılıp döneminde esas alır. Çerçi bir ailenin hikâyesi anlatılır. Roman Hicret Bey, Hicret Bey'in oğlu Devran ve sahiplendiği oğlu Yedigâr'ın notlarından oluşmaktadır. Roman adını, uğur getireceği inancı ile Hicret Bey'in devesine asılan lacivert taşından almaktadır. Birlikteliği temsil eden lacivert taşının roman içerisinde kaybolması ile savaşların başladığı, düzenin bozulduğu, ailenin dağıldığı görülür. Taşın bulunması ile yeniden düzen kurulur, aile mutlu ve huzurlu olarak hayatına devam eder. Devran, babası Hicret Bey'in ölümünden sonra ailenin geçimini sağlayacak kişi olarak başa geçer. Medrese hocası olan amcası Yordam Bey, Devran'a şu öğütlerde bulunur:

“Babanın bir sözü vardı “durgun para, kuruyan dereye benzer.” derdi. Ben bir medrese hocasıyım, belli bir maaşa bakarım. Aklım ermez öteki işlere. Böyle olmakla beraber para sermayeye dönerek iş görmeli. Birileri de o işlerle ekmeğini kazanmalı. İki kide bir sarrafa gidip altın, gümüş bozdurmakla hayat yürümez. Yani diyeceğim şudur, bu evde bir bakıma babanın yerini sen aldın ve bunu çevirecek olan sensin oğlum.”¹³⁷

Devran'ın babasının ölümü üzerine evin geçimini ve ailenin bakımını üstlenmesi gerektiği belirtilir. Geçimini babadan kalma çerçilik mesleği ile sağlamanın ona yeteri kadar gelir getirmeyeceği düşüncesi ile geliri daha sağlam bir mesleğe yönlendirilmek istenmektedir. Anlatıcı, Devran karakteri ile erkeğin baba otoritesinin kaybının ardından kendi otoritesini kurabilecek bir yaşam yaratmasını beklemektedir. Bunu başarmanın yolu ise sağlam bir meslek seçimi ve para kazanmaktan geçmektedir.

Zor, Gece Rüzgârları, Tren Burdan Geçmiyor, Karanlığa Direnen Yıldız, Çok Yapraklı İlişkiler, Kırmalı Etekler ve **Lacivert Taşı** romanları incelendiğinde, erkek karakterlerin meslek sahibi olma uğraşları, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik değerlerinden biri olarak kabul edilir. Adı geçen romanlarda genellikle para kazanma ve aile geçimini sağlamak erkek karakterlerin sorumluluğundadır. İş bulan erkek karakterler saygınlığını ve iktidarını korurken, iş bulamayan ya da işten çıkarılan erkek karakterler ise neredeyse erkekliğini kaybedecek kadar toplum baskısı ile karşılaşır. Anlatıcı bu baskı nedeniyle erkek karakterlerin bireysel iradelerinin zayıfladığını belirtir. Kendilerine verilen bu sorumluluğun, oldukça yıpratıcı ve bunalıma sürükleyici bir işlevi olduğunu düşünmektedir. **Gece Rüzgârları** romanının Himmet karakteri öncelikli olmak üzere, erkek karakterlerin iş/meslek edinimi durumunda en büyük mücadelesi topluma varlığını kabul

¹³⁷ Sevinç Çokum, *Lacivert Taşı*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2019, s.182.

ettirebilmektir. Bu noktada kendi bireysel işsizlikleri, parasızlıklarıyla mücadele etmek yerine, daha çok toplumun işsiz karakteri işsizliği nedeniyle dostsuz, hıssız, yardımsız bırakarak yalnızlaştırıp, ötekileştirmesi ile mücadelesine yer verilir. İş sahibi olmak bu nedenle erkek karakterlerin kendi seçimleri olmanın ötesinde, toplumun baskısı karşısındaki çaresizliği yaşamamak içindir. Bu çaresizliğe maruz kalınmaması için *Zor* romanında da örneği görülen çocuk yaştan itibaren erkeklerin herhangi bir işe meyil etmesi ve sorumluluk alması sağlanmaktadır. Anlatıcı, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkek karakterlerin meslek/iş edinimi ile ideal erkek formuna ulaşip asli görevlerinden birini gerçekleştirdiğini, bu ideali gerçekleştiremeyen, para kazanamayan erkeğin ise toplumsal denetim mekanizmaları tarafından her türlü tahribata uğradıklarını aktarmaktadır.

2.3. Evlilik

Askerlik görevinin bitiminin ardından, iş bulma sorumluluğunu da tamamlayan erkek için yeni sorumluluk evliliklerdir. Maddi kazancını sağlayan erkekte beklenen, kendisine uygun bir kadın ile evlenmek ve aile kurmaktır. Toplumsal cinsiyet rolleri erkeğe evlilik aşamasını tamamlatarak, kendi soyunu devam ettirebilecek döngüyü sağlar. Evlilik, erkeğin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında beklenen rolünü yerine getirmesi için bir araçtır. Evlilik, erkeğin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında beklenen rolünü yerine getirmesi için bir araçtır. Evlilik, erkeğin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında beklenen rolünü yerine getirmesi için bir araçtır.

Toplumda bekâr erkeklerin tek başlarına düzen sahibi olamayacaklarına dair bir algı mevcuttur. Bu düzeni bir kadın sayesinde kurabilecekleri ve ihtiyaçlarını ancak bir kadının karşılayabileceği düşünülür. “Evlilik, erkeği dağınıklıktan kurtaran, aidiyet, sevgi, baba olma, maddi, manevi, cinsel ihtiyaçların giderilmesi, erkekliğini kanıtlama aracı sunması, bekârlığın getirdiği yük ve yalnızlık gibi sorunlara çözüm olarak görülmektedir.”¹³⁸ Toplumsal cinsiyet rollerinde iktidar gücünü her zaman koruyan erkek, evlilik kurumu ile otoritesini sağlamlaştırmaya devam eder. “Evlilik, emeğinden başka satacak bir şeyi olmayan mülksüz erkeklere bile, üzerinde otorite sahibi olacakları bir ailenin geçimini sağlama yoluyla saygın bir statü verir. Erkeğin bir aileye ‘reis’ olmasıyla toplumda kazandığı saygın statü, en yaygın ‘erkeklik inşa stratejisi’ haline gelir.”¹³⁹ Bu nedenle ideal erkeğe ulaşmak isteyen erkek için evlilik önemli bir basamaktır. Evlilik yoluyla aile kurumuna adım atan erkek, aile reisliği konumunda yer alarak, aynı zamanda hegemonik üstünlüğünü de sürdürmektedir.

¹³⁸Sinay Avşar, “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Tarihsel Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden “Yeni Erkek”liğin Doğuşu”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Kadem, 2018, S.3, s.224-241.

¹³⁹Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.63.

Toplum nezdinde evlenen erkek yüceltilirken, evlenmeyen erkek için baskı ve ısrar devam etmektedir. Toplumda evlenmeyen erkek “ister yönetici, ister işçi olsun tamamlanmamış proje olarak görülür.”¹⁴⁰ En basit anlamda aile kurumu aracılığıyla kendi otoriter düzenini kuramayan erkek, yarım erkek olarak tanımlanmaktadır. Erkeklik inşa stratejisinin, erkeğin otorite ve hegemonyasını kuramadığı her alanda erkeklik kaybıyla tehdit etmesi, evlenmeyen erkek için kaygıya neden olur. Toplumda saygınlığı azalarak, bekâr ve evli ayrımı ile ötekileştirilir.

Sevinç Çokum romanlarında erkeklerin evlilik ile olan ilişkileri daha çok olumlanmaktadır. *Hilal Görününce*, *Arada Kalmış Tebessüm*, *Çok Yapraklı İlişkiler*, *Gece Rüzgârları*, *Deli Zamanlar* romanları incelendiğinde, erkek karakterler erkeklik kazanımları açısından evliliği bir basamak olarak görmektedir. Anlatılarda erkek karakterlerin evlilikten veya eşlerinden dem vurarak değerlendirmeleri, toplumun evlilik rolü ile erkeği hem otoriter hem de düzen sahibi yapması bağlamında örtüşmektedir. Erkek karakterler sıklıkla evlilik sayesinde düzen ve otorite kurmaktan memnuniyetlerini dile getirir. Bununla beraber evliliği tam anlamıyla benimseyemeyen ve erkeklik kazanım gereği evliliği gerçekleştirmekten çekinen karakterlere de yer verilmektedir.

Hilal Görününce(1984) romanında karşılaşılan Arslan Bey karakteri, erkeğin evliliğe olan yaklaşımını örnekler niteliktedir. Anlatıda evlilik aşamasında kendisine eş olarak seçtiği Şirin hanımın özelliklerinden bahsederken, evliliğe olan bakış açısı da tezahür eder. “Önüme sıcacık aş koyuyorsun. Üstüme başıma çeki düzen veriyorsun. Güzelsin, cömertsin... Marifetlerine, aklına diyecek yok. Ne anlatsam ona akıl erdirirsin. İşte bu yüzden sana kanım kaynayıverdi.”¹⁴¹ Arslan Bey, Şirin hanımı kendi dağınıklığını toparlayan, manevi olarak yükünü paylaşan bir eş olarak görmektedir. Arslan Bey’in evlilik kurumundan beklentisi, kendisinde düzen ve konfor alanı oluşturmasıdır. Arslan Bey’in eşi ve evliliği hakkındaki düşüncelere sahip olmasında Nizam Dede karakterinin de etkisi mevcuttur. Arslan Bey için şu yorumlarda bulunur: “Ona önce bu temizlik batar, bilirim. Rahat edemez. Alışmamış çünkü. Sıkılır. Belki eve bile gelmek istemez. Amma yavaş yavaş alışır. Bir kere alıştı mı da etrafını hep düzenli görmek ister. İşte o zaman, gayri evlenmeli, diye düşünür.”¹⁴² Nizam Dede adeta anlatıda toplumun sesi olarak yer alır. Toplumun evlilik kurumundan beklentisi, erkeği düzenli bir hayat yaşamaya alıştırmakken, kadını da

¹⁴⁰ Şahinde Yavuz, “İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı”, *Milli Folklor*, 2014, S.104,s.124.

¹⁴¹ Sevinç Çokum, *Hilal Görününce*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013, s.348.

¹⁴² Çokum, a.g.e., 113.

evin düzeninden sorumlu kişi haline getirmektir. Anlatıcı, Arslan Bey aracılığıyla erkek için evliliğin temelinde yatan ana unsurun ‘düzen sahibi olmak’ olduğunu belirtmektedir.

Arada Kalmış Tebessüm, Sevinç Çokum’un 2010 yılında yayımlanan romanlarından biridir. Dört çocukluk arkadaşın hayatlarına ışık tutan bir romandır. Hayat mücadeleleri, siyasi tartışmaları, aileleri ile olan çatışmalarına değinilir. Gülheves, Ilgın, Güney ve ana karakter Feda romanın önemli isimleridir. Çocukluk arkadaşlarının Yalova’da başlayan hikâyeleri, Ankara ve İstanbul’a kadar uzanır. Yıllar sonra yeniden buluşmalarına eşlik edilen bir anlatıdır. Romanın ana karakteri Feda, ressamdır. 35 yaşındadır. Abukizm felsefesine ait resimler yapar. “Abukizm felsefesi, Sevinç Çokum’un adını verdiği ‘abuk’ kökünden gelen, ‘saçma şeyler’ anlamı taşıyan bir tür akım olmasını istediği düşünce yapısıdır. Abukizm, kalıp öğretilerin dışına çıkarak dünyaya yeni bir insan gözüyle bakmaktır.”¹⁴³ Bu felsefesini *Tren Burdan Geçmiyor*, *Arada Kalmış Tebessüm* ve *Çok Yapraklı İlişkiler* romanlarında görmek mümkündür. Feda anlatıda bu felsefeyi üstlenen bir ressamdır. Evli değildir fakat evlenme düşüncesi aklının bir köşesinde yer almaktadır.

*“Evlenip çocuklarının olmasını istiyor; belki kurtulur böyle dünya dışı bir insan olmaktan. Bu daha iyi. Sürekli bir kadınla, kendisine annelik ve karılık edecek vırvırıyla bezdirecek bir kadın bile olsa... boşluktan iyidir. İyi midir?”*¹⁴⁴

Abukizm felsefesinin ana unsuru olan toplumun kalıp yargılarından farklı düşünebilmek olgusu Feda’nın ‘dünya dışı bir insan’¹⁴⁵ olarak tanımlanmasına neden olur. Anlatıcı, bu felsefeyi savunan insanların, toplumun aşına olduğu değer yargılarından farklı yaşamının bazı sorumlulukları da beraberinde getirdiğini belirtmek ister. Feda’yı yeniden hayata bağlayacak, annelik sevgisi yaşatacak, düzen kurduracak bir eş ile birlikteliğinin daha iyi olacağı savunulur. Evlilik kurumu, erkek için toplumda tutunacak bir dal olarak görülür. Anlatıcı, Feda’nın toplumda diğer insanlardan farklı olan duruşunu, evlilik yolu ile yeniden topluma kazandırarak sürdürmek ister fakat doğru yolun bu olup olmadığından emin değildir. Feda’nın bulunduğu durumdan kurtarılması gerektiğini sorgularken, aynı zamanda kendi içinde de ikircikli bir söylemde bulunur. ‘İyi midir?’¹⁴⁶ sorusuyla anlatıcı sürecin ilerleyişini okuyucuya bırakmaktadır. Toplumun değer yargılarından farklı

¹⁴³ Necla Dağ, “Sevinç Çokum Romanlarında Sosyal Yapı”, Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman, 2012, s.280.

¹⁴⁴ Sevinç Çokum, *Arada Kalmış Tebessüm*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012, s.141.

¹⁴⁵ Çokum, a.g.e., s.141.

¹⁴⁶ Çokum, a.g.e.,s.141.

düşünmek mümkün müdür ya da değil midir? Evlilik kurumundan örnek vererek abukizm felsefesine okuyucuyu da dâhil etmektedir.

Çok Yapraklı İlişkiler(2013) romanında karşılaşılan Ufuk karakterinin evliliğe olan bakışı diğer roman kahramanlarına kıyasla daha olumsuz bir yapıda ele alınır. Ufuk evlidir. Eskiden pilotluk mesleğini icra ederken, sonraları evinde oturan bir aile babası olur. Eski yazıları okuyabilen, çiçeklerin soğanlarından gizli mürekkep üretebilen bir adamdır. İki erkek çocuk sahibidir. Eşi Şefkat Hanım'ı çok sevmez. Eşinin kendi öz bakımına önem vermemesinden dolayı hayıflanır. Bu nedenle komşusu Gülümser Hanım'a gönlü kaymaktadır. Ufuk evliliğini şöyle tanımlar:

“Şefkat ne yaptı etti, beni tam bir aile babası yaptı. Sürekli kuralları hatırlatarak ve tam bir burjuva ahlakını uygulayarak... ‘Ufuk, falancaları ziyaret etmeliyiz. Ufuk, filancaların nikâhı var, ayıp olur,’ diyerek. İki erkek evlat doğurdu ve benden çok fazla bedel istedi. Ben, ben olmaktan çıktım, yok oldum. Yemek pişiren, odadan odaya kaçan, dağlara tepelere sığınan biri. Nerde o göklerde kanat açan adam? Ara ara bir iki arkadaşımınla havalandığımda ailem bitiyor benim için, bambaşka biri oluyorum.”¹⁴⁷

Ufuk karakteri ile erkek için evliliğin farklı bir boyutuyla karşılaşılır. Ufuk evlilik sebebiyle özgürlüğünün kısıtlandığını ve kendine ait bir yaşam alanı bulamadığını belirtmektedir. Evlilikte, kadın kendisine düşen evinin düzenini sağlama, çocuk yetiştirme, ev içi tüm faaliyetleri gerçekleştirme görevini yaparken, kadının ev içi hayatına müdahil olan erkek için bu durum boğucu gelmektedir. Ufuk'un iş hayatından ayrılıp sürekli evinde devam ettirdiği yaşamının, kadının kurduğu kurallarla sınırlandırılması bekâr hayatına olan özlemine tetikleemektedir. Dışarı hayatına olan özlemi dile getirilir. Bu kurallarla boğulan, ‘yok oldum’¹⁴⁸ diye tabir ettiği kimliğini, yeniden kazanmak için umudunu dışarıya bağlamaktadır. Komşusu Gülseren Hanım'a ilgi duyarak ondan bir kurtuluş, çare beklemektedir. Anlatıda Gülseren Hanım bu ilgiyi karşılıksız bırakır ve bu sonuçla beraber anlatıcının evlilik dışı ilişkileri onaylanmadığı görülür.

Romanda ana karakter olan Yamaç Yener'in evliliğe olan bakış açısı ise Ufuk'tan farklı bir yaklaşımdır. Yamaç, otuz iki yaşında bekârdır. Şelale ile evlenmek ister ona evlilik düşüncesini açıklamasının ardından şunları ekler; “Sana güneyde istediğin gibi bir evde alırsın. Şelale, benim bir aileye ihtiyacım var. Çalışmalarımı bir yere oturtmak için düzene

¹⁴⁷ Sevinç Çokum, *Çok Yapraklı İlişkiler*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013, s.260.

¹⁴⁸ Çokum, a.g.e., s.260.

girmem gerekiyor. Senin de öyle.”¹⁴⁹ Yamaç, evliliği çalışmalarını ve kendisini düzen sahibi yapabilecek bir kurum olarak görmektedir. Şelale’yi sever fakat evlilik düşüncesine hâkim olmasının en önemli nedenlerinden biri, hayatını yalnız devam ettirmek istememesi ve kuralları olan bir hayatı yaşamak istemesidir. Bunun da ancak bir kadınla birlikte yaşayarak mümkün olabileceğini düşünmektedir.

Gece Rüzgârları(2004) romanında anlatıcı, ana karakter Süsen aracılığıyla erkeğin evlilik rolüyle olan bağına sorgulatır. Süsen rüyalarını romanlaştıran bir yazardır. Macit Kemikel adında başka bir yazar kendi kitabının okunması ve çeşitli atıflar alması için Süsen’e kitaplarında birini verir. Süsen romanı incelediğinde muhafazakâr bir yazarın elinden çıktığını anlar. Macit Kemikel’in romanında kadın ve erkek betimlemeleri muhafazakâr boyutta fakat neredeyse gizli sapıklık derecesine ulaşmak üzeredir. Fazla muhafazakâr yazarları eleştirirken şiirlerinin de aynı zihniyette olduğunu düşünür. Muhafazakârlıklarına rağmen, evlilik dışı aşkların normal olduğunu anlatan eserler yazmaları üzerine Macit’i şu şekilde eleştirir:

*“Evladım bu ne aşkı böyle? Seni ailen karına zorla mı verdi? Sizin içinizde neden hep bir yarımılık duygusu var? Yoksa askerden döner dönmez mi başınızı bağlıyorlar? Yoksa ancak evlenerek mi bir kadının yanına varabiliyorsunuz? Yoksa gezip etmeden annenizin ilk bulunduğu komşu veya akraba kızını mı alıyorsunuz?”*¹⁵⁰

Süsen, toplumsal cinsiyet rollerinin erkekliği kendi içlerinde tamamlanamamış bir hissiyata sürüklediğini belirtir. Erkeklik kazanım rollerinden biri olan evliliğe karşı bakış açılarını sorgulatmaktadır. Anlatıcı, erkeğin aşk ve sevgi kavramını tam anlamıyla yaşamadan sadece toplumda tutunmak için yapılan evliliklerin oluşturduğu krizleri belirtmek ister. Anlatıcı, askerlik görevini tamamlayan erkeğin bir sonraki erkeklik kazanımının evlilik olduğuna değinmektedir. Beraberinde muhafazakâr erkeklerin özellikle annelerin uygun gördüğü bir eş adayı ile evlendirilme süreçlerini, kendi kararlarını ve doğrularını çizemeyen, cinsellik bağlamında baskılanmış bir erkeklik yaratılmasına neden olduğunu açıklamaktadır. Bunu söylem olarak dile getiremeyen erkeğin, romanlar ya da şiirler aracılığı ile dile getirme süreci yine erkeklik kaybından korkulma nedenleri arasında gösterilebilir.

¹⁴⁹ Çokum, a.g.e., s.336.

¹⁵⁰ Sevinç Çokum, *Gece Rüzgârları*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s.86.

Deli Zamanlar(2000) romanında evlilik rolünün erkekler üzerindeki etkisine bakıldığında Aypare'nin eşi Bayhan'ın durumunu ele almak gerekir. Bayhan orta yaşlardadır, mühendistir ve muhafazakâr bir yapısı vardır. Eşinin her anlamda ondan üstün olmasını kabullenemeyen, ataerkil ideolojileri savunan bir adamdır. Aypare ile sıklıkla tartışma yaşayarak, evliliklerinde krizlere neden olurlar. Genelde sorun çıkaran kişi Bayhan'dır. Eşini aldatır. Evliliklerini bitirecekleri bir noktaya geldikleri dönemde Aypare'nin tek başına ayakta duramayacağını düşür. Aslında en çok kendinin hayatta kalma mücadelesinin daha zor olacağını farkındadır. Aypare, Bayhan'ın bir mide rahatsızlığı geçirmesinin üzerinden şunları söyler;

“Numara yapıyor olmazdı, çünkü rengi korkunçtu. Asıl korunması gereken oydu belki. Kendine bakamıyor, bir kadın olmadan ayakta duramıyor.”¹⁵¹

Bayhan evliliğinin kırılma yaşadığını anladığı dönemde herhangi bir erkeklik krizinin içine düşmemek için eşinden ayrılmak istemez. Ataerkil yapıda yetiştirilme tarzı nedeniyle yalnız yaşamayacağını, bir kadına bağlı olmadan düzen sahibi olmayacağını bilincindedir. Bunu dile getirmenin erkeği zayıf göstereceği algısıyla Aypare'nin yalnız kalamayacağını ve kendisine ihtiyacı olduğunu dile getirir. Bayhan evliliğini bitirirse, erkeklik kaybına giden bir sürece doğru sürükleneceği için bu durumdan tedirgindir. Anlatıcı Aypare aracılığıyla erkeğin evlilikte her zaman kadına bağlı olduğunu ve evliliğe en çok erkeklerin düzen ve rahat bir yaşam alanı kurma anlamında ihtiyacı olduğunu dile getirmektedir.

Romanda bir diğer evlilik rolü ile sorun yaşayan karakter Dost'tur. Dost, öğrencidir. Genç bir erkektir. Balkan göçmenidir. Anlatıcının arkadaşıdır. Küçük yaşta sünnet düğününden itibaren kendisi adına belirlenen erkeklik rollerini yaşamaya başlayan bir karakterdir. Erkeğin erkeklik kazanımlarından ilki olan sünnet töreni ile Dost'un toplumda yer edinme mücadelesi başlar. Anlatıda mahallenin kadınları sünnet düğünü gününde Dost'un evleneceği kızı bile belirler. Bir nevi beşik kertmesi olayı gerçekleştirilir. Genç yaşına geldiğinde ise Dost evlenmesi için belirledikleri kızı istemediğini şu sözlerle dile getirir;

“Eğer parmağıma o cendereyi geçirmek için uğraşmasalardı, beni çarşılarda koşturmasalardı, belki o kızın bir anlamı olurdu benim için. En azından daha sonraları komşumuzun gelişmekte olan kızına karşı bir merak duygusu filizlenebilirdi bende ama o

¹⁵¹Sevinç Çokum, *Deli Zamanlar*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 143.

zincire vurulmuşluk benim bütünüyle kızdan yüz çevirmeme sebep oldu. Hatta onu gördüğümde yolumu değiştirmek gibi bir müzmin öfkeye...” ve ekledi, “Ailelerimiz istiyor ama her şeyden önce böyle bir beraberliğin olup olmayacağına biz karar vermeliyiz.”¹⁵²

Dost'un evliliğe karşı bakış açısı olumsuz değildir fakat kendisine dayatılan bu erkeklik rollerini yaşamak, onun kurallardan ve düzenden kaçmak istemesine neden olmaktadır. Başkalarının yönlendirdiği bir hayatı yaşamak istemeyen bir erkek karakterdir. Bu nedenle erkeklik rollerinde yer alan evlilik aşamasını özgür ve kendi kararları etrafında gerçekleştirmek ister. Anlatıcı, Dost karakteri ile erkeklik değerleri adına uygulanan rollerin başkaları tarafından belirlenme süreçlerini eleştirir. Erkeklerin kendi kararlarını kendilerinin veremediği bir sürece haps olduklarını belirtmektedir. Dost karakteriyle, toplumda tutunma çabası içerisine giren erkek karakterlerin tam tersi bir profil yaratır. Anlatı akışında anlatıcının ona ölme teklifinde bulunmasına karşı çıkmaz çünkü Dost bu düzen ve kurallardan muzdariptir. Bir kaçış yolu aramaktadır fakat intiharı gerçekleştiremez ve bunu da kendi yaşının gençliğine bağlar. Aynı zamanda intiharı gerçekleştirememesi topluma karşı direnmeye de devam edeceğinin göstergesidir.

2.4. Aile Kurumu

2.4.1. Babalık Rolü

Aile, toplumun temel yapı taşlarından biridir. Bireylerin doğdukları andan itibaren her türlü anlamda öğrenimlerini gerçekleştirdikleri ilk yerdir. Aile, toplumun kültürel ve sosyal normları bağlamında kuşaktan kuşağa aktarılan değerler taşır. Bu değerlerin meydana gelmesinde toplumsal cinsiyet rollerinin önemli bir payı vardır. Toplumsal cinsiyet rolleri her alanda olduğu gibi aile kurumunda da bireyleri üstlenmeleri gereken sorumluluklar bağlamında görevlendirir. “Böylece geleneksel aile düzeninde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına uygun rollerden hiyerarşik bir yapı ortaya çıkar. Buna göre erkekler aileyi geçindirmek ve korumakla, kadınlarsa evin, çocukların bakımı, insan ilişkilerinin düzenlenmesiyle yükümlü kılınır.”¹⁵³ Erken modernleşme dönemi ile birlikte aile kurumu da değişim ve dönüşümlerin merkezi haline gelir. “Aileler, kendinden başlayarak modern bir toplumu inşa etmenin araçları olur. Bu anlamda yakın geçmişte erkekler ve kadınlar

¹⁵² Çokum, a.g.e., s.159.

¹⁵³ Olcay İmamoğlu, “Değişen Dünyada Değişen Aile-İçi Roller”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2012, S.1, s.58.

arasında oldukça kesin bir cinsiyet ayrımı gerçekleşir: Modernleşmek adına erkekler devlet, kadınlar aile kurup yaşatır.”¹⁵⁴ Ailenin bir arada kalması, birlikteliğini sürdürmesi için duygusal anlamda her türlü yük kadına addedilirken, erkeğe düşen görev ise yönetimi gerçekleştirmektir. Erkeklerin güç dengelerini kaybetmemek adına uğraştıkları her alanda otorite sahibi olma mücadeleleri, aile kurumunda da yönetim ve idarenin kendilerine ait olması ile gerçekleşir.

Aile kurumunun erkek için en belirgin sorumluluğu babalık rolüdür. “Baba, bir taraftan ailesine bağlı ve ailesine karşı sorumlulukları olan, diğer taraftan da bu roller çerçevesinde onlar üzerinde otorite sahibi bir figür olarak çocuklarını yönlendirecek, onlara toplumsal kodları öğretecek kimse olarak değerlendirilmektedir. Baba olmak, bir taraftan özerkliği sınırlayan, zorluklarla dolu bir süreç olarak görülse de maddi olarak da soyunun devamlılığı anlamında erkekliğin tam anlamıyla gerçekleştirildiği alan olarak görülmektedir.”¹⁵⁵ Toplumsal cinsiyet rollerinin erkeğe atıf ettiği babalık rolü erkeklik kazanımının son aşamasıdır. Bu bağlamda çocuk sahibi olan erkek, yeni bir neslin döngüsünü oluşturma vazifesiyle toplumda saygınlığını kazanır.

Evlilik rolü ile aile reisliği kategorisine yükselen erkek, baba olarak bu otoriteyi sağlamlaştırır. “Kişinin aile içindeki konumu devletin içindeki statüsünü de belirlemektedir. Kamusal kimlikler evvela, aynı zamanda onları üreten söylemlere özgü olan aile kimlikleri aracılığıyla anlamlandırılır. Aile, iktidar tarafından yaratılan değil, iktidarı yaratan, anlamlandıran ve iktidar ilişkilerine belli bir şekil veren yapılardır.”¹⁵⁶ Bunun yanı sıra aile kurumu, erkeğin hegemonyasını devam ettirebildiği etkili bir alandır. “Erkeğin otoritesi toplumda ve iş yaşamında sürekli tehdit altında olsa bile, en azından burada, ailenin sınırları içinde güvencededir.”¹⁵⁷ Aile kurumunun değerlerini ve sorumluluklarını yerine getiren erkek, otorite kaybıyla karşılaşmamaktadır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin erkeği sürekli olarak çalışma hayatında etkin kılma süreci, aile kurumunda da aynı işlevle devam eder. “Erkeğin aile reisliğinin veri olarak kabul edilmesi, ataerkil ilişkilerin maddi temelini oluşturmaktadır. Daha özelde ise maddi

¹⁵⁴Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.12.

¹⁵⁵Mehmet Bozok, “Türkiye’de Ataerkillik, kapitalizm ve Erkeklik İlişkilerinde Biçimlenen Babalık”, *Fe Dergi 10*, Ankara, 2018, S.2, s. 34.

¹⁵⁶Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.200.

¹⁵⁷Fatmagül Berktaş, *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s.39.

bağımlılık ideolojik alta sıralanmışlığı beraberinde getirir. Erkeğin tek gelir getirici olması durumunda kadın, sağlanan kaynaklardan erkek kadar hakkı olmadığını düşünür.”¹⁵⁸ Bu nedenle ailenin reisi kabul edilen baba, ekonomik gelir elde eden kişi olarak hiyerarşik anlamda sözü geçen ve otoriter kişi olarak kabul edilir. “Kadın iş yaşama atılarak aileye gelir getirirse bile, asıl kabul edilen ailelerin esas geçimini sağlayacak kişilerin kocaların ya da babaların olduğu varsayımdır.”¹⁵⁹

Maddi kazanç elde etmekle yükümlü erkek, ailesine gelir sağlarken aynı zamanda manevi olarak da saygınlığını sürdürür. “Paternalist toplumlarda erkek egemenliği, babalık rolüne dayandırılır: Koruyucu, müsamahasız, yargıç ve güçlü kişi olarak tanımlanır.”¹⁶⁰ Duygularından arındırılmış erkeğin babalık rolü; belirli kurallar koyan, sözü geçen, çocuklarının ihtiyaçlarını gideren ve eğitiminden sorumlu kişi olarak belirlenir. “Anne çocuğu ahlaki yönden geliştirirken, babadan beklenen fikri yönden yetiştirmesi ve şahsiyetini geliştirmesidir.”¹⁶¹

Sevinç Çokum romanlarında aile, birlik ve beraberliğin simgesi konumundadır. İnsanları bir arada tutan sevginin ailede kazanıldığı ve nesillerce devam etmesi gerektiği savunulur. Romanlarda ailenin, sosyalleşmenin önemli bir adımı olduğu ve insanların ilköğrenim yeri olduğu fikri hâkimdir. Erkeklerin evlilik yolu ile düzen sahibi olduğu düşüncesi, Çokum’un romanlarında oldukça rastlanan bir durumdur. Baba rolündeki karakterler, kendi erkeklik kazanımları için mücadele ederken aynı zamanda yetiştireceği çocuklarını da toplumsal cinsiyet rollerine göre şekillendirmekle görevlidir. Çokum romanlarında baba rolüne genellikle evin lideri ve söz geçer kişisi olarak yer verilir. Baba rolündeki karakterlerin bir ağırlığı vardır. Gücü temsil ederler. Romanlarda ailenin geliri sağlayan çoğunlukla babalardır. Tarihi ve milli değerli öğreten ve aktaran konumundadırlar. Çocuklarını ve eşini koruyan, kollayan ve yöneten karakterlerdir.

Çırpıntılar, Çokum’un 1991 yılında yayımlanan romanlarından biridir. Roman dış göç izleği üzerine temellendirilir. Göçün, çekirdek bir ailenin yaşantılarındaki etkisine değinilir. Aile bireylerinin içerisinde bulunduğu durum ile olan mücadelesi anlatılmaktadır. Ana karakter Tekin’dir. Evli ve iki çocuk babasıdır. İkinci çocuğunu hastalık sebebiyle

¹⁵⁸Yıldız Ecevit, “Aile Kadın ve Devlet İlişkilerinin Değerlendirilmesinde Klasik ve Yeni Yaklaşımlar”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2012, S.1,s.22.

¹⁵⁹Ecevit, “Aile Kadın ve Devlet İlişkilerinin Değerlendirilmesinde Klasik ve Yeni Yaklaşımlar”, s.23.

¹⁶⁰Richard Sennet, *Otorite*, Çev: Kamil Durand, Ayrintı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 62.

¹⁶¹Ayşe Gül Altınay, *Vatan Millet Kadınlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.176.

kaybetmiştir. Kırklı yaşlardadır. İş bulmak amacıyla ailesini de yanına alarak Avustralya'ya göç eder, daha sonrasında Türkiye'ye olan özlemiyle geriye dönüş yapar. Tekin babalık rolüyle, ailenin yöneticisi ve yönlendiricisi konumundadır. Bu sebeple ailesini geçindirmek, rahat hayat standartları içerisinde yaşatabilmek için maddi geliri sağlamakla görevlidir. Türkiye'den göç etmesinin ana nedeni iş bulmak ve para kazanmaktır. "Baba olmak yasanın gözünde çocuklarına bakmakla ve eğitmekle yükümlü vatandaş, yani "velayet ve vesayet sahibi" erkek demektir. Yani babalık sorumluluk olduğu kadar aynı zamanda çocukların (ve dolayısıyla onu doğuran kadının) üzerindeki haklarla da tanımlanan bir sosyal/hukuki konumdur."¹⁶² Babalık konumunun önceliği, kültürel değerlerine sahip çıkan, vatanına ve milletine olan bağlılığını kaybetmeyen bir çocuk yetiştirmekle sorumlu olmaktır. Tekin'de anlatıda böyle bir babayı temsil etmektedir. Oğlu Korhan'ın bir toplulukta yaptığı şu diyalogu durumu açıklar niteliktedir.

"-Sizin topraklarınız neresi? Ataların dedelerin kimdir?"

*-Biz Türk'üz. Türkiye'den geldik. Doğrusu benim de pek çok atam var, ama hepsinin ismini bilmiyorum."*¹⁶³

Korhan, Avustralya'da kendi medeniyetinden uzakta, asimile olma yolunda olsa bile kökeni unutturulmadan yetiştirilir. Tekin bir baba olarak, oğlunu köklerinden ayırmadan, özünü unutturmaktan büyümekle görevli olduğunun bilincindedir. Bu nedenle Korhan'a ataları ve köklerine dair her türlü bilgiyi öğretmektedir. Tekin babalık rolünün biçtiği görevleri yerine getirmeye çalışır. Benzer bir baba prototipiyle *Ağustos Başağı(1989)* romanında da karşılaşılır. Anlatıda, hafızlık mesleği ile uğraşan Efendi Hicret adlı karakterin babasından öğrendiği bilgileri aktarması örnek niteliğindedir. "*Küçücüküm. Babam bana Ertuğrul Bey'i, Osman Gazi'yi, Köse Mihal'i anlatırdı. Nilüfer Hatun'la Orhan Bey'in hikâyelerini... Edebalı'yi. O ulu kişiler hiç ölmemiş gibi gelirdi bana."*¹⁶⁴ Efendi Hicret'in romanda adı verilmeyen baba profili, oğluna yetiştikleri kültür ve medeniyeti anlatan bir profildir. Tarih eğitimini ve kültür aktarımını ailede babanın gerçekleştirdiğini destekler niteliktedir.

¹⁶² Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2008, s.121.

¹⁶³ Sevinç Çokum, *Çırpıntılar*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s.25.

¹⁶⁴ Sevinç Çokum, *Ağustos Başağı*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2017, s.46.

Çırpıntular(1991) romanının Tekin’i duygusal ilişkiler bağlamında oğlu ile iletişimi kuvvetli bir baba değildir. Korhan’ın bir koşu yarışmasında yer aldığı sırada yarışmayı izlemeye babasının gelmemesi durumu, eşi Esra tarafından şu şekilde aktarılır:

*“Gergin, renksiz yüzüyle kalabalığı araştırıyordu ikide bir. Tekin iş gereği oradan geçebilirse uğrayacağını söylemişti. Korhan’ın onu orada görmeyi ne kadar istediğini düşündü. Sağlıklı, başarılı bir çocuk olduğunu elbette annesinden çok, babasına ispatlamayı isterdi. Esra’yı gördüğü, yüzünün sevinçli kıpırtısından belli oldu. Sonra el salladı çocuk. Aranması, bakınması son bulmadı. Babasını arıyor. Gözleri uzun boylu adamlarda oyalanıp durdu. Demek yalnızca ana ilgisi yetmiyordu. Erkek çocuğun babadan beklediği ayrı bir yakınlık vardı. Gerçi Tekin bunu esirgemiyordu. Bilerek belli ölçülerde veriyordu nedense. Yoksa babalar hep böyle miydiler?”¹⁶⁵Sevgisini belli ölçülerde vermesi Korhan için babasının kendisini sevmediğini düşünmesine sebeptir. *“Seviyorum dedi adam. Nasıl böyle söylersin? Nasıl? Benim tek çocuğum o. Onun iyi yetişmesinin istedim. Korhan benim çocukluğumdu. Gençliğim, benden sonra ki hayatım. Nasıl sevmem...”¹⁶⁶**

Erkek, sevgisini kadın kadar aşırı duygularla gösteremez çünkü toplumsal cinsiyet rolünde erkeğin sert, güçlü, duygularını belli etmeyen bir tavır sergilemesi gerektiği belirtilir. Tekin’in bir baba olarak ya da eş olarak sevgisini hissettirememesinin ana etkeni toplumun üzerinde yarattığı erkeklik baskısından kaynaklıdır. “İnsan doğasına uygun üzülme, korkmak, ağlamak, sevmek gibi duyguların yerini, “imkânsız erkek” inşasına uygun duygular ikame eder. Bu duygular, korkusuzluk, acıyı içine akıtma, bir zaaf ve düşkünlük sayılan sevgiyi ancak belli koşullarda ve belli sınırlarda gösterme şeklinde ortaya çıkabilir.”¹⁶⁷ Baba rolünü taşıyan erkeklerde bu nedenle sevgisini ölçülü gösterme durumu mevcut hale gelir. Tekin sevgisini nasıl göstereceğini bilmeyen bir babadır. Erkeklik inşası sürecinde duygularını göstermenin yolunu bilmeyen ve bu nedenle çocukları ile bağını güçlendiremeyen bir babanın temsilidir. Benzer bir örnekle Çokum’un **Lacivert Taşı(2011)** adlı romanında da karşılaşılır. Lacivert Taşı romanında baba karakteri Hicret Bey’dir. Hicret Bey oğlunu evlendirdiği zaman şu sözleri dile getirir:

“Ben de ona kuvvetlice sarıldım. Bizde dünyaya gelişlerinden sonra evlatlarımızı insan yanında sevme âdeti yoktur. Sevgiyi ele karşı belli etmek aramızdaki ölçüyü bozar,

¹⁶⁵ Çokum, a.g.e., s.85.

¹⁶⁶ Çokum, a.g.e., s.284.

¹⁶⁷ Gizem Çelik, “ ‘Erkekler (de) ağlar!’: Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü”, *Fe Dergi*, Ankara, 2016, S.2, s. 6.

mesafeyi kısaltır. Babam bu ölçü üzerine yaşadı. Ama ben yapamadım. Sevginin bendi olur mu? Sevgi sudur, akar gider.”¹⁶⁸

Lacivert Taşı romanının Hicret Bey’i, **Çırpıntılar** romanı Tekin karakterinin aksine bir baba profilindedir. Çocukları ile duygusal ilişkiler bağlamında Hicret Bey sevgisini göstermenin kendi erkekliğinden bir parça kaybettirmeyeceğini düşünmektedir. Kendi atalarından öğrendiği, erkeklik kazanımları adına duygularından arındırılmış bir baba olmak istemez. Anlatıcı, Hicret karakteriyle ailede babanın sevgisini göstere göstere yaşamasının, olumsuz ya da ayıplanacak bir durum olmadığını aksine erkeğin kendisini daha iyi hissettiğinin örneğini sunar. Erkeklerin sevgilerini dile getirip, göstererek yaşadıkları süreçte aile bağlarının daha güçlü olduğunu belirtmektedir.

Karanlığa Direnen Yıldız(1996) romanında ana karakter Feridun’un babası Enis Bey, toplumsal cinsiyet rollerinin erkeklik inşasında sunduğu tüm kuralları onaylayan bir baba olmasına rağmen, baba-oğul ilişkisi bağlamında kabuğu kırmayı deneyen bir karakterdir. Doktordur ve elli yaşındadır. Feridun’un siyasi sebepler nedeniyle hayatının kötü gittiği bir süreçte babası ile dertleşme süreci şöyle aktarılır:

“Feridun da uyumamıştı tabii. Babası, yenice paketini uzatıp al yak bir tane demişti. Feridun baba oğul mesafesini kıran bu davranışın içinde uyandırdığı yeni bir hayranlıkla sigarayı geri çevirmemişti.”¹⁶⁹

Feridun babasının bu yakınlığını hoş bulur. Şimdiye kadar kendisine ilgiyi ölçülü gösteren babasının bu davranışı bir şeylerin değişebileceğine olan inancını artırır. Anlatıda Feridun’un babasına değişim ve dönüşüm teklifinde bulunmak istediği ama bunu dile getiremediğine yer verilir.

*“Başka biz zamana geçtik baba değişmelisin değişmeliyiz. Haydi değiştir kendini, yenilen, kendinle yüz yüze gel artık. Bir başka zaman boyutundayız diyebilseydi. Ortada birtakım yanlışlıklar varsa da uyum sağla, uyum sağlamış görün. Uyamadığın müddetçe, nevrotik kimliğinle ne yaşadığından bir tat alacaksın ne de etrafındakileri mutlu edeceksin”*¹⁷⁰

¹⁶⁸ Sevinç Çokum, *Lacivert Taşı*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2019, s.127.

¹⁶⁹ Sevinç Çokum, *Karanlığa Direnen Yıldız*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s.160.

¹⁷⁰ Çokum, a.g.e., s.178.

Feridun'un babasını erkeklik rollerinin modern ve geleneksel çıkmazdaki sıkışmışlığından kurtarmak amacıyla önerdiği değişim teklifi, erken modernleşme dönemi ile ailedeki rollerin yeniden yapılanması sürecini örneklemektedir. “Türkiye’de babalığın değişimi hiyerarşik eşitlikçi modernlik-geleneksellik ikiliğın temelinde tartışılır. Kağıtçıbaşı’na göre, endüstrileşme, kentleşme ve modernleşmenin etkisiyle ortaya çıkan modern aile yapılarında, kadının aile içindeki statüsü yükselmiş ve çocuğun ekonomik değerinden ziyade psikolojik değeri önem kazanır. Bu süreçte, geleneksel “otoriter ve mesafeli baba” rolü de yerini “demokratik, yakın ve katılımcı” babaya bırakır. Kağıtçıbaşı, aile içi rollerdeki bu değişimin toplumun tüm katmanlarında aynı hızda gerçekleşmediğini not eder.”¹⁷¹Erkekliğin sürekli olarak yeniden üretilme süreci toplumsal değişimlerle paralel olarak gerçekleşir. Anlatıcı, Feridun aracılığıyla bu değişimi ele alır. Ancak bu değişim teklifini karakterin babasına karşı söyleme cesaretini gösteremediği görülür. Bu durum da değişimlere açık olursa bile erkekliğin yeniden üretilme sürecinin gelenekseli reddederek mümkün olmayacağıının göstergesidir.

Erkek çocuk babayı rol model olarak alıp, erkeklik değerlerini ondan öğrenmektedir fakat bu duruma rağmen çoğu baba ve oğul arasında bir çatışmanın var olduğu bilinir. ***Bizim Diyar(1978)*** adlı romanda bunun örneğini görmek mümkündür. Ana karakter Rıfat, babası Ali Bey ile olan çocukluk münakaşasını şöyle anlatır.

“Çocukken, Arnavut Ömer’le kavga ettim diye babam beni sandık odasına kapatmıştı. Hala bu cezayı hak etmiş miydim diye düşünürüm. Kabahatim neyse bunu sözle anlatmalıydı.”¹⁷²

Rıfat babasının doğruyu öğretmek adına uyguladığı sistemin doğru olmadığını savunur. “Babalar, oğullarını anlamak ve desteklemek amacıyla değil, onlara sorumluluklarını öğretmek ve oğullarının toplumdaki kabul görmelerini sağlayacak erkeklik davranışlarını benimsetmek için onlarla baskı-otorite sağlama ilişkisi kurar. Türkiye’de baba-oğul ilişkisinin çoğu zaman gerilimli, sevgisiz ve mutsuz bir ilişki olması ile erkeklik değerlerinin babadan öğrenilmesinde kırılmalar yaşanması birlikte yaşanan bir gerçekliktir.”¹⁷³Rıfat anlatıda, babasının onu anlamadan, dinlemeden yargılamasının bir

¹⁷¹ (Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Family and Human Development Across Cultures: A View From the Other Side*. New York: Psychology Press, 2014) ; Aktaran, Büşra Kocatepe ve Sabiha Bilgi “Toplumsal Bir İnşa Olarak Babalık: Annelerin Yaşam Öykülerinde Baba İmgesi” Fe Dergi 10, 2018, S.2, s. 45.

¹⁷² Sevinç Çokum, *Bizim Diyar*, Kapı Yayınları, 2018, s. 177.

¹⁷³ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2008, s.126.

krize sebebiyet verdiğini belirtir. Çocukluktan itibaren bu krizle büyüdüğünü ve yetişkinlik döneminde bile babasıyla sağlıklı ilişkiler kuramadığından yakındır. Anlatıcının babalık rolünün otoriter ve baskıcı prototipini Rıfat aracılığıyla olumsuzladığı görülmektedir.

Gülyüzlüm, Sevinç Çokum'un 2003 yılında yayımlanan romanlarından biridir. Anadolu'nun bir köyünden İstanbul'a göç eden bir aileyi anlatmaktadır. Ana karakter Zeynep'tir. Zeynep evlidir. Üç çocuk annesidir. Eşinin kanser hastalığı nedeniyle tedavi amaçlı İstanbul'a gelir. Eşi Kadir hastalığa daha fazla dayanamaz ve hayatını kaybeder. Kadir'in ölmesinin üzerine eşinden kalan borçları ödemek ve çocuklarını yetiştirmek için İstanbul'da kalıp çeşitli işlerde çalışır. Kızı Ayşenaz, on üç yaşındadır. Babasının ölümünün ardından okula devam etmez. Anlatıcı, Ayşenaz'ın okula devam etmemesini ve yoksulluk çekme süreçlerini babanın kaybıyla bağdaştırır.

“Okuması, hesabı iyiydi. Hep aferin alırdı ve teşekkürle geçerci. Babası hastalanınca kolları kanatları kırılıvermişti.”¹⁷⁴

Babanın bir dayanak ve korunak olduğu dile getirilir. Anlatının başında babanın hastalanması evdeki düzenin ve iktidarın değişmek üzere olduğunun göstergesidir. Bu durumda babanın yokluğunda her türlü maddi kazanç ve evin geçimini idare etmek anneye geçer. Zeynep anlatıda, babanın yokluğunda erkeklik rolünü üstlenen bir annedir. Anlatıcı babanın görevini yerine getirememesi ya da kaybını ailenin güçsüzleşmesi olarak tasvir etmektedir.

Tren Burdan Geçmiyor(2007) romanında da benzer bir örnekle karşılaşılır. Gazeteci Aysan'ın sevgilisi Simay, romanda baba yokluğu çeken bir karakterdir. Babasının ölümünün ardından hissettiği duyguları anlatıcı şöyle aktarır:

“Babası erken ölmüş; baba yokluğu birinci gurbetiymiş, ikincisi İstanbul'a gelişi... Zaten babası sağ olsaymış, gelmezmiş buralara. Babasının ölümüyle dünyaya bakışı, korumaya çalıştığı bazı değerler, hatta inancı alabora olmuş. Haksızlığa uğramışlık duygusu ondan kurtulamamış.”¹⁷⁵

Anlatıcı, babanın ölmesi üzerine çocuklarda kalan yarım kalmışlık duygusuna değinir. Babanın bir ailede kollayıcı ve öğretici olduğunu, Simay karakteri aracılığıyla

¹⁷⁴ Sevinç Çokum, *Gülyüzlüm*, Kapı Yayınları, 2015, s.13.

¹⁷⁵ Sevinç Çokum, *Tren Burdan Geçmiyor*, Kapı Yayınları, 2014, s.55.

aktarmaktadır. “Erkeklerle atfedilen cesaret, rekabet, dayanıklılık, bağımsızlık, akılcılık gibi özellikler ve erkeğin ekonomik gücün sahibi olması, aile ve toplumda babanın bu şekilde tanımlanmasına imkân tanımaktadır.”¹⁷⁶ Ailede bu özellikleri gösteren baba, ölüm sebebiyle iktidarından ayrılınca, ailedeki yönlendirici gücün eksiliğinden dolayı babasız çocukların kendi yollarını çizmekte zorlandıkları görülmektedir.

Arada Kalmış Tebessüm(2010) romanında da baba oğul ilişkisine değinilir. Ana karakter Feda’nın babasını anlattığı şu sözleri babanın aile içerisindeki rolünü açıklar niteliktedir. “*Baba oğul sevgisi başkaca bir şey. Annenin şefkati yanında bu başka bir dayanak, bir güçleniş, bir suya dalıp oradan çıkış. Bir ağacın dalında asılı kalış ve atlayış, bir rüzgâra doğru koşmak, anneninkisi bir dokunuş hayatın köpüğüne; babaninkisi kavrayıp avucunda sıkmaktır hayatı.*”¹⁷⁷

Feda’nın baba sevgisini anlatırken yaptığı betimleme toplumsal cinsiyetin erkeğe benimsettiği babalık rolünü açıklar. Feda, baba tanımlamasını hayata karşı bakış açıları üzerinden aktarır. Babanın hayata bakışının, anne kadar duygusal ve nazik olmayarak daha sert ve kontrolcü olduğunu belirtmektedir. Olaylara ve olgulara karşı yaklaşımı daha gerçekçi ve akılcıdır. Bu nedenle hayatı avucunda tutup ona dokunmak ya da sevmek yerine, daha savaşçı ve hayatta kalma mücadelesi veren bir kimlikle, avucunda hayatı sıkı olmayı tercih eder. Erkeklik kazanımı bir nevi hayatta kalma mücadelesidir. Erkeklerin erkeklik kazanımı adına verdiği mücadeleleri bu tanımlamanın içerisinde görmek mümkündür.

Sonuç olarak, Sevinç Çokum romanlarında erkeklik kazanımlarının toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği çizgide ilerlediği görülmektedir. Erkek karakterler askerlik, meslek edinimi, evlilik ve aile babası rolleri ile erkekliklerini ispatlama ve toplumda kabul görme uğraşına tabii tutulur. Romanlardaki erkek karakterlerin çoğunun erkeklik kazanım süreçlerine karşı bir direnişi görülmez. Mecburen toplumda tutunmak adına bu süreçlere boyun eğen karakterlere rastlanır. Erkeklik kazanım süreçlerinde, erkek karakterlerin en çok sekteye uğradığı alan ise duygusal düşüncelerini yaşayamamak ve anlatamamak olarak yansıtılır. *Karanlığa Direnen Yıldız*’ın Feridun’u baba-oğul bağlamında geleneksel yargıların aksine daha sağlıklı ve duyguların belirgin yaşandığı bir ilişki teklifinde bulunsa da gelenekseli yıkmamanın zor olacağı kanısına varılır. Çoğunlukla erkek karakterlerin

¹⁷⁶ Büşra Kocatepe ve Sabiha Bilgi “Toplumsal Bir İnşa Olarak Babalık: Annelerin Yaşam Öykülerinde Baba İmgesi” Fe Dergi 10, 2018, S.2, s. 51.

¹⁷⁷ Sevinç Çokum, *Arada Kalmış Tebessüm*, Kapı Yayınları, 2012, s.110.

geleneksel öğretilerle yetiştirilme süreçlerine yer verilir. “Baban şöyle yapardı sen de böyle olmalısın” gibi kuşaklarca aktarılan öğretiler, erkek karakterlerin yeni bir erkeklik teklifi sunmasına zemin hazırlamamaktadır. Olanı olduğu gibi kabullenme süreci mevcuttur. Yeni bir erkeklik üretimi ya da teklifi görülmemektedir. Askerlik kurumu ile erkek karakterlerin ilişkileri, vatan millet sevgisiyle yetiştirilmeleri bağlamında olumlanır. İş bulma arayışında genellikle işsiz erkek karakterlerin sıkıntıları dile getirilir. İş bulma kazanımının kolay olmadığını, erkekliği intihara kadar sürükleyecek bir sürece kadar götürdüğünü *Gece Rüzgârları* romanı ile örnelemektedir. Anlatıcı, evlilik süreci ile erkek karakterlerin kadınlar sayesinde düzen sahibi olabildiklerini ve evliliğe en çok erkeklerin ihtiyacı olduğunu savunmaktadır. Aile hayatında baba rolündeki erkek karakterlerin maddi gelir sağlama ve evin reisi olma işlevine yer verilir. Baba rolündeki karakterlerin duygusal bağlamda eşi ve çocuklarıyla olan ilişkisinin, maddi kazanç sağlama işlevinden daha sancılı bir süreç olduğu belirtilmektedir. Genel anlamda anlatıcı, romanlarda erkek karakterlerin, iktidar sahibi olma ve gücü elinde bulundurma uğraşlarının neticesinde kazanma duygusu yaşatmaz. Aksine bu iktidar yarışının erkek karakterleri sürekli bir mücadeleye ve krizin içerisine sürüklediğini belirtmektedir.

BÖLÜM 3

3. ERKEKLİĞİN SARSINTILI, ENDİŞELİ HALLERİ

Toplumsal cinsiyet rollerinin erkeğe yüklemiş olduğu kazanım aşamaları askerlik, meslek edinimi, evlilik ve baba rolleri ile sıralanır. Bu kazanımlar erkekleri toplumda varlığı kabul edilen bireyler haline dönüştürmektedir. Önceden de belirtildiği gibi daima güçlü, sert, akılcı, maddi olarak geçimini sağlayabilen, çevik, bedensel olarak sağlıklı olma hali, erkekleri ideal erkeklik statüsüne yükselten unsurlardır. Buna rağmen hegemonik erkekliğin belirlediği ideal erkek olma hali hep bir yarış ve mücadele içerir. “Connell’in de belirttiği gibi, bu bir ideal ise, buna ulaşmak için bireyin binbir türlü yoldan geçmesi gerekecektir ve işte hegemonik erkekliğin zararı burada yatar. Zira “amaca ulaşan her yol mubahtır” mantığıyla çıkılan bu yolda, çok sayıda erkek, erkekliklerini kanıtlamak için “gerekli” pratikleri uygulayacak, ancak büyük olasılıkla buna ulaşamayacaktır.”¹⁷⁸Bir kazanımın bitiminin ardından başka bir kazanımın başlaması bu yarışın bitmek bilmeyeceğinin göstergesidir.

Sevinç Çokum romanlarında erkeklik inşa süreçleri, toplumsal cinsiyet rollerinin erkeklik aşamaları ile paraleldir. Romanlarda erkeklik kazanımı adına mücadelesini iyi veya kötü bir şekilde tamamlamaya çalışan erkek karakterler, ideal erkeklik statüsüne ulaşmaya çalışırken çeşitli alanlarda sekteye uğrar. Romanlarda erkek karakterlerin çoğu zaman güçlü, sağlam ve dayanıklı olarak tasvir edildiği görülür. Gerek ekonomik gerek fiziksel olarak bu güç kıstası yüceltilirken, aynı zamanda güçsüz ve sağlıklı olmayan erkeklerde zayıf olarak tasvir edilir. Bu süreç erkekliğin sarsıntılı bir olgu olduğunu göstermektedir. Erkek karakterler erkeklik basamaklarından herhangi birini tamamlamış olsa bile statü, ekonomi, ya da beden çerçevesindeki herhangi bir güçsüzlük neticesinde erkeklik statüsünü kaybetme endişesi taşır. Bu bölümde, hegemonik erkekliğin belirlediği ideal erkek olma uğraşının, erkekleri bedensel sağlamlık, ekonomik boyut ve statü uğraşları çerçevesinde engellerle karşılaştırdığına ve böylece erkeği zayıflattığına değinilmektedir.

¹⁷⁸Egemen Kepekçi, “Hegemonik Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün mü?”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 2012, S.11, s.77.

3.1. Beden Politikaları

İnsan, bedeni ile hayatta var olur. Bedenin kimlikleştirilmesi ise cinsiyetler üzerinden gerçekleştirilir. “Bedeni şekillendiren, bedenin nasıl algılandığını tanımlayan, bedensel alışkanlıkları ve dışavurum olasılıklarını biçimlendiren ve böylece erkeksi ya da kadınsı olarak bir kişinin kimliğini bedeni aracılığıyla belirleyen, erkeklik ve kadınlığın sosyal inşasıdır.”¹⁷⁹ Erkek, erkekliğin inşa sürecinde manevi olarak çeşitli kazanımlar gerçekleştirirken bedensel olarak da bir inşa sürecine maruz bırakılır. İdeal erkek tanımlamasında, erkeklerin güçlü ve sağlam olmaları üzerine çeşitli söylemlerde bulunulur. Duygularından arındırılmış ve gerçekçi bakış açısı ile manevi olarak güçlü kalmaya çalışan erkek için fiziksel anlamda da güçlü ve sağlıklı olma hali önemli bir kriterdir.

Erkeklerin fiziki olarak güçlü görünme süreci, sosyal inşa ve iktidar ilişkisi bağlamında uygulanan politikalar ile ilgilidir. Hegemonik erkeklik tanımlaması yapılırken “heteroseksüel, ırkçı, beyaz, orta sınıf, ekonomik olarak özerk, ailesinin geçimini üstlenen, rasyonel, belirli spor dallarında başarılı, atletik, duygularını belli etmeyen, rekabetçi, risk almaktan kaçınmayan ve en önemlisi kadınlığa ait her şeyi dışlayan”¹⁸⁰ bir yapı çizilir. En temel husus erkeği kadından ayırabilecek bedensel özellikleri gösterebilmektir. Erkeğin, kadınsılaşıma korkusu bu süreçte de devam eder. Bu nedenle, bedensel olarak istenilen erkeksi bir görüntüye sahip olma uğraşı her dönemde erkeğin ilgi odağı olur. Erken cumhuriyet döneminde sosyal, kültürel ve iktisadi bir yapılanmada, beden terbiyesine de yer verilir. Amaç “bireylerin becerilerini geliştirmek, onlara yeni yetenekler kazandırmak, onları zaman ve mekân bağlamında disipline etmeyi ve bu sayede her türlü iktisadi ve sosyal süreç içinde onlardan alınacak verimi arttırmaktır.”¹⁸¹ Erkekler bu yapılanma içinde güçlü, sağlıklı ve dayanıklı görünme rolünü üstlenmekle görevlendirilir.

Türkiye’de beden politikası bağlamında bilinen uygulamalardan biri öjenizmdir. Sağlıklı neslin devamlılığını sağlamak asıl amaç olmakla birlikte, sağlıklı olmayan insanları da ötekileştiren bir süreçtir. “Öjenikliğin birinci boyutunu oluşturan pozitif öjenik, çoğalması arzu edilen seçkin bir neslin üremesine yardım etmeyi amaçlamaktadır. Öjeniklik ikinci boyutunu oluşturan negatif öjenik ise; irsen hasta-sakat olanlarla; dejenere, asosyal ve millet

¹⁷⁹ Akif Öztürk, “Eril Bedenselleşme: Hegemonik Erkek Bedeninin İnşası”, *FLSF Dergisi*, 2012, S.13, s.43.

¹⁸⁰ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2008, s.30.

¹⁸¹ Yiğit Akın, “Gürbüz ve Yavuz Evlatlar”: *Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.42.

için tehlike teşkil edenlerin çoğalmasına engel olmayı amaçlamaktadır.”¹⁸²Öncelikli olarak salgın hastalıkların ıslahı ön planda tutularak başlatılan bu uygulama, değişim ve dönüşümlerle birlikte çeşitli spor aktivitelerine yöneltme, sağlıklı nesiller ve dinç vücutlar yetiştirmeye odaklanır. Hem kadın hem de erkek için sağlıklı olma hali önemlidir. “Kadının sağlıklı olma durumu doğurganlık anlamında sağlıklı olmak ve sağlıklı nesillere aracılık etmek bağlamında ilişkilendirilir.”¹⁸³ Erkeklerden beklenen sağlıklı olma hali ise; heteroseksüel olup, bir spor dalıyla ilgilenmek, kaslı ve kuvvetli vücuda sahip olmaktır. “Erkeğin daha güçlü, daha kaslı, daha sert, daha müdahil, daha maço olması; övülür ve istenir. Bunun sonucunda, bu tür bir erkek kimliğinin istenmesi “doğal” görülür. Aslında bu; doğal olan değil, üretilen ve oldurulandır.”¹⁸⁴ Sosyal anlamda varlığını kabul ettirmeye çalışan erkek için beden de sağlıklı bir görünüme sahip olmak, bedenin de inşa sürecine dâhil edildiğinin göstergesidir. Sevinç Çokum romanlarında beden politikası bağlamında erkeklerin, toplumda kabul edilen görünürlüğe sahip olma mücadelesi ve sağlıklı olamamaktan kaynaklanan ötekileştirilme sürecine yer verilmektedir.

Çokum’un, 1991 yılında yayımlanan *Çırpıntular* romanında, ana karakter Tekin’in beden terbiyesi bağlamında spor ile olan ilişkisine değinilir. Komşuları İspanyol asıllı Miguel ile birlikte bir yürüyüşlerinde, çocukluklarına dair bir sohbet gerçekleşir. Tekin, spora karşı ilgisini şu şekilde açıklar:

*“Çocukken ve delikanlılığında ben de sporcu olmak istemiştim. Arkadaşlarım vardı. Ferda ve Sulhi... Güreş tutardım onlarla... İlgi toplamak, herkesin başaramayacağı marifetler sergilemek isteğiyle cambazlığa bile heveslendim Miguel, dostum. İşte yürümek, direklere tırmanmak gibi çılgınlıklar yaptım. Bütün insanlara, bütün hücrelerimle ben varım ve ben korkusuz, yılmaz biriyim demek istiyordum. Başka ne olabilir?”*¹⁸⁵

Tekin’in gençliğinde spora olan bağlılığının nedeni, kendini güçlü hissettirmesi ve korkusuzluğunu dile getirme aracı olarak görmesidir. “Beden, hem kimliklerin kaynağı hem de kimlik oluşturmanın araçlarından biridir. Beden; şekli, hareketi, duruşu ve üzerine

¹⁸²Ertuğrul Eryücel, “Öjenik Bağlamında Batı Ülkeleri’nde ve Türkiye’de Politika Yapımı Üzerine Karşılaştırmalı Analiz”, *International Conference On Eurasion Economies*, Gaziosmanpaşa University, Session:4A, 2017, s.132.

¹⁸³Zehra Y. Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016, s.84.

¹⁸⁴Münir Bilgili, “Toplumsal Cinsiyet, Bedenin Mekânsallığı ve Cinsiyetçi Mekânlar”, *Felsefe-Yazın Dergisi*, 2019,S.23, s.23.

¹⁸⁵Sevinç Çokum , *Çırpıntular*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s.62.

giyilen kıyafetlerle toplumsal cinsiyete zemin oluşturmaktadır.”¹⁸⁶ Tekin, toplumda var olabilmek için erkeklik aşamalarının tümüne kendini dâhil eder. Spor aktivitelerinden birini gerçekleştirmekte bu inşaya dâhil olan bir uğraştır. Tekin, kendisini güçlü ve dayanıklı gösterecek bir spor aktivitesi ile ilgilenerek, temelde kimliğini var etmeye çalışır. Güçlü, sağlam ve sağlıklı bir erkek olduğunu fiziksel olarak gösterebilirse, manevi olarak da saygınlık kazanacağını düşünmektedir. Tekin aracılığı ile esas olarak erkeklerin toplumda kabul edilebilirlik endişesine değinilir. Anlatıcı, spor aktivitelerinin erkek için kendini gerçekleştirme uğraşı olarak görülmesine rağmen, aslında erkeğin toplumun istediği makbul kimliğe bürünmeyi hedeflediğini anlatmaktadır.

2000 yılında yayımlanan *Deli Zamanlar* romanında ise, toplumun makbul gördüğü heteroseksüel anlayışın tersi olan homoseksüel figürlere yer verilir. Romanın ana karakteri anlatıcıdır. Anlatıcı, Türk dili ve edebiyatı bölümünde bir öğrencidir. Hedefi yazar olmaktır. Aypare adında bir avukat ile arkadaş olur. Aypare, siyasette yalnızca erkeklerin söz sahibi olmadığını kadınlarında görünürlüğünün kabul edilmesini isteyen güçlü bir kadın karakterdir. “*Kadın, bütün hüner, yeteneği ve seçkinliği ile toplumda yerini almalı, böylece Ata'nın isteği doğrultusunda kadına daha hür ufuklar verilmeli, diyordu.*”¹⁸⁷ Bu fikir doğrultusunda bir parti kuracağını ve kadınların sesi olacağını dile getirir. “*Benim partimin kadınları tek parti döneminden kalma uzun tayyörlü, çatık kaşlı, öğretmen tipli kadınlardan farklı, kanı sıcak, güzel hatlı, bilgisini yaşayan, yaşatan bir aranılır olarak açacaklardı kalabalıklarda.*”¹⁸⁸ Aypare'nin çalıştığı partiye, gençlik kollarında çalışmak üzere anlatıcı da dâhil olur. Anlatıcı, üniversite çevresinden partiye yardımı olabilecek dava arkadaşları arar, fakat idealist fikirlere sahip arkadaşlar bulmakta zorlanır. “*Üniversitedekiler twisti iyi becermek, ders defterlerine şiir karalamak, Beyoğlu sinemalarında gün öldürmek, el şakalarıyla hoş beş etmek dışında bir işe yaramıyorlardı... Homoseksüellerin kaynaştığı bir amatör tiyatro topluluğuna davet ediyorlardı.*”¹⁸⁹ Anlatıcı burada Savaş ve Necati adında homoseksüel iki arkadaş edinir. Anlatıcı bu figüran karakterleri şöyle tanımlar:

“*Birisi Savaş'tı. Çakmak fular karşılığı erkeklerle beraber olduğu alışılmış, günlük bir olaymış gibi söylüyordu, öbürü de Necati... kentli çocuklardı bunlar... disiplinli, töreli*

¹⁸⁶Münir Bilgili, “Toplumsal Cinsiyet, Bedenin Mekânsallığı ve Cinsiyetçi Mekânlar”, *Felsefe-Yazın Dergisi*, 2019,S.23, s.21.

¹⁸⁷ Sevinç Çokum, *Deli Zamanlar*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s.19.

¹⁸⁸ Çokum, a.g.e., s.19.

¹⁸⁹ Çokum, a.g.e.,s.22.

evlerin çocukları nasıl olur da böyle işlere bulaşır diye düşünürdüm ama bu onları arkadaşça sevmeme engel olmuyordu.”¹⁹⁰

Anlatıcı ilk defa bu romanında homoseksüel erkek karakterlere figüran rolünde yer vermektedir. Karakter anlatıcı, Savaş ve Necati ile karşılaştığında homoseksüel tercihlerini rahatça dile getirmelerini garipsen. Ailelerinin zihniyetleri ve toplumun erkeklik adına belirlediği heteroseksüelliği yıkmış olmaları tuhaf karşılanmaktadır. Bu durum toplumsal değişimin bir göstergesi olarak örneklendirilir. “*Bir değişimi yaşıyorduk aslında. Sıradan olmayan, sudan karaya geçiş gibi bir değişim, bir mutasyon... Elbette o hercümerc yaşanmalıydı ve biz buna katlanmalı, buna bend olmalıydık. Gerekirse kavgalarımızla, dövüşlerimizle. Kendi içimizde bölünerek gerekirse.”¹⁹¹* Anlatıcı, toplum olarak bir değişime ihtiyaç duyulduğunu fakat heteroseksüellik gibi bazı bedensel değer yargılarını yıkmanın, toplumun rahatlıkla karşılayacağı bir olgu olmadığını belirtir.

2013 yılında yayımlanan **Çok Yapraklı İlişkiler** romanında ise beden konusuna, ideolojik çerçevede iktidarın yarar sağlayacağı bir araç, erkeklik ispatı ve idealleştirilmiş ölçütlerin eleştirisi olarak yer verilir. Romanda, Yeni İnsan Araştırma Merkezi adıyla kurulan ütopyik bir iş yeri vardır. Burada insan grafikleri incelenerek, yeniden yalnızca tek bir ideolojik yapıya sahip insan yaratılmaya çalışılmaktadır. Başkan Doruk Bey, beden çerçevesinde “*bize lider görünümlü biri gerek önemli olan onu topluma yayıp benimsetmektir veya toplumu ondan soğutmak*”¹⁹² düşüncesiyle görünümün toplum üzerindeki sosyolojik etkisinin aynı zamanda ideolojisini de yönlendirebileceği bir etken olduğunu belirtir.

Roman akışında hayatın matematik düzeniyle kurulduğunu içeren bir sohbete yer verilir. Erkeklerin sperm sayılarının bile matematiksel bir düzlemde var olduğu anlatılır. Ana karakter Yamaç Yener, cinsel açıdan sağlıklı olamayan bir erkeğin toplum tarafından gördüğü muameleyi şu şekilde aktarır:

“Çocuk teşekkülü için sperm sayıları bile ayarlanmış baştan. Hayat matematik üzerine be! Çocuk sahibi olamayan adamın spermlerini sayarlar. Burada da rakamlar konuşur.”¹⁹³

¹⁹⁰ Çokum, a.g.e.,s.22.

¹⁹¹ Çokum, a.g.e.,s.23.

¹⁹² Sevinç Çokum, *Çok Yapraklı İlişkiler*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013,s.17.

¹⁹³ Çokum, a.g.e.,s.8.

Erkeğin ispatlarından birinin de bir çocuk sahibi olabilmek, bir kadını hamile bırakabilmek olduğu bilinmektedir. Fizyolojik olarak sperm hücreleri sağlıklı olmayan bir erkeğin çocuk sahibi olmaması durumu, “infertilite adı verilen, ülkemizin kültüründe verimsizlik anlamına gelen kısırlık olarak adlandırılmaktadır. Toplumda kusur veya eksiklik olarak kabul görmektedir.”¹⁹⁴ Çocuk sahibi olamayan erkek için yapılan bu bedensel tanımlama, toplumda erkeğin ötekileştirilmesine neden olmaktadır. Anlatıcı, Yamaç karakterinin “spermleri sayılan erkek” betimlemesi ile bu ötekileştirme sürecine atıf yapmaktadır.

Romanda Yamaç Yener, katıldığı iş yemekleri, çeşitli davetler ve kutlamalarda işi adamları ile tanışır. Burada ilgisini çeken durumlar insanların kılık kıyafet muntazamlığı, çeşitli ideolojik söylemleri, tarzları ve tasvirleridir. Terlikçi Hikmet adında yaptığı terlikler ile meşhur olmuş bir iş adamı ile tanışır. Bu iş adamının seveni olduğu kadar, sevmeyeni de vardır. Sevmemelerinin nedeni fiziki olarak sağlıklı ve bakımlı görünmemesidir. Yamaç, katıldığı bir davette iş adamı terlikçi Hikmet için konuşulan şu sözlere şahit olur:

*“Fakat kimileri ona sempati duymakla beraber, ikiye katlı kallavi burnu, kirli ve uzun turnakları, birbirine dolanık uzun keçe saçları, sigaradan simsiyah dişleri sebebiyle güzel bir adam olmamasına da hayıflanmaya başlamışlardı. ‘Temizliği ve iyi huyları bir arada yansıtacak, güzel yüzlü, güzel sözlü, bir adam yok muydu da bu adamı lider yapmışlar!’ diyordu biri.”*¹⁹⁵

Hegemonik erkeklik lider bir erkeğin; bakımlı, temiz ve sağlıklı görünmesi gerektiğini idealize etmektedir. Statü sahibi bir erkeğin görünümünün de saygın olması gerektiği belirtilir. “Medya ya da popüler kültür figürleri, eril bedene ilişkin yeni bir temsil yaratmakla birlikte onu idealleştirmekte, cinselleştirmekte ve metalaştırmaktadır.”¹⁹⁶ Bu metalaştırılmış beden ölçülerine sahip olmayan erkeğe karşı bir ön yargı mevcut hale gelir. Terlikçi Hikmet’in dağınık ve temiz olmadığı söylenen görüntüsü nedeniyle bu işi hak etmediği, iş adamı olabilecek kriterleri yerine getirmediğine dair söylemler yer alır. Kimse onun yaptığı işin değeriyle ilgilenmez. Anlatıcı, beden prototipine uymayan erkeklerin, toplumda gördüğü baskı ve ötekileştirilmenin özellikle iş dünyasında oldukça itici ve ezici olduğunu dile getirmektedir.

¹⁹⁴ Evrim Bayraktar, “Toplumsal Cinsiyet, Kültür ve Şiddetin İnfertilite İle İlişkisi”, *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2018, S.27 s.234

¹⁹⁵ Sevinç Çokum, *Çok Yapraklı İlişkiler*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013, s.18.

¹⁹⁶ Akif Öztürk, “Eril Bedenselleşme: Hegemonik Erkek Bedeninin İnşası”, *FLSF Dergisi*, 2012, S.13, s.46.

Sevinç Çokum'un 2014 yılında yayımlanan *Kırmalı Etekler* romanında, adeta *Çok Yapraklı İlişkiler* romanında yer alan Terlikçi Hikmet Beyi eleştirenlere karşılık verircesine bir ifade yer alır:

*“Her şey giyimli kuşamlı olmakla değerenmiyor çünkü, diyelim ki tıraşlı, takım elbiseli, ille de kravatlı bir erkek... Ancak alçağın teki, vicdanı yok, kravatı var diye adamdan mı sayacaksın?”*¹⁹⁷

Anlatıcı, erkekler için belirlenen beden özelliklerini yerine getirmenin önemli olmadığını, asıl meselenin insanlık olduğunu dile getirmektedir. Hegemonik erkeklik bağlamında belirlenen bedensel politikanın, erkeklerin yalnızca gerçek kimliklerini bir kamuflaj gibi örttüğünü, özündeki asıl gerçekliğe ulaşamadığını dile getirir.

Kırmalı Etekler romanında ana karakter Çise, yazarlık mesleği ile uğraşır. İnsanların toplumda varlıklarını kabul ettirebilmek için birçok mücadele verdiğini kendisinin de bir kadın olarak bu mücadelenin etkin bir elemanı olduğunu anlatmaktadır. Çise iki evlilik yapmıştır. İkinci evliliği Kayaç adında fotoğrafçılık ile uğraşan bir adamdır. Kayaç ile evliliğinden Yele adında bir oğlu olur. Kayaç *“kültürlü bir ortamın çocuğu, açık fikirli, özgür düşünen biridir.”*¹⁹⁸ Kayaç ile Çise'nin ilişkisi saygı ve sevgi çerçevesinde güzel bir ilişkidir. Çise, Kayaç ile muhabbetlerinden doyum almaktadır. Çise, bir sohbetlerinde erkeklerin bedensel görünümlerinin erkeklik üzerindeki etkisine dair bir düşüncesini dile getirir:

*“Bir de tam erkek lafı dolandır dillerde değil mi? Tam erkek, adam gibi adamdan farklı bir kategoriye girer. Tam erkekte görünüş ortaya çıkar ve nedense zihinlerde hemen bıyıklı ve sert bakışlı bir adam modeli canlanıverir. Ancak baktığımızda, yöneticiler, bakanlar, valiler, emniyetçiler çoğu zaman bıyıklı. Bıyık otoritedir, tahakkümdür, sertliktir, ayağını denk al demektir.”*¹⁹⁹

Çise, beden görünümlerinin bir mesaj ilettiğini düşünen bir karakterdir. Erkekleri fiziksel olarak inceleyerek, verilmek istenen mesajın otorite kurmak ve güçlü görünmek olduğunu dile getirir. “Fiziksel gücü imaj açısından belirleyen kaslı-pazılı olma, boy ve kilo bakımından heybetli vücut özelliklerine sahip olma, sakal ve bıyık bırakma, kıllı olma,

¹⁹⁷ Sevinç Çokum, *Kırmalı Etekler*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s.18

¹⁹⁸ Çokum, a.g.e., s.33.

¹⁹⁹ Çokum, a.g.e.,s.73.

erkek giyimi aracılığı ile sosyal erkek bedeni prototipine ulaşılır.”²⁰⁰ Toplumda yaygın ve uygun görülen erkeklik biçiminin asıl amacı, erkekleri tam erkek kategorisine ulaştırmaktır. Çise, fiziksel olarak tam erkekliğe ulaşmaya çalışan erkeğin varlığını kabul ettirebilmek, sözü dinlenir olabilmek için bu imajı tercih etmek zorunda bırakıldıklarını dile getirir.

2003 yılında yayımlanan *Gülyüzüm* romanında ise ana karakter Zeynep’in eşi Kadir örnek teşkil eder. Kadir, üç çocuk sahibi bir babadır. Kanser hastalığına yakalanır ve romanın başlarında vefat ettiği belirtilir. Kanser rahatsızlığı nedeniyle bitkin ve yorgun görünen fiziksel hali şu şekilde tanımlanır:

*“Temiz hava, bahar güneşi, bozuk yolda traktörün sarsıntısı onu bitkin kılmış. Ceketini omzuna atmışlar. Ufalıvermiş babası. O ceketin içinde bedeni kaybolmuş... O gün babası “hele bırakın da ayaklarım açılsın,” demiş, yürümek istemişti ama biraz yürüdükten sonra yorulup, kesilivermişti. O zaman Necati babasını sırtında taşımış, öylece eve varmışlardı.”*²⁰¹

Kadir’in güçlü görüntüsünün yerini hasta ve solgun bir hal alması üzerine, artık ne gelir sağlayabilecek bir durumda ne de çocuklarının karşısında güçlü bir baba olacak durumdadır. Kadir’in hastalığı nedeniyle fiziksel olarak çöküşünün gerçekleşmesi, çevresi tarafından aciz, düşkün ve bakıma muhtaç bir konumda yargılanmasına neden olur. Ekonomik olarak gelir elde edemeyecek durumda olması, çevresi tarafından üzülererek, acınarak bakılması erkekliğini yitirmek üzere olduğunu toplum tarafından çoktan gözden çıkarıldığını gösterir. Romanın başında Kadir’in hastalığının belirtilmesinin ardından Kadir’in üstlendiği tüm sorumlulukları artık eşi Zeynep’in yapmaya başlaması ise rollerin değişmek üzere olduğunun bir ön sunumudur. Yine de *“Tespahi, küçük çakı, cep defteri hâlâ hafiften gül esansı kokuyordu. Duvardaki takvim de epeydir koparılmamış yapraklarıyla onun henüz sağ olduğu günleri gösteriyordu.”*²⁰² tasvirine yer verilir. Geçmiş hatırlatması yaparak Kadir’in erkekliğini ispat ettiği, hegemonyanın kurduğu ideal erkeklik anlayışına yakın olduğunu, fakat hastalığı nedeniyle bu olgularını kaybettiğini anlatmaktadır. Anlatıcı bu tasvir ile erkekliğin kazanıp kaybedilen bir olgu olduğunu açıklar niteliktedir.

²⁰⁰ Nurcan Yürek ve Ayşe Balcı Karaboğa, “Türkçe Ders Kitaplarında Hegemonik Erkeklik”, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2018, S. 3, s.962.

²⁰¹ Sevinç Çokum, *Gülyüzüm*, Kapı Yayınları, 2015, s.7.

²⁰² Sevinç Çokum, a.g.e.,s.10.

“*Çırpıntular, Deli Zamanlar, Çok Yapraklı İlişkiler, Kırmalı Etekler ve Gülyüzlüm*” romanlarında örnekleri görülen erkeklerin, fiziksel özellikleri ile toplumda oldurulan, makbul kimliğe bürünme mücadelelerine yer verilir. Gücünü fiziksel olarak yitirmiş bir erkeğin, öncelikli olarak ekonomik güçsüzlüğe sürüklenmesi, ardından psikolojik olarak çöküşü, erkeğin hayata tutunmak adına bir bağ kuramamasına ve ideal erkeklik anlayışının uzağında yer almasına neden olmaktadır. Anlatıcı, beden politikasına uymayan, geride kalan, kendini var etmeye çalışan, eksik veya yarım olarak tabir edilen erkeklerin varlığını görünür hâle getirmeye çalışır.

3.2. Ekonomik Güç/Güçsüzlük

İdeal erkekliğin özellikleri arasında, sadece bedensel açıdan güçlü, sağlıklı olmak değil ekonomik açıdan da güçlü olmanın gerekliliği romanlarda altı çizilen bir diğer özellik olarak okurun karşısına çıkar. Fiziksel güçlülükten maddi gelire kadar her türlü alanda güçlü olmak, makbul erkekliğin başat özellikleri arasında yer alır. İktidar, kendisine katkı sağlayacak, gücü daima koruyacak ve devam ettirecek bireylerin yetiştirilmesini öncelikli kılar. Ekonomik olarak gelir sağlamakla görevlendirilen erkekler, iktidarın gücünü sirkülasyon halinde devam ettirecek döngünün önemli elemanlarıdır. Sanayi devrimi ve endüstrinin gelişmesi ile ekonomik süreçler değişip yenilenir. Çalışma standartları farklılaşır ve yeniden üretilen yaşam biçimleri gerçekleşir. “Toplumsal cinsiyetin tarihi süreçler ve toplumsal dinamiklerle olan yakın teması, onu değişen şartlar etrafında yeniden üretilebilen yapısını da gösterir.”²⁰³ Böylece bu değişim ve dönüşümler ekonomik anlamda, çalışan erkeğin de algısını şekillendirir. Daha güçlü ve saygın bir konum için mücadele verir. Bu şekillenme “ekonomik çıkar çatışmalarının temsili, rekabete, kazanmaya ve kendi gücünü herkese kabul ettirme becerisine dayalı siyasal pratiklere dönüşür.”²⁰⁴ Gelir elde etmek erkeklerin özel ve kamusal alanda iktidarını her zaman koruyan bir olgudur.

Toplumsal değişim ve dönüşümlerle birlikte kadınlar da erkekler kadar, gelir dağılımında söz sahibi olmaya başlar. “Kadınlar, kamusal alanda ne kadar hak elde etseler de, erkek tahakkümünü daha fazla hissettikleri alan kendi özel yaşam alanlarıdır. Çeşitli çalışmalara göre; kadınların kamusal alanda istihdam edilmesi, kadınların özel alandaki

²⁰³ Ferda Zambak, *Tanzimat Dönemi Türk Romanında Erkeklikler*, Kesit Yayınları, 2020, s.16.

²⁰⁴ Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.197.

rollerini değiştirmemektedir.”²⁰⁵ Kadın, gelir elde etmek gayreti içerisinde iken aynı zamanda evinden sorumlu, yemek pişiren, çocuk bakımını üstlenen ve özellikle annelik görevini ihmal etmemesi gereken birden çok sorumluluğu idame etmeye devam etmektedir. Kamusal alanda kadının çalışma hayatına girmesi ve ekonomik gelire katkı sağlaması erkekliğin krize uğradığı alanlardan biri haline gelir. Erkekler ekonomik üretkenlik adına rekabet içerisinde yalnızca hemcinsleri ile mücadele ederken, artık kadınlarında gelir elde ettiği bir düzene alışmak ve rekabete devam etmek durumundadır. Kamusal alanda iktidar elde etme yarışı oldukça çetin bir hal alırken, özel alanda iş sahibi erkek için güç devam etmektedir. İş sahibi olamayan/işsiz erkek için ise durum daha ezici ve yıpratıcı bir hâl alır. “Çalışarak kendilerini iş yapma becerileri üzerinden tanımlama şansına sahip olamayan erkekler bir erkeklik kaybı riski ile karşı karşıya kalır. Türkiye’de çalışma ve erkek olarak kabul edilme ilişkisine bakarken çalışarak var olmanın erkekliği inşa eden en önemli stratejilerden biri olarak ortaya çıktığı görülür.”²⁰⁶ Erkek için işsizlik, kendi bireysel ekonomik yetersizliğinin ötesinde toplumsal bir olgunun da gerçekteşmemesi anlamına gelmektedir. Böylece erkek kendisini işe yaramaz, eksik ve tamamlanmamış hisseder. Çokum romanlarında, genellikle erkek karakterlerin çoğu iş sahibidir ya da çocuk yaştan itibaren iş sahibi olmak için mücadele verir. Erkeklik kazanımı adına, gelir elde etmenin öneminin farkında karakterlerdir. Ayrıca romanlarda iş sahibi olamayan ya da ekonomik krizler nedeniyle işten çıkarılan işsiz kalmış erkek karakterlerde yer alır. Ekonomik geçimini sağlayamayan, kendisine ve ailesine yetemeyen erkek karakterlerin karşılaştığı olumsuz tutumlara ve işsizliğin yarattığı psikolojik etkiye değinilmektedir.

2004 yılında yayımlanan *Gece Rüzgârları* romanında yer alan Himmet karakteri işsizliğin yarattığı yetersizlik ve kendini var edememe boyutunu açıklar niteliktedir. Himmet, Nilece’nin yazdığı hikâyenin ana karakteridir. Bekçilik yapmış fakat firma kapanınca işsiz kalmıştır. Yeniden iş arayışlarına giren Himmet, pazarcılık yapmaya başlar. İşsiz kaldığı ve yeniden iş bulduğu bu süreçte öncelikle ailesi ile olan ilişkisi, ardından toplumdan görmüş olduğu baskı Himmet’in erkekliğini zedeler niteliktedir.

“Himmet’in cebinin üç beş para görmesi aylardır düşkün gövdesini dikleştirmişti. Karısı Nakış Hanım, pek çoğu gibi aileden devraldığı dantel örme geleneğini sürdürerek yukarı sitelerde kendisine küçük bir pazar edinmişti. Himmet’e kalsa sefil olmuşlardı. O

²⁰⁵Nursu Duha Çubukçu, “Neoliberal Ekonomik Düzenin Hegemonik Erkeklik Üzerindeki Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2019, s.12.

²⁰⁶Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.59.

*yeteneksiz adamın elinden hangi iş gelirdi ki yoksa evin kirasını neyini kim karşılayacak? Dua etsin benim gözümün nuruna.”*²⁰⁷

Himmet, Nakış Hanımla evlidir. İşsizliği döneminde en çok ailesinden manevi olarak yardım beklerken, öncelikle eşi bu durumdan oldukça yakındır. Aile kurmuş bir erkeğin evin geçimini sağlayamayarak, erkeklik değerlerinden bir basamağı gerçekleştirememesi, yeteneksiz ve işe yaramaz olarak tanımlanmasına neden olur. Nakış Hanım’ın eve gelir sağlamak için mücadelesi aile içerisinde gelir kazanımı dengelerinin de değiştiğinin göstergesidir. Nakış’ın ev ekonomisine katkı sağlaması Himmet’in kabullendiği ve karşı çıkmadığı bir durumdur. Bu durum erkeklerin ekonomik üretimde aktif olmadığı koşullarda kadınlara duyulan ihtiyacın önemini destekler niteliktedir. Tam anlamıyla “kocanın bu işin coşkulu bir yandaşı olduğu söylenemez, zira o, çalışan kadında bir bağımsızlık ruhu doğması tehlikesinden korkma ile koşullandırılmıştır. Ama gene de karısının çalışmasına karşı koymaz. Kadın, hiç değilse ekonomik nitelikli nedenlerle, çalışabilecektir. Gerçekten, kocayı, tümüyle hoşuna gitmeyen bir çareye karar verdiren çoğu zaman bu maddi sıkıntılardır.”²⁰⁸ Himmet, ailesine ekonomik olarak yetememe duygusu içerisinde iken, eşi Nakış Hanım anlatının ilerleyen bölümlerinde maddi yetersizlik nedeniyle Himmet’i terk eder. Himmet bu durum karşısında çaresiz kalır. Anlatıcı, ekonomik değerlerin aile için oldukça önemli bir faktör olduğunu belirtir. Özellikle erkeğin gelir yetersizliği, aile kurma ve aileyi bir arada tutma işlevini gerçekleştirmemesinin nedeni olarak görülür. Bunun neticesinde de Himmet’in erkekliğinin zedelendiği ve güçsüzleştiği çıkarımı yapılır.

Romanda bir diğer ekonomik yetersizlik nedeniyle erkeklik kaybına kadar ilerleyen süreçten etkilenen karakter Hikmet’tir. Anlatının sonunda Süsen Divitçi’nin bir gazete haberi okumasıyla, Nilece’nin yazdığı romandaki Himmet karakterinin gerçek hayattaki karşılığının Hikmet olduğu anlaşılır. Gazete haberinde Hikmet’ten şöyle bahsedilir:

“Giderek büyüyen ve kent görünümü alan Tepeşehir’de bir bekçi, çocuğuna pantolon alamadığı için canına kıydı. Bir süre önce işini kaybeden M. Hikmet Gayretli ruhi bunalım içindeydi. M. Hikmet Gayretli ölmeden önce bir mektup bırakmış ve şunları yazmıştı:

²⁰⁷ Sevinç Çokum, *Gece Rüzgârları*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s.47.

²⁰⁸ Bernard Caporal, *Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, Cumhuriyet Yayınları, Cilt:I , İstanbul, 2000, s.90.

“Çocuğuma üst baş alamadım. Pantolon istediymiş alamadım, ağrıma gidiyor...” Hikmet Gayretli evdekiler uykudayken kendisini asarak...”²⁰⁹

Nilece'nin romanında anlatılan Himmet karakteri ile gerçek hayatta gazete haberinden intihar haberi alınan Hikmet Gayretli, ekonomik yetersizlik noktasında benzer özellikler taşımaktadır. Anlatıcı, ailenin geçiminden sorumlu kişi olarak, çocuklarının masraflarını gideremeyen işsiz kalmış bir erkeğin ölüme kadar giden bunalımı örneklenmektedir. “Yetersizlik ve başarısızlık gibi erkeklik değerleri ile çelişen işsizlik, erkekliklerin krize girmesi, kendini sürdürmemesi ve rol karmaşıklığı gibi sonuçları olan bir durumdur.”²¹⁰ Hikmet'in işsizlik nedeniyle çocuğunun bakımını üstlenememesi, ihtiyaçlarını karşılayamaması erkeklik iktidarını kaybetmek üzere olduğunun göstergesidir. Hikmet'in, erkeklik kaybı ve yetememe endişesi ile ruhi bir bunalım geçirerek intihar etmesi, ekonomik gücün erkek için oldukça önemli bir kriter olduğunu gösterir. Ekonomik güçsüzlük, erkeğin çaresiz kaldığı, kendi parasızlığı ile mücadele etme fırsatı tanınmadan, çevrenin baskısı ve sorumlulukları nedeniyle bilinmeze doğru bir kayba kadar sürüklenmesine neden olur.

2003 yılında yayımlanan **Gülyüzlüm** romanında, ekonomik yetersizliğin erkek karakterde yarattığı bunalımı şiddet yolu ile de ortaya çıktığı görülür. Ana karakter Zeynep'in, İsmail adında bir kardeşi vardır. İsmail, Gülseren ile evli ve bir çocuk babasıdır. Tamircilik yapmaktadır fakat mesleğinden memnun değildir. Ticarete atılmak ister. Ekonomik yetersizlik nedeniyle bunalıma girmiş bir diğer karakterdir. Bunalım neticesinde kendisini alkole bağımlı hale getirir. Alkolün etkisi ile eşine şiddet uygulayan bir karakter olduğu aktarılmaktadır:

“Gülseren... Anlat, ne oldu. Yine delilendi, değil mi? Söyle o mu kırdı dişlerini? İçmiş miydi yoksa? Halbuki o gün ne iyiydi. Düzelmiş diyordum. Düzelmiş, kuzu gibi olmuş. Yoksa bir doktora mı göstermeli bu çocuğu? Şu kafamızın içinde var ya, bizim bile bilmediğimiz birçok şey saklı... Doktor Fehmi Bey söylerdi, şuur altı mı, neymiş, 'Bir gizli depo farz et' demişti. İnsanın dertleri de o depoda gizli olurmuş. Demek ki İsmail'in sıkıntıları böyle zaman zaman depresif onu delirtiyor. Başka ne olabilir. O da içkiye saldırıyor. Yahut içtiği için deliriyor. Arapsaçı gibi bir hal...”²¹¹

²⁰⁹ Sevinç Çokum, *Gece Rüzgârları*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s.279.

²¹⁰ Sinan Ok, “Erkeklik Krizi ve İşsizlik”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011, s.21.

²¹¹ Sevinç Çokum, *Gülyüzlüm*, Kapı Yayınları, 2015, s.154.

İsmail, İstanbul'da yaşar. Ailesini geçindirmekle sorumludur. Daha çok para kazanabileceği, daha fazla gelir elde bileceği bir iş yapmak istemektedir. Ekonomik yetersizlik İsmail'i bunalıma sürükler, alkol kullanarak bunalımlı ruh halinden kurtulmaya, belirli bir süre bu dertleri unutmaya çalışır. Alkole sığınmak beraberinde daha çok öfke getirir. "Endüstri sonrası dönemlerde esnek çalışma biçimleri ve güvencesiz çalışmanın yaygınlaşması ve işsizliğin yüksek oluşu nedeniyle işçi sınıfına dâhil olamayan alt sınıftan erkeklerin şiddet kullanarak güçlenmeye yönelebildikleri belirtilir. Alt sınıftan erkeklerin kendilerinden beklenen güce sahip olamamaları nedeniyle erkeklik kaybı korkusuyla yaşadıkları kaygıyı ve eksikliği telafi etmek üzere mafyalaşma, maçoluk, ırkçılık gibi biçimlerle daha çok şiddete yöneldikleri savunulur."²¹² İsmail ekonomik güçsüzlüğün erkeklik kaybına kadar varacak olan yetersizliğini, şiddet yolu ile kapatmaya çalışmaktadır. Anlatının ilerleyen bölümlerinde İsmail lokantada çalışmaya başlar. Eşine şiddet uyguladığı her olay sonrasında ablası Zeynep'in, İsmail'i azarladığı ve yanlış yaptığına dair uyarılarda bulunduğu görülür. Anlatıcı, anlatının sonunda İsmail ne kadar özür dilese de şiddetin affedilir olmadığını belirtir. Şiddeti onaylamaz. Erkeğin ekonomik güçsüzlük karşısında, fiziki gücünü kendisinden yetersiz gördüğü kadına karşı kullandığını ve bunun nedeninin de erkeklik kaybı korkusundan kaynaklandığını belirtir.

2010 yılında yayımlanan *Arada Kalmış Tebessüm* romanında, ekonomik yetersizlik nedeniyle intihara meyil eden bir babadan bahsedilir. Dört çocukluk arkadaşı bir araya geldikleri bir ortamda, ekonomik dengesizlik üzerine bir sohbet gerçekleştirir. İlgin ekonomik dengesizliği şu örnekle açıklar:

*"Birileri resimlerde görüldüğü üzere diyelim ki Kapri adasında yaşamın tadını çıkarıyor veya Çırağan Sarayı'nda yapılan düğüne şu kadar adam çağırılmış, milyarların ödendiği gelinlik Paris'ten getirilmiş, davetliler çok şıkmiş, o gecenin olabildiğine keyfini çıkarmış herkes. İşte birileri keyif çıkarma işinde birbiriyle yarışırken, işsiz baba kendisini tren yoluna atıyorsa, burada para dağılımında hak yemeye dayalı, denk olmayan bir durum vardır. Adalet çarkında bir arıza... İnsanlık adına tabii..."*²¹³

İlgin, ülkenin ekonomik değerlerinden yola çıkarak bir yorumlama yapar. Zenginin oldukça zengin, fakirin ise adının bile geçmediği ortamların varlığından bahseder. Burada örnek olarak bir babanın işsiz kalması üzerine ailesine yetememesi durumunu anlatır.

²¹² Aslıhan Burcu Öztürk, "Erk'ten Erkeğe Bebekten Katile", VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar Bildiri Kitabı 1, Muğla, 2013, s.233.

²¹³Sevinç Çokum, *Arada Kalmış Tebessüm*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 98.

Ekonomik yetersizlik nedeniyle erkeklik kaybıyla karşı karşıya kalan baba, gücünü kaybettiğini anladığı an bunalım sonucunda intihara yönelir. Bu bir nevi toplumsal olgulara karşı başkaldırıdır. “İletişimsizlik, sevgisizlik ve toplumsal anlamda dikte edilen roller tarafından kuşatılan bireyin, çıkmaz içerisinde çıkar yol olarak seçtiği eylem intihar olur.”²¹⁴ Her zaman güçlü olması beklenen erkeğin, önündeki ekonomik yetersizlik engeli, güçsüzlüğü ve çıkmazı yaşadığı en önemli alan haline gelir. Anlatıcı, gelir kazanımında yetersiz kalan erkeğin, erkeklik kaybından etkilenmesi üzerine, intihara başvurarak düzene karşı bir direniş göstermeyi hedeflediğini belirtmektedir.

3.3. Statü Endişesi

Erkekler toplumda var olabilmek adına çeşitli kazanımlar gerçekleştirirken, kimliklerini belirleyen önemli alanlardan biri de meslek edinimidir. “Kariyer ve beceri geliştirme, iktidar ve statü sağlama iş sayesinde gerçekleşmektedir. İşe atfedilen değerler işyeri ile bağlantılı olarak değişebilmekte ise de erkekliğin statüsü iş üzerinden kurulmaktadır.”²¹⁵ Toplumda statü kavramı genellikle gelir dağılımı ve meslek seçimine göre şekillenmektedir. Erkek, hegemonik erkeklik kriterlerinden gelir elde etme yetisine sahip olmak için, önceliğini meslek seçiminden ziyade para kazanma olgusuna yönlendirir. Bu durumla beraber ekonomik sıkıntılarına çözüm bulurken aynı zamanda statünün mağduru olur.

1977 yılında yayımlanan *Zor* romanında, ana karakter Kerim’in, işçi olmasından dolayı kendisini düşük bir statüde konumlandığı görülmektedir. Kerim köyden İstanbul’a, iş bulmak ve ailesini geçindirmek için göç etmiş bir gençtir. Demircilik işi yapan bir ustanın yanında işçi olarak çalışmaktadır. Mazlum ve masum bir kişiliğe sahiptir. İstanbul’da ona destek olması için köyden hısımları olan İsmail Ağa’yı bulur. İsmail Ağa, İzzet Bey’in yanında çalışan evin güvenlik, bahçe, alışveriş işlerini yapan bir adamdır. Kerim’i, İzzet Bey ile tanıştırır. İzzet Bey, öğretmendir. Kerim, İzzet Bey’le tanışır fakat kendisini mahcup hissetmektedir. İzzet Bey’i statüsünden dolayı yüksek bir konuma yerleştirirken kendisini onun yanına layık görmez.

–“ ‘İşçi olmak seni küçültmez ki Kerim. Neden öyle konuşursun?’

²¹⁴Şeyma Karaca Küçük, “Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar”, Doktora Tezi, Ardahan Üniversitesi, 2019, s.74.

²¹⁵ Sinan Ok, “Erkeklik Krizi ve İşsizlik”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011, s.24.

-‘Ne demişti İzzet Bey? İşçi olmak seni küçültmez. İyi, hoş söyler bu adam. Ama paran varsa saygı görmektesin ve ne kadar gavur adeti biliyorsan, o kadar bilinmekte ve duyulmaktasın. Bu düşünceden de sıyrıp alamaz kendini Kerim. İstanbul’a geleli, gördüğü sezdiği budur. Buruşuk mendilini avucunun içinde gizlemeye çalışarak yüzünü İzzet Bey’e döndürdü.’

-‘Çok insan size benzemez. İşçiyi hor görür, onu adamdan saymaz.’²¹⁶

Kerim, İstanbul’a para kazanmak amacıyla gelir. Ancak işçi statüsünde bir iş bulabilir. Ona göre memurluk, öğretmenlik gibi meslek grupları yüksek statülü ve saygıyı hak eden mesleklerdir. İşçi konumu ile İzzet Bey’in karşısında kendisini düşük statülü ve ezilmiş hissetmektedir. Statüyü kazanmanın tek çaresinin, çok para kazanmak ve batı medeniyetine dair kültürlenmek olduğunu dile getirir. “Erkek, kendini gerçekleştirmek için değil, para ve statü kazanmak için çok çalışmak zorundadır. Bunları gerçekleştiremediği zaman kendine duyduğu saygı azalır, kendini güvensiz hisseder. Erkekler sadece para kazanmak için mevcut işlerini sevmeden sürdürmek zorunda kalır.”²¹⁷ Kerim’de bu erkeklerden biridir. Demircilik mesleğinden memnun değildir, fakat erkeklik kazanımı adına bir yerde işe başlamak zorundadır. Kendisini yetersiz hissetmesinin en önemli nedeni toplumun oluşturduğu statü algısıdır. Toplumda geliri yüksek meslekler çoğu zaman ilgi çeken ve iyi konumlandırılan bir yerdedir. Kerim bu algının farkında bir karakter olarak statülü işlerin yanında, işçilik mesleğini düşük bir kategoride görerek, mahcup bir tavırla İzzet Bey’le iletişim kurar. Anlatıcı, İzzet Bey aracılığı ile bu statü kategorileştirmesinin oldukça yanlış olduğunu dile getirmektedir. İşçi olmanın ayıp ya da küçük düşülecek bir meslek olmadığını, insanları yaptıkları mesleklerle damgalamalarının doğru olmadığını düşünür.

2013 yılında yayımlanan *Çok Yapraklı İlişkiler* romanında ise erkek karakterlerin statüye verdiği öneme değinilir. Romanda, tek bir düşünce etrafında birleştirilmek istenen, tek tipleştirilmiş insan üretimi yapan Yeni İnsan Merkezi adında bir kuruluşa yer verilir. Burada grafiker olarak çalışan ana karakter Yamaç Yener’e isimsiz bir mektup gönderilir. Mektupta, eniştesi Profesör Koza’dan bahsedilir. “Ucu biraz gagaca burnu, esmer yüzünü daha da karanlık gösteren siyah çerçeveli gözlükleri, ince gergin ağzıyla kendisine has bir çekiciliği”²¹⁸ olan bir adamdır. Yeni İnsan Araştırma Merkezinin karşıt görüşünde kurulan, Doğaya Dönüş Hareketini savunmaktadır. Doğaya Dönüş Hareketi, çevreci, herkesin özgür

²¹⁶ Sevinç Çokum, *Zor*, Töre-Devlet Yayınları, Ankara, 1977, s.41.

²¹⁷ Zehra Y. Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016, s.220.

²¹⁸ Sevinç Çokum, *Çok Yapraklı İlişkiler*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 39.

düşüncesi olduğunu savunan ve toplumsal yargıları yıkıp yenisini üretmek isteyen bir kurumdur. Koza'nın bir trafik kazasında öldüğü söylenir fakat anlatı içerisinde bu ölümden hep şüphelenilir. Yamaç, mektubu bırakanın kime ait olduğunu tahmin etmeye çalıştığı sırada şüphelendiği, Mürsel ve Sezer, statüye önem veren yardımcı karakterler olarak romanda yer alır. Mektup, Yamaç'ın eniştesinin ölümünün aslında bir cinayet olduğuna dair bir gerçeği içerir. Bu durumun üzerine Yamaç kendisine bu doğruları anlatan kişinin kim olduğunu araştırmaya başlar.

“Ekrem Bora bakışlı Mürsel mi, uzun saçlarına meftun olan üniversiteli kızların seminerlerine koştuğu Sezer mi? Hayır, hayır! O kadar doğal ki hareketleri, onların böylesine aykırı bir çizgiye gelebilecek bir karakter özelliği taşımadıklarını düşünüyordu. Mürsel artık evin içindeki bir yastık kadar bile özlemediği karısına vali kızı olmanın getirileri sebebiyle katlanıyorsa bu kurumdaki bir arkadaşının eniştesinin neden öldüğü veya öldürüldüğü sorularıyla uğraşmazdı. Aşırı hırsları, tutkuları ile öne çıkan Sezer ise kendi halesinden gözleri kamaştığından başka birinin meselesini görmez, görse de yeni insan projesine zarar verecek girişimlerde bulunmazdı.”²¹⁹

Mürsel ve Sezer, Yeni İnsan Merkezindeki kariyerlerinden memnun iki karakterdir. Bu iş hayatı ve kazançları onları statü olarak oldukça tatmin etmektedir. İş yerinde gerçekleşen herhangi bir aksaklık onların ilgi odağı olmaz, daima dik başlı ve egolu görünüşleriyle yer alırlar. Mürsel'in evliliğinin yalnızca statü nedeniyle devam ettiğine dair verilen ayrıntı, makam ve mevkiinin erkekte hırs duygusunu yarattığını gösterir. “Ergenlik dönemlerinde liderlik oyunlarıyla büyüyen erkeklikler, dışlanmamak adına bir şekilde grup içerisinde kendini göstermek durumunda kalır. Bu yer edinme savaşı içerisinde kendini kanıtlamak, daha sonrasında kazandıklarını kaybetmemek adına verilen bir çabaya dönüşür. Aslında bu durum sürekli sarsılan bir zeminde ayakta durma çabasıdır.”²²⁰ Anlatıcı, bu alıntıda statünün erkekler üzerindeki psikolojik etkisine değinmektedir. Bulunduğu konumu korumak adına erkeğin olduğundan daha mücadeleci ve daha insani duygulara kapalı bir kişiliğe büründüğünü belirtir.

2003 yılında yayımlanan **Gülyüzlüm** romanında da statünün, erkekte yarattığı psikolojik etkiyi görmek mümkündür. Ana karakter Zeynep'in kardeşi İsmail, statü ve ekonominin mağduru olarak eserde yer alan bir karakterdir. Tamircilik yaparak ailesini

²¹⁹ Çokum, a.g.e.,s.226.

²²⁰ Beril Türkoğlu, “Fay Hattında Erkeklikler: Çalışma ve İşsizlik Ekseninde Erkekliğe Bakış”, *Mülkiye Dergisi*, 2013, S.4, s.53.

geçindiren İsmail, kendisini daha çok para ve mevki kazanabileceği memuriyet hayatında hayal eder.

*“İsmail gururlanarak, ‘Değil mi ya?’ dedi. Ütülü takım elbiseleri giyip, mis gibi tıraş sabunu kokularıyla bir daireye gidip gelecekmişim ben. Ayağımda gıcır gıcır ayakkabılar, gömlek tiril tiril... Diyelim ki işim karşıdaymış. Açarım gazetemi, bey gibi okurum. Bir yandan deniz havası...”*²²¹

Alıntıda İsmail, takım elbise giymek, güzel kokular sürmek ve prestijli görünmenin statü sahibi insanları temsil ettiğini belirtir. Memurluk mesleğini hayal ederken öncelikle dış görünüşleri ile tanımlamaya başlar. Statülü mesleklerin gerek fiziki gerek manevi olarak toplumda gördüğü ilgi İsmail’in hoşuna gider, mesleğin içeriğinden çok sağladığı kimliği hayal etmektedir.

İsmail, statüsüz bir işte çalışmanın verdiği bunalımı, aile içerisinde gösterdiği otoriter yapı ile bastırmaya çalışmaktadır. *“Gülseren söz söylemek için cesaretlendi. ‘Güleriz elbet. Sen canını sıkma hayatım!’ Ben güldüm mü şimdiye kadar ha? Gülmedim, durmadan feleğin sillesini yedim. Demek sen benim yağlı paslı elbiselerimi yıkamaktan bezdin ha? Evet, tamirciydim ama kime muhtaç ettim seni?”*²²² Ailesini geçindirmek ve eve gelir sağlamakla görevli olan İsmail, erkeklik kazanımının belirli bir kısmını gerçekleştirirken, ekonomik yetersizlik ve statü eksikliği nedeniyle ailesine krizler yaşatmaktadır. Bu krizlerin en kötü olanı ise eşine uyguladığı şiddettir. *“Gülseren elleriyle kendini korumaya çalışıyor, İsmail kıyasıya vuruyordu. Gökhan bir tarafta böcek benzeri dertop olmuştu yine. Zeynep’in içindeki çocuk İsmail, ölüyordu yine.”*²²³ “Erkek şiddeti, statü uyuşmazlığı (status inconsistency) olarak da ele alınabilir. Evde aile reisi olarak saygı görürken, toplumda ekonomik ve sosyal anlamda diğerlerine göre yetersiz kalan erkekler, bu statü uyuşmazlığını başka bir erkeklik kodu olan şiddet ile dengeleyerek, evdeki iktidarlarını korurlar.”²²⁴ İsmail tamircilik mesleğinin statü olarak yetersizliği ve eşinin de bu durumdan mustarip olması karşısında gücünü şiddete sığınarak göstermeye çalışır.

2007 yılında yayımlanan *Tren Burdan Geçmiyor* adlı romanda ise statü sahibi olmak için hırslı ve mücadeleci olunması gerektiği belirtilir. Ana karakter Nüzhet Fermanlı,

²²¹ Sevinç Çokum, *Gülyüzlüm*, Kapı Yayınları, 2015, s.52.

²²² Çokum, a.g.e., s.54.

²²³ Çokum, a.g.e., s.55.

²²⁴ Beril Türkoğlu, Nuray Sakallı, “‘Erkek’”, *Olmak ya da Olmamak: Sosyal Psikolojik Açıdan Erkeklik/Erkeklik Çalışmaları*, *Türk Psikoloji Yazıları*, 2019, S.44, s.41.

kendisi gibi gazetecilik mesleğini icra eden genç gazeteci Aysan'a, iş hayatının zorlularına ve yaşanmışlıklara dair öğütler verdiği bir sohbet, statünün önemine dair şu konuşmayı gerçekleştirir:

“Diyorum ki ben, bir çıkış yapman gerek. Evet... Yarın bir gün benim gibi sürünüp gururunla dimdik duracaksan başka... Bu nasıl dimdik durmaksa, bu benimkisi baş aşağı dimdik durmak galiba. Ama sen zamane çocuğusun. Sen İzmirlisin; İzmirli yer yaman olur, politika, hırs, Batıcılık, toprak sevgisi, aşk, sende her şey olmalı. Ben derim ki oğlum sana, hem pislikle savaş, hem de yüksel!”²²⁵

Erkeklik kazanımı başlı başına zorlu ve kaybedilmesi mümkün olan bir kayganlığa sahipken, erkek için ekonomik kazanç sağlamak yalnızca erkekliğin basamaklarından biridir. Ayrıca statü sahibi olmak için var olan mücadelesine daha sıkı sarılmalıdır. Connell'e göre; “Günümüzde girişimci, yönetici ve kapitalistlerde aranan özellikler, toplumsal cinsiyet düzeninde erkeksi olarak kodlanan; kıran kırana rekabet yeteneği, acımasızlık, sonuç odaklılık gibi özellikler olmalıdır.”²²⁶ Statü sahibi olacak bir erkek hırslı iş hayatının inceliklerini bilmeli ve statüsünü korumak için mücadele vermelidir. Anlatıcı, Nüzhet aracılığı ile Aysan'a meslek hayatına yönelik yaptığı konuşmada, statü için erkeğin acımasız ve rekabetçi oluşunu olumlamaktadır.

Zor, Gülyüzlüm, Tren Burdan Geçmiyor ve Çok Yapraklı İlişkiler romanlarında statü kavramının erkek karakterler üzerindeki etkilerini görmek mümkündür. Anlatıcı, erkek karakterlerin erkeklik kazanımı adına verdiği mücadelenin bitmeyeceğine dair çıkarımlarda bulunmaktadır. Statünün, erkeğin erkekliğini elinden almakla tehdit edici bir işlevi olduğunu belirtir. Erkek karakterlerin statüye ulaşma ya da olan statüsünü koruma çabası, **Gülyüzlüm** romanında da örneği görülen aile içi şiddete yönelme, insanlara karşı daha acımasız veya daha ezilmiş hissetmelerine neden olmaktadır. Erkek karakterlerin, kendisine ve ailesine yetmeme hissiyatı, psikolojik sorunlara ve çözülmesi zor sonuçlara yol açar. Statü mücadelesinin erkek karakterler için ulaşılması ve korunması bağlamında bireysel krizlere sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Özetle; erkeklik inşa süreci içerisinde, makbul erkeklik hedefine ulaşmak için mücadele veren erkek karakterler, fiziksel ve maddi güçsüzlük noktasında sekteye uğramaktadır. Fiziksel olarak sağlıklı ilişkiler kurarak sağlıklı nesiller yetiştirme hedefi ön

²²⁵Sevinç Çokum, *Tren Burdan Geçmiyor*, Kapı Yayınları, 2014, s.29.

²²⁶R.W. Connell, *Erkeklikler*, Çev. Nagihan Konukcu, Phoenix Yayınları, Ankara, 2019, s.427.

planda tutulurken, *Deli Zamanlar*'ın Savaş ile Necati'si ve *Gülyüzlüm*'ün Kadir karakterlerinin sağlıksal sorunlar nedeniyle ötekileştirilmeleri, sağlanmak istenen toplumsal refahın öteki yüzünü göstermektedir. Benzer şekilde *Gece Rüzgârları*'nın Himmet karakterinde örneği görülen, ekonomik olarak gelir etme çabası içerisinde iş buldukları ve ailenin geçimini sağladıkları sürece saygı görmeye devam ederken, iş bulamadığı süreçte ise güçsüz yaftalaması ile karşılaşılır. Toplumun değişim ve gelişimleri ile birlikte meslek hayatında statünün önem kazanması, erkek karakterlerin yalnızca para kazanma olgusuyla yetinememelerine neden olmaktadır. Ekonomik olarak yetersizlik ve statüsüz bir işte çalışmanın erkek karakterlerde mental ve psikolojik sorunlar yaratması, intihara meyil eden, şiddete başvuran, daha bencil ve hırslı kişilik yapılarının ortaya çıkmasına neden olur. Böylece ideal erkeklik anlayışının tehditte uğradığı her alanda erkek karakterlerin bir krize sürüklendiği görülür.

BÖLÜM 4

4. ERKEKLİK KRİZLERİ

Toplumsal gelişme ve değişimler ile birlikte erkeğin hayata tutunma çabası her geçen gün artmaktadır. Erkeklik kazanımı amacıyla birçok mücadeleyle baş etmeye çalışan erkek, başarısızlık hissine kapıldığı süreçte çeşitli krizlere neden olur. Çalışmanın “erkeğin sarsıntılı, endişeli halleri” bölümünde, erkeğin erkeklik tehdidine maruz kaldığını düşündüğü evrede daha hırçın, daha öfkeli ve şiddete eğilimli olduğu görülmektedir. Bu krizlere neden olan asıl olgular ise aile ilişkileri, toplumda kimlik oluşturma algısı, üretim biçiminin değişmesi ve en önemlisi ekonomik yetersizliktir.

Her zaman mevcut otoritesini korumak adına mücadele halinde olan erkek için toplumsal değişim ve gelişim süreci, geleneksel algıların dışında yeniden bir erkeklik üretim biçimine alışmak demektir. “Sanayi sonrası toplum modeline doğru değişim, üretimin odak noktasının imalat sektöründen hizmetlere kayması ile beliren toplumsal oluşumlarla ortaya çıkar. Evli kadının işgücü piyasasına katılımı, yarı zamanlı çalışmanın yaygınlaşması, değişen aile biçimleri ve farklı hane tiplerinin oluşumu, sürekli işsizlik olgusu gibi yeni olgular bu değişimin bir boyutudur.”²²⁷ Öncelikli olarak değişen aile yapısı ile birlikte kadının iş dünyasına katılımı, erkeklik kriz sebeplerinden biri haline gelir. Bu döneme kadar her türlü gelir kazanımını yalnızca erkeklerin gerçekleştirdiği hayat düzenine, eşlerinde katılması erkeğin otoriter yapısını tehdit edici bir unsur olarak görülmektedir.

Toplumsal gelişmelerle birlikte üretim sisteminin değişmesi ve gelir dağılımının farklılaşması, işçi erkeğin gelir yetersizliği ya da işsizlik ile karşı karşıya kalmasına neden olur. Böylece ekonomik olarak yetersiz erkek, ailesine de yetememe durumuna gelir. “İşsizlik erkeklik rollerinin yerine getirilememesini etkileyen önemli unsurlardandır. İşsiz bir erkek, aile içinde şiddete daha çok başvurabilir, suça meyledebilir. Ayrıca işsiz erkekler evli değilse evlenmesi daha zor, evliyse boşanması daha kolay olabilmektedir.”²²⁸ İşsizlik ve dolayısıyla ekonomik olarak yetersizlik, erkeğin erkeklik değerlerini zedelediği gibi aile kurumuna da zarar vermektedir. Erkeklik kazanımı adına evlilik ile her türlü otoriter yapısını sağlamlaştıran erkek, boşanma süreci ile birlikte yarattığı otoriteyi kaybeder. Bu

²²⁷ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.55.

²²⁸ Sinan Ok, “Erkeklik Krizi ve İşsizlik”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011, s.80.

kayıp beraberinde erkeklik krizine neden olur. Böylece erkeklerin iktidarının sarsıldığı süreçte güçsüzlük olgusuyla baş edemediği görülmektedir. Çocuk yaştan itibaren güçlü ve iktidar sahibi olması öğretilen erkeğin, güçsüzlük karşısında mücadelesi yetersiz kalır. Bu noktada erkeklerin çocuk yaştan itibaren yetiştirilişleri ve anneleri ile olan ilişkilerine değinmek gerekir. “Batı’da geliştirilen kuramlara benzer şekilde, Türkiye’deki anne-erkek çocuk ilişkisinin ikircikli ve güçlü bir bağı olduğu öne sürülebilir. Buna göre anne bir yandan geleceğini güvence altına almak ister ve bu nedenle erkek çocuğunu idealize eder; diğer yandan da çocuğunu kontrol edecek güce sahiptir. Bu nedenle çocuk, annesinden karışık mesajlar alır. Ergenliğe gelindiğinde ise, erkek çocuğun annesinden ani bir kopuş yaşadığı ve erkeklerin rekabetçi, mesafeli dünyasıyla tanıştığı öne sürülebilir. Buna göre bu ani kopuş, erkek çocuğun güvensiz ve zayıf bir benlik geliştirmesine neden olur.”²²⁹ Böylece erkek çocuk ile anne arasındaki ilişkinin, erkeğin kimlik oluşturmadaki temel bağlarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Anneden kopuş ile birlikte duygularından arındırılmış bir erkek kimliği yaratılır.

“Geleneksel toplumsal cinsiyet algısı kadın ve erkeğe yönelik çeşitli davranış kalıpları, nitelikler üretirken erkeklik ve kadınlığı karşıtlıklar içerisinde ele alır. Bu karşıtlıklar sert-narin, akılcı-duygusal, etkin-edilgen, otoriter-itaat eden şeklinde erkeklik ve kadınlığa ilişkin yargılarda karşımıza çıkmaktadır. Bu karşıtlıklar içerisinde erkeğe; sert, akılcı, etkin, otoriter sıfatlar atfedilir.”²³⁰ Dayanıklı ve sert kişilik yapısı erkekler ile özdeşleştirilirken, duygularını belli eden, hassas ve narin yapı ise kadınlar ile özdeşleştirilir. Kadın gibi olmamak mottosu ile duygularını belirgin yaşamaması istenen erkeğin, kadınlar ile olan ikili ilişkilerinde bu noktada hasar aldığı; reddedilme duygusu, boşanma ya da kaybetme durumu karşısında savunmasız ve yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu durum kırılabilir bir erkekliğin oluşmasına yol açar. “Kırılabilir erkeklik kuramının önermesine göre, erkeklik zor kazanılan ama çabuk kaybedilen kırılabilir bir yapıda olduğundan, erkekler cinsiyet içerikli tehdit durumunda kaygı ve stres hissederler.”²³¹ Böylece duygu durumunu yönetemeyen erkekler kadına şiddete daha meyilli hale gelirken, yönetmeyi deneyenler ise tepkisizliği tercih eder.

²²⁹ Hale Bolak Boratav, Güler Okman Fişek ve Hande Eslen Ziya, *Erkekliğin Türkiye Halleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, s.32.

²³⁰ Hacı Özdemir, “Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Erkeklik ve Kadınlık Algısı: Bir Alan Araştırması”, *Asya Studies Akademik Sosyal Araştırmalar*, 2019, S.10, s.96.

²³¹ Beril Türkoğlu, Nuray Sakallı, ““Erkek”, Olmak ya da Olmamak: Sosyal Psikolojik Açından Erkeklik/Erkeklik Çalışmaları”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 2019, S.44, s.63.

Sevinç Çokum romanlarında erkek karakterlerin genellikle özel hayatlarında kriz yaşadıkları, kamusal hayata ise hâkim oldukları görülmektedir. Evli erkek karakterlerin ailesini yönetmek ve gelir elde etmek sorumluluğu devam ederken, kadının çalışma hayatına katılması, erkek karakterleri zaman zaman çıkmaza sürükler. Özellikle gelir kazanımı nedeniyle aile içerisinde otoritenin değişeceği endişesi erkek karakterleri kaygılandırır. Böylece aile içerisinde huzursuzluk ve çatışma hali görülmeye başlanır. Romanlarda aile kurumunun sarsılmaması için çoğunluğu kadın karakterler olmak üzere özveride bulunduğu görülmektedir. Boşanma durumu karşısında erkek karakterlerin yaşadığı krizler daha çok yalnızlaşma ve düzensizliğe sürüklenmeyle sonuçlanır. Romanlarda bir diğer kriz nedeni ise annenin duygusal yaklaşımından uzaklaşıp, hayatın gerçeklerine doğru atılmak durumunda kalan erkek karakterlerin karşılaştığı sancılı süreçtir. Erkeklik değerleri çerçevesinde her zaman gerçekçi olması istenen erkeğin, duygularını dile getirememenin yarattığı bireysel huzursuzluk erkek karakterlerin yaşantıları üzerinden detaylandırılmaktadır.

4.1. Çalışma Hayatında Kadın ve Erkeklik Kaygısı

Erken Cumhuriyet döneminde değişen birçok yenilikle birlikte, kamu hayatında da istihdam edilen güç değişmeye başlar. Artık kadınlar da kamu hayatında ücretli çalışanlar arasında yerini alır. 1930’lu yıllara kadar iş hayatı ve para kazanma işlevi yalnızca erkeklerin sorumluluğunda iken sürece kadınların dâhil edilmesi, kadınların eşitlik talepleri açısından oldukça iyileştirici bir durum olsa da, erkekler için alışması zor bir süreç haline gelir.

Kadınların kamuda görevlendirilme bilinci dönemin ulus-devlet anlayışı ön planda tutularak hareket edilen bir politikadır. Cumhuriyet’in ilkelerini ve devrimini temsil edebilen, eğitim ve öğretim temelli yeni bir neslin yetiştiricisi olabilecek kadın gücü esas alınır. “1926 yılında Medeni Kanunu’nun kabulü ve İslami hükümlerin kaldırılması, ilk önce 1930 yılında kadınlara seçme ardından da 1934’te seçilme hakkının tanınması ile Türklerin Orta Asya’daki geçmişi hatırlanarak kadın-erkek eşitliği ilkesi savunulmaya başlanır. Böylelikle kamusal alanda var olma bilincini taşıyan Türk kadını, modernleşen devletin hizmetinde çalışmaya hazır hale gelir.”²³² Kadının kamusal hayattaki varlığının kabul edilirliliği modernleşmenin rol-modeli olarak kadın gücüne duyulan ihtiyaç

²³² Fahri Türk ve Cemile Arıkoğlu Ürdücü, “Kamu Hayatında Türk Kadını”, TÜBAR, 2012, S.31, s.35.

temelindedir. Kadının görünüşü, cinsel kimliği ve en önemlisi doğurganlık özelliği ile gelecek bir neslin inşasını yapabilmesi, Cumhuriyet ideolojisini aktarabilme açısından önemli bir kimliktir. “Kadınlardan beklenen mesleki çalışmanın amacı, modernleşen ülkeye hizmet etmektir.”²³³ Modernleşme ile birlikte çeşitli haklara sahip olmaya başlayan kadın için, aynı zamanda geleneksel öğretilerin getirilerini unutmadan bir kimlik yaratılmaya çalışılır. Kadınların ev hayatından sorumlu kimliği, kamusal hayata adım atsa dahi değişmeyen bir gerçektir. “Cumhuriyet, Türk kadınlarını daha iyi eş ve anne yapacak eğitim ve becerilerle donatarak, Cumhuriyetçi ataerkil düzene katkılarını artırmayı amaçlar.”²³⁴ Bu bağlamda kadın iş hayatına atılsa da kutsal görevlerinden biri olan annelik statüsünü göz ardı etmemesi beklenir. Çocuklarının ve eşinin bakımından sorumlu kişi olmaya devam eder. Buna paralel olarak kadınlara uygun meslekler sınıflandırılır. “Türk modernleşmesinin öncü kadınları toplumun aileden ve annelikten başlayarak inşasının mimarları olur. Buna bağlı olarak da, annelik ve ev kadınlığı ile bağdaşacak, örneğin öğretmenlik, hastabakıcılık, ebelik gibi mesleklerde eğitilmeleri bir devlet politikası olarak desteklenir. Bu anlamda Türk modernleşmesinin ulus-devlet kurma aşamasında karşımıza çıkan cinsiyet farkları rejiminde erkekler ve kadınlar için farklı görevlerin tanımlandığı, siyasetin erkeklere, sosyal ve kültürel işlerin kadınlara bırakıldığı bir şekillenme oluşmaktadır.”²³⁵ Eril devlet temelinde, yine eril gücün belirlediği ölçüde kadınların iş hayatına katılımı gerçekleşir.

Kadınların çalışma hayatına girmesi ile birlikte öncelikle aile hayatında değişiklikler meydana gelir. Bu sürece kadar evin içerisinde konumlandırılan kadının, erkeklerin dünyası olarak tanımlanabilecek kamusal hayatta yer edinmesi, erkeklerin kabullenmekte güçlük çektikleri bir yenilik olur. Erkeklerin bakış açısından kadınlara verilen bu hak, erkeklik değerlerini kaygılandırarak bir süreç olarak görülmektedir. Kadının çalışması, erkeğin ailesine yetemediği, güçlü erkeklik profilini kaybetmek üzere olduğunu düşündürmektedir. “Kadının çalışması, hem ev içinde erkeğin otoritesini sarsan hem de kadınların çocuk bakımındaki ve ev işlerindeki sorumluluklarını aksatmalarına sebep olan bir unsur olarak görülür.”²³⁶ Bu nedenle aile kurumunun sarsılmasını önlemek adına kadının ev içerisindeki asli görevleri her zaman hatırlatılmaktadır. “Kadının evdeki belirleyici gücü artmış olsa da,

²³³ Yeşim Arat, “Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar”, *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Der. Sibel Bozdoğan-Reşat Kasaba, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005, s.143.

²³⁴ Zehra Arat, “Kemalizm ve Türk Kadını”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.52.

²³⁵ Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.192.

²³⁶ Hale Bolak Boratav, Güler Okman Fişek ve Hande Eslen Ziya, *Erkeklığın Türkiye Halleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, s.53.

kadınların çalışması, onlar için ekstra ve adil olmayan bir iş yükü yaratmakta. Kadınlar bir yandan çalışma hayatındaki sorumluluklarını yerine getirirken, evin içindeki geleneksel rollerden de büyük oranda hala sorumlu tutulmaktadır.”²³⁷

Kamusal hayatta varlığını bir şekilde kabul ettiren kadın için, orada varlığını sürdürebilme yetisi de oldukça önemli bir hâl alır. Geçmişten günümüze erilliğin ön planda olduğu çeşitli kamusal işlerde, kadınların eril gücün arasında yer alma istemi, Cumhuriyet’in ilk yıllarında erkekler için statü bağlamında bir sorun oluşturmaz. “Erkekler, kadınlar için yer açmanın ve patronaj ilişkileri içinde kadınları himaye etmenin statü artırıcı hazzını hissederler,”²³⁸ fakat değişen zaman ve modernleşmenin artan etkisi ile birlikte bu durum erkekleri statü olarak kaygılandırır. Erkek, erkekliğini sekteye uğratabilecek her türlü tehdide karşı daha dış bileyici bir tavır sergiler. Bu noktada erkekler, kadınların statü kazanma yarışında geride kalacağını düşünmektedir. “Kadınların liderlik yeteneğine sahip olmadıkları inancı, kadınların erkek çalışanlar üzerinde otorite olarak kabul edilmelerini önleyen sosyal değerler, davranışlar ve cinsiyet rolü sosyalleşmeleri, kadınların iyi bir liderlik için gerekli olduğu söylenen erkeksi özelliklere sahip olmadıkları algısı cam tavan etkisi yaratır.”²³⁹ Bu durum kadının kamusal alanda mağduriyet yaşamasına neden olur. Böylesi bir eril baskının ana nedeni ise; kadının, erkeğin ideal gücünün önüne geçeceği endişesidir. Geleneksel değerler ön planda tutularak, kadınların çalışma hayatına katılımı, erkeğin erkeklik değerlerini zedeleyebilecek bir kriz sebebi olarak görülür.

Sevinç Çokum romanları incelendiğinde, kadın genellikle ev içerisinde konumlandırılır. Geleneksel kadın rolleri, yemek yapmak, çocuk bakmak, aileyi bir arada tutmak adına duygusal ilişkileri yönlendirmek gibi özellikler barındırır. Çalışan kadın rolü ise genellikle eve maddi kaynak sağlamak amacıyla kurgulansa da, *Delî Zamanlar*, *Gece Rüzgârları*, *Arada Kalmış Tebessüm*, *Çok Yapraklı İlişkiler* ve *Kırmalı Etekler* romanlarında, kadınların çalışma hayatı ve özgürlükleri için verdikleri mücadelelere yer verilir. Yazar, öğretmen, avukat gibi mesleklerde çalışan güçlü kadın karakterler anlatılır. Romanlarda kadın karakterler, nahif, sabırlı ve fedakâr olmakla tasvir edilir. Anlatılarda erkek karakterlerin kadınların çalışma hayatına karşı tutumları, ekonomik yetersizlik

²³⁷(Barlas Tolan, *Aile, Cinsiyet ve Cinsel Roller*, Türk Aile Ansiklopedisi, Türk Yazarlar Birliği Vakfı, Ankara, 1991, s. 208-214); Aktaran, Hale Bolak Boratav, Güler Okman Fişek ve Hande Eslen Ziya, *Erkekliğin Türkiye Halleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, s.53.

²³⁸ Ayşe Durakbaşı, “Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve “Münevver Erkekler” ”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.50.

²³⁹ Zehra Y. Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016, s.204.

durumunda kabul edilmektedir. Kadının gelir kazanımı olumsuz karşılanmaz fakat çalışan kadının “evinin hanımı çocuklarının annesi” gerçeğini unutmadan, geleneksel rollerini sürdürmeye devam etmesi istenir. Buna karşın kadınların çalışma hayatında erkeklerle eşit olabileceğine inanmayan erkek karakterler de yer almaktadır. Kadınların önceliğinin ev ve ailesi olması gerektiği, bu nedenle kadının kamusal hayattaki değerinin erkekler kadar güçlü olamayacağı savunulur. Erkek karakterler üzerinden iki ayrı bakış açısıyla kadınların çalışma hayatı hususunda eleştirel bir yaklaşıma yer verilir.

2000 yılında yayımlanan *Deli Zamanlar* romanında, farklı bakış açısına sahip iki erkek karakterin, kadının çalışma hayatındaki konumu hakkında düşüncelerine yer verilir. Aypare, avukatlık mesleğini icra eden romanın önemli bir kadın karakterdir. Eşi Bayhan, mühendistir. Ataerkil ideolojileri savunan, eşinin çalışma hayatında yer almasını çok desteklemeyen bir karakterdir. Anlatıda, Bayhan’ın karşı profilinde Maruf Bey yer alır. Emekli Albay’dır. Aypare’ye karşı ilgilidir. Yeniliklere açıktır. Kadınların da en az erkekler kadar toplumda yer edindiği düşünmektedir. Kadınların her türlü alanda çalışmalarını desteklemektedir.

*“Ama şu var, Bayhan Aypare’nin başarısına dayanamıyor, Maruf Bey ise Aypare’yi kadının olması gereken yerine oturtuyordu. O akşam ki yemeğin sonunda Aypare’ye yakın geleceğin milletvekili gözüyle baktım. Kıvandım, hatta kıskandım.”*²⁴⁰

Anlatıcı, kadının çalışma hayatındaki yeri, güçlü duruşu ve özgürlükçü yaklaşımı karşısında erkek karakterlerin tavrını, iki ayrı erkek karakter üzerinden değerlendirmektedir. Bunun nedeni ise ataerkil düzen sisteminin aslında her erkekte aynı şiddetle var olmadığını göstermektir. Maruf Bey, Aypare’nin iş hayatında, siyasette ya da ekonomi alanında olduğu konumunu rahatlıkla benimserken; Bayhan, bu durumu kabullenmekte zorlanır. “Göreceli olarak daha özerk durumda olan kadınların, kocalarından eşitlik talep ettikleri, rol paylaşımını vurguladıkları görülür. Kocalar için ise bu durumun tehlike arz ettiği, eşlerini sınırlarını aşan, saygıda kusur eden kadınlar olarak algıladıkları tespit edilir.”²⁴¹ Bayhan’da Aypare’nin başarısının, kendi erkeklik değerlerini yıkacağını, ideal gücünün önüne geçeceği endişesini taşımaktadır. “Erkeklerin kadınların ekonomik güçlenmesine destek ifade ettiği durumlarda bile, bu genellikle erkeğin evin geçimini sağlayan asıl kişi olma sorumluluğunu

²⁴⁰Sevinç Çokum, *Deli Zamanlar*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 179.

²⁴¹ Hale Bolak Boratav, Güler Okman Fişek ve Hande Eslen Ziya, *Erkekliğin Türkiye Halleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, s.54.

tamamlayıcı bir destek olarak görülmektedir.”²⁴² Toplumsal cinsiyet rollerinin erkeklere iktidarını kaybetmemek adına yüklediği sorumluluk, Bayhan’ın da eşinden beklentisini bu yönde şekillendirir. Eşi Aypare’nin başarısının artmasını, evin içerisindeki rollerin de değişmek üzere olduğu düşüncesine itmektedir.

2004 yılında yayımlanan **Gece Rüzgârları** romanında ana karakter Süsen Divitçi yazardır. Yazarlık mesleği ile ilgilenen dostu Meram Bey, Süsen Divitçi’ye meslek hayatına ilişkin uyarılarda bulunan ve destekleyen bir karakter olarak yer alır. Meram Bey, Süsen’in çalışma hayatı hakkında bazı telkinlerde bulunur;

*“Sen iki savaş vereceksin; bir yazar olarak; iki, kadın olarak... evet, evet. Kadınların erkeklerin kullandığı alana girmelerinin hala kabullenilmediği cahiliye devri sürüyor. Onun için Babiâlîde dostluk arama, sevgi arama, uyarlılık arama. Kırıntısı bile yoktur. Bu kavramları asla ve asla orada arama...”*²⁴³

Meram Bey Süsen’e, çalışma hayatında kadın olarak yer almanın bazı zorlukları da beraberinde getireceğini söyler. Mesleki olarak zaten bir zorluk süreci hâkimken, bir de cinsiyetinin kadın olmasından kaynaklı göreceği mobbinge karşı hazırlıklı olmasını ister. “İş yaşamı için gerekli olan hırs, cesaret, girişimcilik ve rekabet ortamında çalışabilme erkek cinsiyeti ile özdeşleştirilen meziyetlerdir. Kadınlar ise ‘anne’ rolünün bir getirisi olarak daha yardımsever, cana yakın, empati gücü yüksek ve duygusal olarak tanımlanmaktadır. Ancak anneliğe atfedilen bu özelliklerin iş yaşamında bazen zayıflık ve zaafıla özdeşleştirildiği ifade edilir.”²⁴⁴ Meram Bey, bu nedenle Süsen’in erkeklerin vakıf olduğu çalışma hayatında önünün kesilebileceğini ve bazı sorunlarla karşılaşabileceğini aktarmaktadır. Hegemonyanın ve ataerkinin erkeklikte en önemli koşullarından biri olan liderlik vasfını kadınlara tayin etmemiş olması, kadınların her zaman yaptıkları işlerde eleştiriye açık bir konuma getirilmelerine ve daha çok mücadele etmelerine neden olur. Kadınlar böyle bir mücadele ile uğraşırken erkekler de kendi liderlik alanına girmeye çalışan kadını, ikincil konuma yerleştirerek daha hırslı ve ötekileştirici bir politika uygular. Alıntıda, kadınların erkeklerin kullandığı alana girmelerinin hala kabullenilmediği süreci belirtmesi, bu durumun bir sonucudur. Anlatıcı, Meram Bey aracılığı ile bunu dile getirerek tıpkı **Deli Zamanlar**

²⁴² Jerker Edström , Meriç Çağlar ve Alan Greig, “Erkeklik ve Dönüşüm: Kısa Özet”, Brighton: Kalkınma Çalışmaları Enstitüsü, 2019, s.3.

²⁴³ Sevinç Çokum, *Gece Rüzgârları*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s.246.

²⁴⁴ Cansu G. Karaduman, Ayça Ergun, “Erkek Egemen İş Ortamlarında Kadın Yöneticilerin İş Deneyimleri ve Stratejileri”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 2018, S.2, s.128.

romanın Maruf Bey karakteri gibi her erkeğin erkeklik değerlerine aynı açıdan bakmadığını göstermektedir.

2014 yılında yayımlanan *Kırmalı Etekler* romanında, kadının kamusal hayattaki yerinin belirli bir sınır içerisinde olması gerektiğine dair görüşler mevcuttur. Kadının ana meselesinin evinin kadını, fedakâr ve mutlak eş olması gerektiği fikrinde birleşen karakterler yer alır. Ana karakter Çise'nin ilk eşi olan Cenk, bu görüşü savunan karakterlerden birdir. Mühendistir. Okumuş, kültürlü bir beydir fakat eşi Çise'nin yazarlık mesleği hakkında şu düşünceleri dile getirir;

*“Cenk’e göre bir kadın yazar olacaksa ailenin önemini, anneye babaya saygıyı, terbiyeli çocuklar nasıl yetiştirilir, toplum zararlı insanlardan ve düşüncelerden nasıl korunur, bunları yazmalıydı. Yoksa yazdığı ‘yazılar’ın hiçbir değeri olmazdı.”*²⁴⁵

Cenk’e göre çalışan bir kadının asıl önceliği ailesi ve annelik görevi olmalıdır. Bu durum Cumhuriyet ideolojisinin çalışan kadınlar için belirledikleri öncelik sıralamasıyla eşdeğerdir. “Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu vazifenin ehemmiyeti layıkıyla anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya azmetmiştir. Bugünün levazımından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir.”²⁴⁶ Bu ideolojik düşünce ile çalışan kadının sınırlılığı belirtilir. Anlatı içerisinde de Cenk'in, kadının yalnızca aile ve değerleri hakkında yazılar yazması gerektiği söylemi, kadının çalışma hayatındaki sınırlandırmayı örneklemektedir. Cenk, Çise'nin yazarlık mesleğini topluma yarar sağlayan bir araç olarak görüp, bireyselleşmesine imkân tanımamaktadır.

2013 yılında yayımlanan *Çok Yapraklı İlişkiler* romanın ana karakteri Yamaç Yener, *“rahat, kurnaz, alışık, pürüzleri bir çırpıda düzelten, gülmeyi gülümsetmeyi bilen biridir.”*²⁴⁷ Evlenmek istediği sevgilisi Şelale'nin çalışma hayatı içerisindeki konumunu destekler. Şelale, mimarlık ofisinde asistan olarak çalışmaktadır. Yamaç Şelale ile evlenmeye dair düşüncelerini kararlaştırma sürecinde, çalışan kadının ev içerisindeki rolünü belirten bir hayal kurar;

²⁴⁵ Sevinç Çokum, *Kırmalı Etekler*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s.33.

²⁴⁶ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* (1906-1938), Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989, s.89.

²⁴⁷ Sevinç Çokum, *Çok Yapraklı İlişkiler*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013, s.57.

“Yemek yapmasını biliyor muydu bakalım, fakat en azından çay demlediğini, belki öğrendiği bir kurabiye türünü denediğini düşünmek işine geliyordu Yamaç’ın.”²⁴⁸

Şelale’yi iş hayatı içerisinde gören Yamaç, Şelale’nin ev içerisindeki durumunu merak eder. Kadınların üzerine mâl edilmiş; yemek yapma, ev temizleme, çocuk bakma gibi asli görevleri yapıp yapmadığı hususunda ki bir şüpheyi hayalinde canlandırır. Anlatıcı çalışan bir kadının ev içerisindeki kadınlık rolünün erkekler için önemini belirtmektedir. “Çalışan kadının dışarıdaki yoğunluğu ne olursa olsun, evini düzenlemek ve sıcak çorba yapmak mecburiyetindedir.”²⁴⁹ Toplumsal cinsiyet rollerinin kadına yüklediği bu sorumluluk, erkeklerin de evlenmek istedikleri eş adayları için vazgeçilmez koşullarından biri haline gelir. Çünkü erkek ev içerisindeki roller bağlamında kadınlara nazaran daha dışta tutulmaktadır. Yamaç, kendi bakımını gerçekleştirebilmek adına kadına duyduğu ihtiyacı dile getirmektedir. Çalışan bir kadın için düşünceleri olumsuz olmasa da kadının evine olan bağlılığını savunur.

2010 yılında yayımlanan *Arada Kalmış Tebessüm* romanında ana karakter Feda, annesinin çalışma hayatı içerisindeki konumunu destekler. Geleneksel kadın rollerine karşı koymaya çalışan ve kadının bireyselleşme çabasını anlayan bir karakter olarak yer alır. Annesinin çalışma hayatı, annelik ve eş rolünü şu şekilde tanımlar;

“Annemin bankacılığı onu yordu ama zinde de tuttu. Bazıları gibi üniversite öğrenimine yazık etmedi annem. Sadece ev kadını olmanın cafcıfları içinde kaybolmadı; mesela zeytinyağlı sarmaları bir boyda sarmanın saçmalıklarına saptanmadı. Babamı bu tür ayrıcalıklı dolmalara alıştırmayacak ve bunu onun beklentisi haline getirmeyecek kadar hesaplı ve kurnazdı. Babamın neden yemek yok? Söyleseydiniz efendim? Bu mutfağın hali ne? Niye sevdiğim kazak yıkanmadı? Gibi bozuk çalmaları, sofradan kalkmaları, kapı çarpmaları eksik değildi yine de... Bu tarz çıkışla, kuşaktan kuşağa aktarılan bir yerli zihniyetin eseri olarak çalışan kadının bir mesleğini unutturacak ölçüde aile yapılarımızda kabul görmüş demek ki.”²⁵⁰

Feda, çalışan kadının önceliğinin ailesi ve eşinin midesi olması gerektiğine dair görüşlere bir başkaldırı niteliğinde annesini tanıtır. Feda, diğer romanlardaki erkek

²⁴⁸ Çokum, a.g.e., s.73.

²⁴⁹ Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.152.

²⁵⁰ Sevinç Çokum, *Arada Kalmış Tebessüm*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012, s.48-49.

karakterlerden farklı olarak, ataerkil ideolojileri savunmayan aksine kadınların bireysel özgürlüklerini kazanmak için mücadele etmesi gerektiğini savunmaktadır. Burada dikkat çeken bir diğer husus Feda'nın anlatıda abukist düşünce taraftarı olmasıdır. Feda, geleneksel ile modernliğin bir arada yürütülebileceği düşüncesine hâkimdir. Bunun hayatın tüm alanına yayılabileceğini düşünür. Bu görüş ekseninde kadının yemek ve ev düzeni sorumluluğuna, modernitenin de etkisi ile farklı bir açıdan bakılabileceğini, çalışan kadının bu geleneksellik altında ezilememesi gerektiğini savunur. Annesinin geleneksel kadın algısı karşısındaki tüm direnmelerine rağmen babasının isteklerinin değişmemesi kalıp yargıları yıkmanın kolay olmadığını göstergesidir.

Özetle, Çokum romanlarında erkek karakterler, kadınların çalışma hayatına katılımlarına karşı önyargı taşımaz, fakat çalışan kadının aynı zamanda evinin kadını olduğu gerçeğini her zaman hatırlaması gerektiği belirtilir. Erkek karakterler kadınların gelir kazanımı nedeniyle daha çok evdeki iktidar dengesinin değişeceğinden kaygılanmaktadır. Bu nedenle kadının annelik görevi ve ev içi sorumlulukları mesele haline gelir, erkeklik değerlerinden otoritenin sarsılmasına neden olabilecek bir tehdit olarak görülür. Bununla beraber *Arada Kalmış Tebessüm* romanının Feda'sı, *Deli Zamanlar*'ın Maruf Bey'i ve *Gece Rüzgârları*'nın Meram Bey karakterleri ile çalışma hayatındaki kadınlara karşı farklı bir bakış açısı ile yaklaşılsa da, geleneksel yargıların erkeklik değerleri üzerindeki hükmünün devam edeceğini fakat her erkekte aynı etkiyi sürdürmeyeceği belirtilmektedir.

4.2. Boşanma

Erkeğin, erkeklik değerleri bağlamında krize uğrayabileceği alanlardan bir diğeri ise boşanma durumudur. Askerlik ve meslek edinimi süreçlerini tamamlayıp bir şekilde aile kurma mücadelesine giren erkek için aile kurmak erkeklik basamaklarının birini daha atlatmak demektir. Bu zorlu erkeklik mücadelesinde evlilik yolu ile kendisine bir eş ve dayanak kazanan erkek, aynı zamanda bu evliliği sürdürebilme yetisine de sahip olmalıdır. Herhangi bir kriz nedeniyle boşanma sürecine doğru ilerleyip biten evliliklerde, her iki cins tarafında da mağduriyetlerin yaşandığı görülür. Boşanma olgusu en çok kadınlar üzerinde bir toplumsal baskı kurmuş olsa da erkeklerinde erkeklik değerlerini sarsan bir etken olarak görülmektedir.

Genellikle ekonomik yetersizlikler, sosyal ve kültürel farklılıklar, şiddet ekseninde meydana gelen kavgalar evliliğin bitmesine etken olan önemli olaylardır. Ekonomik

yetersizlik asıl etken olmakla birlikte, erkeğin ailesine yetememe algısı boşanmanın erkeklik değerlerine verdiği zararı göstermektedir. “Boşanma bir erkek için başarısızlıkla veya işyerinin iflasıyla eşdeğerdir. Düzenli bir işi olamadığından eşinin, çocuklarının ve evinin ihtiyaçlarını karşılayamadığı için erkekler aileyi bir arada tutmakta güçlük çekebilmekte ve aile babası rolünün gerektirdiği otoriteyi kurmakta zorlanmaktadır.”²⁵¹ Benzer şekilde ekonomik yetersizlikler nedeniyle erkeğin şiddete daha meyilli hale gelmesi boşanmaların bir diğer nedenidir. Maddi güç kaybı karşısında psikolojik olarak olumsuz etkilenen erkekler, evin içerisinde eşlerine ya da çocuklarına karşı daha sert ve anlayışsız bir tavır sergiler. “Güç kurma ve tahakküm altına alma, şiddetin en ağır biçimde yaşamın her alanına sinmesine neden olur. Zaten şiddet döngüsü içinde var olduklarından, bu yapı onlar için olağanlaşır ve şiddet, bir tür sorun çözme biçimi hatta iletişim kurma yöntemi haline alır.”²⁵² Böylece cinsiyet rollerinde kendisinden daha güçsüz olarak tanımlanan kadına karşı hırçın ve olumsuz tavırları, boşanmalara ve ailenin dağılmasına etken olur. Erkek kendi çıkmazında, bireysel problemleri ve sorumlulukları ile mücadele ederken hata üstüne hata yaparak daha çok yalnızlaşmaya mahkûm olur.

Boşanmaların nedenleri arasında gösterilebilecek etkenlerden bir diğeri ise modernleşmenin etkisi ile bireyselleşmeye verilen önemdir. “Karı-kocanın ailenin bütünlüğünü, ahlakını, çocukların bakımını ve eğitimini geri plana iterek, kendi bencil hislerine gömülmelerinin ahlaki bir çöküşe sebep olduğunu, aile bağlarının bu şekilde zayıfladığı ve boşanmaların bu yüzden arttığı düşünülür.”²⁵³ Bu noktada bireyselleşmenin verdiği hazdan yola çıkarak yasak ilişkilerin ve aldatmaların meydana geldiği görülür.

Türk toplum yapısında ailenin kutsallığı her zaman vurgulanan ve değer gören bir yapıdadır. Çocukluktan itibaren ders kitapları da dâhil olmak üzere vurgulanan ailenin kutsal yapısı şu şekilde tanımlanır; “Cumhuriyet ailesi, ortak amaçla bir araya gelmiş “birbirlerini ve çocuklarını” düşünen, sevgi duyan görece eşlerden oluşur.”²⁵⁴ Aile kurumu, Cumhuriyet ideolojisinin değerlerini taşıması açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle hassas bir alandır. Bu noktada boşanma olgusu her iki cins içinde oldukça zor karar verilen ve büyük sorumluluk gerektiren bir durumdur. Boşanma sonrasında toplumun

²⁵¹ Sinan Ok, “Erkeklik Krizi ve İşsizlik”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011, s.103.

²⁵² Gizem Çelik, “ ‘Erkekler (de) ağlar!’: Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü”, *Fe Dergi*, Ankara, 2016, S.2, s.9.

²⁵³ Hale Bolak Boratav, Güler Okman Fişek ve Hande Eslen Ziya, *Erkekliğin Türkiye Halleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, s.50.

²⁵⁴ Firdevs Gümüšoğlu, “Cumhuriyet Döneminin Ders Kitaplarında Cinsiyet Rollerini (1928-1998)”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.103.

değer yargıları çerçevesinde görecekları olumsuz muameleler, “terk edilmişlik, değersizlik duygusu, bastırılan kızgınlıkların farklı şekillerde dışa vurması, işteki verimliliğin düşmesi, yaşamdan alınan zevkin azalması hatta intihar gibi pek çok risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar.”²⁵⁵ Erkeğin evlilik yolu ile erkekliğini ispat ettiği bir aşamayı tamamlarken, boşanma ile kurduğu ailenin başarısızlıkla sonuçlandığı düşüncesi, tekrar bir krize ve hayata yeniden başlamasına neden olmaktadır. “Bir aile sahibi olmak, aile üyeleri tarafından sözünün dinlenmesi bir erkeği mikro yönetim modelinin yöneticisi yapar.”²⁵⁶ Boşanma ile dağılan aile, erkeğin otoritesinin de bittiğinin göstergesidir. Bu tahakküm kuramama endişesi erkekte olumsuz etki yaratır.

Çokum romanları incelendiğinde, boşanma olgusu genellikle onaylanmayan bir durumdur. Ailenin birliği ve daimi olması önemsenir. Aile olmanın değerine sıklıkla değinerek, özellikle aileyi birleştirici ve bütünleştirici olarak kadın karakterlere rol verildiği görülür. Kadın karakterler anlatılarda birleştirici oldukları kadar, boşanma teklifini de ilk olarak sunan karakterlerdir. Erkek karakterlerin boşanma olgusuna yaklaşımı olumlu görünse de, boşanma sonrası genellikle yalnızlıkla ve üzgün olmakla betimlenir.

2004 yılında yayımlanan *Gece Rüzgârları* romanında, ana karakter Süsen Divitçi eşi Sungur’dan boşanmıştır. Sungur psikiyatristtir. Anlaşmazlık nedeniyle ayrılmışlardır. Sungur hâlâ Süsen’e karşı ilgilidir. Evliliğin bitmesinin sadece resmi bir imzadan ibaret olduğunu düşünerek görüşmelerine devam etmişlerdir. Boşanma durumları karşısında çevredeki görüşler olumsuzdur. Başta Süsen’in annesi toplumun sesini temsil edencesine kızına şu açıklamayı yapar;

*“Aile olmak başka bir şeydir. Âşıklık başka... Ama yine de aile olmak zorundayız. Dünyanın düzeni açısından... Çünkü doğru olan da budur. Çocuklarımıza uygun olan budur. Aslında Sungur’dan ayrılmanı hiç istemedim. Keşke böyle dağılmasaydınız.”*²⁵⁷

Süsen’in annesi tıpkı anlatıcı gibi aile kurumunun kutsallığı ve aidiyetinin öneminden bahsetmektedir. Toplumun ve düzenin algısından yola çıkarak ailenin bireyleri bir arada tutan önemli bir işlevi olduğundan bahsetmektedir. “Aile, toplumun ayrılmaz bir parçasıdır ve doğal olarak toplumun yapısına, değerlerine ve normlarına bağlıdır.”²⁵⁸ Bu nedenle aile

²⁵⁵Zuhal Çiçek, “Boşanmanın Sosyolojik Analizi; Denizli Kenti Örneği”, Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi, 2014, s.73.

²⁵⁶Şahinde Yavuz, “İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı”, *Milli Folklor*, 2014, S.104, s.125.

²⁵⁷Sevinç Çokum, *Gece Rüzgârları*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s.151.

²⁵⁸Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*, Evrim Yayınları, 2000, s.109.

kurumunun zedelenmesi toplum açısından olumlu karşılanmaz. Süsen'in annesi de bu duruma karşı toplumun tarafında yer alarak olumsuz tepki vermektedir. Anlatıda, benzer şekilde boşanma olgusunu olumsuz karşılayan bir diğer karakter ise Evrim'dir. Evrim, Sungur'un tıp fakültesinden arkadaşıdır. Bu ayrılık sürecinde Sungur'un ne kadar üzgün ve dağılmış olduğunu anlatmak için Süsen'le konuşur:

*“Bunları söylemeliyim. İstersen dinleme! Aslında kendini mutsuz ettiğin gibi Sungur’u mahvettin. O benim arkadaşım, dostumdu, sırdaşım. Boşandın ve fırlatıp attın belirsizliklere. Bir aile düzenini ona çok gördün. Üzdün onu, kahrettin. Hayır, buna izin vermemeliydim, ama sen...”*²⁵⁹

Boşanma süreci ve sonrasında yalnızca kadın karakterlerin mağduriyeti ya da üzünlüğü dile getirilmez. Erkek karakterler de üzgün ve mutsuz olarak tasvir edilir. Evrim, arkadaşı Sungur'un boşanma sonrasında çaresiz, yalnız ve mağdur olduğunu dile getirir. Alıntıda dikkat çeken bir diğer unsur “aile düzenini ona çok gördün” serzenişidir. Erkeklerin toplumda erkekliklerini kazanabildikleri önemli aşamalardan biri olan aile kurmak, Sungur'un tamamlayamadığı, başarısız olduğu bir alan olarak aktarılır. Bu nedenle Sungur, boşanma nedeniyle erkeklik değerlerine gelen zarardan dolayı, oldukça olumsuz bir halde tasvir edilir. Bütün bu tasvirlerin ardından, anlatı akışında birçok kez Sungur'un Süsen'e tekrar birlikte olma teklifinde bulunduğu görülür. Süsen ise artık bu tekliflere kayıtsız kalamayarak Sungur'la yeniden evlenip Mısır'a gider. Anlatıcı, Sungur ve Süsen çifti ile toplumun sesine kulak verip, aile kurumunun kutsallığını yeniden inşa eder. Boşanma durumunu olumsuz karşılayarak, geleneksel aile değerlerine verdiği önemi göstermektedir.

Bir başka boşanma olgusu karşısında çaresiz erkek profili 1991 yılında yayımlanan **Çırpıntılar** romanında yer alır. Ana karakter Tekin ailesi ile birlikte iş bulmak amacıyla göç ettiği Avusturalya'dan İstanbul'a geri dönmek ister. Bunun üzerine eşi Esra önce karşı çıksa da ardından kabul eder. Çocukları Korhan ile birlikte İstanbul'da yaşamaya başlarlar. Bu süreçte Korhan okuluna ve çevreye alışamaz bunun üzerine okulu bırakıp Avustralya'ya geri döner. Esra çocuğundan ayrı kalmak istemez. Tekin bu durum karşısında oldukça öfkeli ve Esra'nın Avustralya'ya geri dönmesini istemez. Esra bu durum karşısında boşanmak istediğini söyler. Tekin ile boşanarak Avustralya'ya geri döner.

²⁵⁹Sevinç Çokum, *Gece Rüzgârları*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s.131.

“Oturuyorlar masaya. Tekin bir not defterine anlamsız çizgiler çiziyor. Esra birbirine geçirdiği parmaklarından güç almaya çalışarak konuşuyor:

- ‘İkimiz bir arada götüremeyeceğiz bu evliliği. Sen isteseydin sürerdi. Ama değişen durumlar oldu, ayrılmalıyız. Beni kendi çocuğumdan uzak tutuyorsun. Bunu kabul edemem.’

»260

Bu ayrılık konuşması sonrasında Esra'nın gidişi Tekin için oldukça zor ve yalnız bir hayatın başlangıcı olur. İstanbul'da daha iyi bir hayat süreceğini düşünürken elindeki parayı bile iyi değerlendiremez. Dönem dönem arkadaşlarında kalır. Çoğu zaman yemeklerini dışarıdan yer. Ailesini oldukça özler. Kurduğu aileyi dağıtmış olmanın verdiği hüznle düzensiz bir hayata sürüklenir. Bu nedenle Esra ile yeniden barışma istediğinde bulunduğu görülür. Esra ilk zamanlar onaylamasa da, ayrıldığı dönemde hamileliğinden bir kız çocuğu dünyaya getirmesi üzerine barışma teklifini kabul eder. Tekin artık Avustralya'ya geri dönüp dağılmış ailesini toparlamak için mücadele edecektir. Gitmeden önce yakın arkadaşı Ferda ile şu konuşmayı gerçekleştirir:

“Arabayı Sulhi kullanıyordu. Arabanın camından Tekin'in bir daha ne zaman göreceğinin bilmediği bir İstanbul gecesi, puslu lambalarıyla gelip geçiyordu. Yolculuğa hazırlandığı günlerde her şeyi satmıştı. Kiradaki evi, arabayı, eşyaları... Yalnızca bir mezar taşı vardı geride, o kadar. Biraz önce Ferda'yı aramıştı. Telefonla. Bu ayrılıktan üzüntü duyup duymadığı seçilmiyordu sesinden. “Git dostum... Gidebildiğin kadar...” demişti.”²⁶¹

Ferda, Tekin'in çocukluk arkadaşlarından biridir. İki kere evlenip boşanmış yalnız yaşayan bir erkektir. Tiyatro ile uğraşır. Tekin, uzun yıllar sonra Ferda ile ilk karşılaşması şöyle betimlenir:

“Karşısında değişmiş, kilo almış, yıpranmış bir Ferda duruyordu. Üstünde siyah bir eşofman... Boğucu bir karanlığın içinden gün ışığına çıkmış gibi gözlerini kırptırarak Tekin'e baktı.”²⁶²

Boşanmaların vermiş olduğu yıpratıcı süreçte aile kuramamanın erkek bireyde dağılımıya sebebiyet verdiği görülmektedir. Anlatıda diğer karakterlerden de yola çıkılacak olursa boşanmış erkek tasvirleri genellikle kendini tamamlayamayan, dağınık ve

²⁶⁰ Sevinç Çokum, *Çırpıntular*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s.287.

²⁶¹ Çokum, a.g.e., s.311.

²⁶² Çokum, a.g.e., s.261.

kendini işine adayan bir kurguda yer alır. Tekin'in Ferda ile son ayrılış görüşmesinde Ferda'nın "gidebildiğin kadar git" sözü, kendi yalnızlığından çıkmak için bu fırsatı iyi değerlendirmesi gerektiğini belirtmektedir. Anlatı akışında Esra ile Tekin'in evliliklerini kurtarması, yine anlatıcının ailenin birlikteliğini savunduğunu gösteren bir olgudur.

2000 yılında yayımlanan *Deli Zamanlar* romanında boşanma durumuna karşı yaklaşım diğer romanlardan farklı değildir. Anlatıcının yakın arkadaşı Aypare, eşi Bayhan ile boşanmanın eşiğine kadar gelir. Evlilikleri sürekli kavga ve tartışmayla geçmektedir. Bayhan, Aypare'nin çalışma hayatını, başarısını kıskanmaktadır. Aile içerisinde güç dengesinin değiştiğini düşünmesinden dolayı eşi Aypare'nin destekçisi olmaz. Onu başka kadınlar ile aldatır. Bunun üzerine Aypare ayrılmak istediğini söyler.

*" Biz götüremiyoruz bu evliliği. Öyleyse ikimiz de özgür olalım."*²⁶³

Bu konuşmanın ardından Bayhan evden ayrılır ve ayrı evlerde yaşamaya başlarlar. Zaman içerisinde Bayhan eşini özler ve pişman olur. Tek başına yalnız yaşamının ağırlığı içerisinde girer. Kendisine bakamamak, yemek temizlik gibi ihtiyaçları tamamlayamamasından dolayı mide rahatsızlığı geçirir. *"Bayhan eve dönmek, birlikte yaşamak istiyordu. Dışarıda yemek yemekten ülseri azmış. Aynen böyle söyledi, ülserinin ve kendisinin azgınlığından kurtulmak için eve dönmeliymiş..."*²⁶⁴ Bunun üzerine eşine geri dönmek ister. Ayrılık sonrasında erkeğin pişmanlığı, ailesi dağılmış bir erkeğin, erkeklik değerlerini kaybetmekten korkması üzerine gerçekleşen bir eylemdir. Aypare, Bayhan'ın barışma isteği karşısında öncelikle kendi anne ve babasının evliliklerini değerlendirir:

*"Bir de annemi düşündüm. Babamın karşısında ezik, kul durumunda olmamasına karşılık, onun eve geldiği saatlerde evde olunmaya özen gösterirdi. Bir yerlerde olmayı eve, ailesine bir saygısızlık biçiminde yorumlardı. Bir bakıma erkeğin reisliğini kabullenmişti. Ama babamın nahif, daha korunması yanları olmasına karşılık annemin daha güçlü, daha savaşçı, daha dayanıklı olduğunu biliyordum. Aypare'deki kadın kendini aşmaya çalışan, gerektiğinde aile kurumunu da özgürlükleri uğruna terk edebilen bir yapıydı."*²⁶⁵

Aypare'nin evlilik kurumuna bakışı, erkek egemen olmayan, herkesin eşit ve demokratik olduğu bir düzendir. Buna karşılık yaptığı evlilik tam tersi bir durumdur. Bu

²⁶³ Sevinç Çokum, *Deli Zamanlar*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s.44.

²⁶⁴ Çokum, a.g.e., s.139.

²⁶⁵ Çokum, a.g.e., s.46.

nedenle aile kurumunun kutsallığına karşı gelmenin cesaretini taşımaktadır. Bu durumla beraber aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin de karşısında durduğunu görmek mümkündür. Anlatı akışında Aypare tüm bu direnmelerine rağmen Bayhan'ı affeder. Toplumun tüm değerlerine karşı çıkmaya gücüne sahip olmasına rağmen bunu başaramaz. “Anlatıcının alışkanlık ya da var olabilecek bir sevgiye dayandırdığı durum aslında Aypare'nin, toplumsal kabullerin dışında hareket etmek istememesi yani toplumsal denetime tamamen başkaldırmak istememesi ile ilişkilidir.”²⁶⁶ Anlatıcı, toplumsal değerlerin üstünlüğüne karşı durmanın mümkün olmadığını, bedel ödemek gerektiğini anlatmaktadır. Aynı zamanda aile kurumunun kutsallığını yeniden ön plana çıkararak kadının duygusal rolü, erkeğin güç ve iktidar rolünü belirterek aileyi yeniden bir araya getirir. Diğer romanlardan farklı olarak yeniden mutlu bir aile tablosu çizmek yerine Aypare'nin bir trafik kazasında vefat ettiğini belirtir.

Bir başka boşanma örneği ile 2010 yılında yayımlanan *Arada Kalmış Tebessüm* romanında karşılaşılır. Güney, sanatla uğraşan bir karakterdir. Ressam ve müzisyendir. Zaman içerisinde parasızlık çekmesi üzerine karikatüristlik işiyle ilgilenir. Çeşitli dergilerde çalışır. Doktor bir eşe sahiptir. Eşinin kadvralarla olan iş hayatı, Güney'i oldukça olumsuz etkiler. Eşinin bu kadar rahat bir şekilde ölüye dokunması Güney'e ağır gelir. Bu nedenle boşanır.

“ Neyse ki çocuk olmadan ayrıldık, diyordu Güney. Bir doktor bulmuş kendi gibi. İyi işte, biri keser, öteki diker. Ey peki sen ne zaman kaplumbağalaşacaksın? Ben yine de evlenebilirim, bir iki çocuğum olur hiç olmazsa.”²⁶⁷

Boşanma olgusuna örnek verilen diğer romanlardan farklı olarak bu romanda boşanma isteğinin erkek karakter aracılığıyla gerçekleştiği görülür. Boşanmaya farklı bir pencereden bakan Güney, çocuğu olmadığına sevinmektedir. Çünkü ilişkilerde çocuklar, evliliklerin uzun süre devam etmesine neden olan etkenlerdir. Güney yeniden evlenebileceğine dair bir durumdan bahseder. Anlatıcı, boşanma sonrası bazı erkeklerin kendi başlarına bir düzen sahibi olamayacaklarını, düzene ihtiyaç duyacaklarını, bu nedenle başka birileriyle evlenebileceklerini belirtir. Anlatı akışında Güney tekrar evlenmez fakat iş hayatında oldukça ilerler, resimleri uluslararası bir sergide sergilenir. Aile düzenini kendi isteği ile sonlandıran Güney, bu başarısız ilişkinin ardından kendini işine ve müziğine adar. Bu

²⁶⁶ Ferda Zambak, “Deli Zamanların İkircikli Yaşam Alanları: Eşikteki Yeni Kadın Bilinci”, The Journal of Academic Social Science Studies, 2016, S.52, s.142.

²⁶⁷ Sevinç Çokum, *Arada Kalmış Tebessüm*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012, s.82.

alanda başarılı olur. Bu bağlamda erkekliğin başarı ile doğrusal ilişkisine değinmek gerekir. “ Erkeklik hem iş yaşamında hem özel ilişkilerde, iki alanda birden başarılı olmayı gerektirir. Bu erkeklik başarısı hem "beceri" hem de "denetim yeteneği" ile ilintilidir. Erkekler bu dünya içinde mümkün mertebe başarısızlıklarını saklamak eğiliminde olur. Neredeyse "başarı olmadan erkeklik de olmaz" gibi bir durum söz konusudur.”²⁶⁸ Bu nedenle ailesi dağılmış bir erkek, kendisini tekrar toplumda görünür kılmak adına işine adar. Böylece erkeklik dengesini yeniden kurmaya çalışır.

Sonuç olarak, Çokum romanlarında evli erkek karakterler erkeklik değerlerine zarar geleceğini düşündükleri, aile içerisindeki otorite dengesinin değişimi, sözü geçerliliğinin azalması, eşin iş hayatındaki kariyer mücadelesi gibi etmenler karşısında olumsuz tavırlar sergiler. Bunun neticesinde boşanmaya kadar giden sürece dâhil olurlar ve aile kurumu sarsıntıya uğrar. Boşanma sonrası ya da ayrılık aşamasında erkek karakterlerin yalnızlaştığı, düzensizliğe sürüklendikleri ve pişmanlık duygusunu yaşadıkları görülmektedir. Erkeklik değerlerinde önemli bir ölçüt olan başarılı ve güçlü olma hâli boşanma ile birlikte başarısızlığa uğrar. Aile ilişkilerindeki başarısızlık, erkek karakterlerin kriz nedenlerinden biri olur. Bu nedenle anlatı içerisinde çoğunlukla barışma teklifi erkek karakterler aracılığı ile gerçekleşir. Boşanma nedenleri ve boşanma süreci içerisinde erkek karakterlerin odak noktası erkeklik değerleridir. Erkekliğin kazanılan ve çabuk kaybedilen kaygan bir zeminde yer alması erkek karakterlerin istikrarsız bir hayata sürüklenmelerine neden olur.

4.3. Anne-Oğul İlişkisi

Toplumsal cinsiyet rollerinde ailenin her ferdine düşen ayrı görevler, aileyi birbirine bağlayan ve bir arada tutan unsurlar olarak görülür. Çocukların yetiştirilme tarzları, geleneksel öğretileri, cinsel kimliği, benliği ve ilköğrenim yeri aile kurumudur. Anne ve baba, cinsiyet rollerinin onlara tanınmış olduğu sorumluluklar çerçevesinde çocuk yetiştirerek yeni bir kimlik yaratır. Kadınların doğurganlık yolu ile yeni bir birey dünyaya getirmesi, önemli bir ayrıcalıktır. Bu nedenle çocuğun yetiştirilme ve büyütülme görevi kadınlara atfedilerek, kadınlar annelik göreviyle taçlandırılır. Anne olmak; fedakâr, sabırlı, cefakâr ve mücadeleci olmak demektir. Tanzimat ve Cumhuriyet dönemi esas alındığında annelik görevinin toplumsal bir amaç taşıdığı da görülmektedir. “Dönemin düşüncesine göre, yarınları biçimlendirecek olan çocukların devlete ve millete yararlı bireyler olarak

²⁶⁸ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.290.

yetiştirilmelerinde onlara ilk terbiyeyi veren annelerin rolü büyüktür. İyi bir anne olmak kadınların toplumsal görevidir.”²⁶⁹

Ailede doğumun ardından ilk eğitim sürecinin anne aracılığıyla gerçekleşmesi, erkek çocuklarının kendi kimliğini karşı cinsten öğrenerek hayata başladığının göstergesidir. “Çocuğun sürekli anneye birlikte olması, zaman içinde onunla bütünleşmesine ve özdeşim modeli olarak anneyi almasına sebep olabilir.”²⁷⁰ Bu nedenle ergenlik dönemiyle birlikte erkek çocukları anneleri ile aralarına mesafe koyarak babalarıyla iletişimlerini kuvvetlendirir. “Erkek çocuk için kadınsı dünyadan ayrılmak, kendini güvende hissettiği ana kucağından keskin, sancılı ve zorlayıcı bir süreçle ayrılmayı ifade ederken, anneye bağlılık ile anneden ayrılma zorunluluğunu da ifade eder.”²⁷¹ Erkeklik kimliği, babanın desteği ile birlikte şekillenir. İşte bu hususla birlikte erkeklik krizine bir neden daha eklenir. “Erkek çocuğun ergenlikle birlikte annesinden ani bir kopuş yaşadığı ve erkeklerin rekabetçi, mesafeli dünyasıyla tanıştığı öne sürülebilir. Buna göre bu ani kopuş, erkek çocuğun güvensiz ve zayıf bir benlik geliştirmesine neden olur.”²⁷² Bu durum neticesinde erkekler duygularından arındırılmış, daha sert kimliklerle hayat mücadelelerine devam eder.

Türk toplumunda kadının doğurganlığı önemsenirken, erkek çocuk doğurması yüceltilen bir olgudur. “Türkiye’de sosyal yapı içinde erkek çocuk sahibi olmak bir anne için ailede güç ve hiyerarşik üstünlük kazanmak anlamına gelir. Erkek çocuk, kadınlar için gücün, doğurganlığın bir kanıtı sayılır ve gelecek için bir güvence anlamına gelebilir.”²⁷³ Bu nedenle anne, erkek çocuğu ile ilişkisinde daha yönlendirici bir tavır sergiler. Kendi statü artışı nedeniyle oğlunu daha çok öven, her istediğini yapan, onun yerine karar veren bir anne rolüne bürünür. “Anne otoritesi erkekliğin sakatlanması anlamına gelir. Kadınlar tarafından bağımlı hale getirilmek ile onlar tarafından sevilme erkeklik inşasının zor, hatta

²⁶⁹ Zehra Toska, “Cumhuriyet’in Kadın İdeali: Eşiği Aşanlar ve Aşamayanlar”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s.71.

²⁷⁰ Erten Özensel, “Türk Toplumunda Çocuğun Yetiştirilmesinde Annenin Rolü: Konya İli Örneği”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2004, S.6, s.82.

²⁷¹ (Nancy Chodorow, “*The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*”, Los Angeles: University of California, 1978) ; Aktaran: Sinay Avşar, *Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Tarihsel Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden “Yeni Erkek”liğin Doğuşu*, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Kadem, 2018, S.3, s.231.

²⁷² Hale Bolak Boratav, Güler Okman Fişek ve Hande Eslen Ziya, *Erkekliğin Türkiye Halleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, s.32.

²⁷³ Bolak Boratav, a.g.e.,s.32.

imkânsız durumlarından biridir.”²⁷⁴ Çünkü erkeklik otorite altına alınmanın ötesinde, kendi otoritesini kurmaya çalışan bir yapıdadır.

Sevinç Çokum romanlarında baba ile ilişkiler daha çetrefilli bir kurguda yer alırken, anne ile ilişkiler daha makul bir çerçevededir. Romanlarda annelik olgusu önemsenmektedir. Erkek karakterlerin anne tasvirleri genellikle fedakârlık eden, şefkatli, düzen sahibi ve duygusal bir yapıdadır. Romanlarda erkek karakterlerin anne ile çatışmaları ise ergenlik, evlilik ve iş dünyasında anne otoritesini hissettikleri süreçte gerçekleşir. Anlatılarda annelerin erkek çocuklarına karşı tavrı ayrıcalıklı ve daha önceliklidir. Erkek çocuk doğurmanın sağladığı statüyü destekleyici bir içerik mevcuttur. Annelerinin şefkatli duygularının içerisinden sıyrılıp, erkeklik basamaklarına ulaşmanın verdiği mücadelede oluşan ikircikli durumun etkisinde erkek karakterler yer alır.

Bir ailenin hikâyesi olarak ele alınan *Çırpıntılar(1991)* romanında, Korhan ve annesinin ilişkisi örnek niteliğindedir. Korhan ailenin tek çocuğudur. Bu nedenle istediklerini elde etme konusunda şanslıdır. Avustralya’da öğrencidir. Çocukluk döneminde annesi ile iletişimi kuvvetlidir. Ergenlik dönemiyle birlikte babasına karşı ilgisi artar. Okul etkinliklerinde hep babasının onu izlemeye gelmesini, ondan erkeklik adına çeşitli bilgiler öğretmesini istemektedir. Türkiye’ye geri döndükleri süreçte Korhan 19 yaşındadır. Okul durumu çok parlak olmasa da babası Tekin, Korhan’ın çalışma hayatına atılmasını ister. Bu durum anlatıda şöyle yer alır:

*“Böylece anasının kanadı altından salıveriyordu onu şehrin içine. Bakalım uçabilecek mi? Korhan için en iyi yolun bu olduğuna inanıyor Tekin.”*²⁷⁵

Tekin, oğlunun annesine olan bağlılığını eleştirir. Korhan’ın artık annesi ile olan duygusal ilişkilerini bir tarafa bırakıp, hayata daha gerçekçi bakması gerektiğini savunmaktadır. Tekin, oğlunun erkeklik basamaklarından biri olan iş hayatı/meslek edinimi ile bu adımı atmasını sağlar. Baba aracılığıyla erkeklik öğretilerinin öğrenimi gerçekleşir. Baba romanda böyle bir rol üstlenirken, anne rolünde yer alan Esra ise, oğlu ve Tekin arasındaki çeşitli durumların dengeleyicisi konumundadır. Korhan’ın okuldaki taşkın tavır ve davranışları neticesinde, okuldan atılmak istenmesine kadar uzanan süreçte Esra, bu durumu Tekin’e anlatmaktan çekinir. Romanda Esra’nın rolü şu örnekle açıklanabilir:

²⁷⁴ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.141.

²⁷⁵ Sevinç Çokum, *Çırpıntılar*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s.255

*“Hayır ağlamayacağım. Korhan’ın durumunu Tekin’den gizledim. Öfkelenenecekti biliyorum. Zaten çok yorgun geliyor eve. Yeni bir işe girdi biliyorsun. Korhan’ın meselesiyle şevkini kırmayayım dedim.”*²⁷⁶

Esra ataerkil bir toplumda yetişmiş bir anne olarak, çocukların yaptıkları hataların en son babalar duyar tabiriyle örtbas edilerek örselendiğini göstermektedir. Esra’nın Korhan ile olan ilişkisi, oğlunu koruyucu ve dengeleyici bir ilişkidir. Annenin aşırı ilgisine karşılık baba uzak olarak kurgulanır. Satır aralarında da yer edinen anneliğe olan vurgu, anlatıcı tarafından bilinçli olarak yerleştirilip toplumda da yer edinen “babaların duygularını ulu orta belli etmeme”²⁷⁷ düşüncesini destekler niteliktedir. Anlatıcı, anne ile oğul arasındaki duygusal bağı örneklerken baba ile oğul ilişkisinin ise erkekliğe adım atma ve güçlü kalma mücadelesi olduğunu belirtir. Korhan’ın okulda arkadaşlarıyla ve çevresiyle olan hırçın iletişimi, kendini babasına kanıtlama mücadelesidir. Annesinin duygusal tavırlarından sıyrılıp, babasının gerçekçi dünya görüşüne tutunmak olumsuz bir psikolojiye bürünmesine neden olmaktadır.

Erkek çocuklarının ergenlik dönemiyle birlikte anneden kopuşu *Arada Kalmış Tebessüm(2010)* romanının Fedâ karakterinde de görülmektedir. Fedâ’nın ergenlik dönemiyle birlikte cinsel anlamdaki değişikliği annesine olan bağlılığını azaltmaktadır. Fedâ sevgilisi Günce ile birlikte yalnız kaldıkları bir zamanda, ilk ilişki deneyimini ve cinsel arzularını ilk hissettiği zamanları şöyle anlatır:

*“Üreme organı olarak değerli; yolundan şaştı mı sapık ve ahlaksız bir şey hem korunan bir değer, hem de sapkınlık örneği olabilir mi? Bu hayvanı böyle gezdirirken, elini cebine sokup zapt etmeler, boyunduruğa almalar neyin nesidir? Buluş çağındayken, bir kız gördüğünde hareketlenişine mukabil ne yapacağını bilememeler. On yedisindeyken eli orasında, yani ağaca bağlamış olarak atını, otururdu. “oğlum çeksene elini” derdi annesi. “Niye öyle oturuyorsun?”*²⁷⁸

Cinsel kimliğinin oluştuğu süreçte Fedâ, annesinin uyarılana maruz kalır. “Çocuğun ilk dönemlerinde annenin önemi ve önceliği fazla olduğu ve erkek çocuğun dünyasında somut, gerçek ve uygun bir erkek figürü henüz bulunmadığı için erkeksi olmak kadın

²⁷⁶ Çokum, a.g.e., s.56.

²⁷⁷ Büşra Kocatepe ve Sabiha Bilgi, “Toplumsal Bir İnşa Olarak Babalık: Annelerin Yaşam Öykülerinde Baba İmgesi”, Fe Dergi 10, 2018, S.2, s.52.

²⁷⁸ Sevinç Çokum, *Arada Kalmış Tebessüm*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012, s.174.

olmamakla, anne olmamakla tanımlanır. Erkek çocukları ve erkekler, kendilerindeki kadınsı özdeşimler ve kadınsı duyguları şiddetle reddederler; bu tür özellikleri tehdit edici, dolayısıyla kaygı verici bulurlar.”²⁷⁹Bu noktada Fedâ, ergenlik döneminde erkekliğini cinsellik yolu ile keşfetme mücadelesi verirken, annesi tarafından ahlaki boyutta uyarılarak dinginleştirilir. Bu nedenle Fedâ, üreme organının sağladığı erkeklik değeriyle annesinin ahlaki uyarıları arasında sıkışır.

2013 yılında yayımlanan **Çok Yapraklı İlişkiler** romanında da erkek çocuk gözünden annelik kavramının üstünlüğü üzerine bir konuşma gerçekleşir. Ana karakter Yamaç, Yeni İnsan Araştırma Merkezinde halası Gülümser’e, iş konusunda yardımcı olur. Beyza Hanım, Yamaç’ın annesidir. Gülümser’i sevmez. Bu iş verme olayını öğrenen Beyza Hanım, Yamaç’ın işlerine karışarak duygusal bir yaklaşımla doğru bir iş yapmadığını söyler. Bunun üzerine Yamaç şöyle düşünür:

*“Belki biraz daha sert çıkışlar yaparak annesine işlerine karışmamasını söyleyebilirdi. Fakat menajeri Hulki’nin, “Annelerimizi baş üstünde taşımalyız hocam, siz de bilirsiniz,” demesinin kulağındaki yankısı öylece duruyordu.”*²⁸⁰

Annenin otorite kurma çabasına karşılık, Yamaç annesini işlerine karıştırmamayı düşünse de, annesi ile olan duygusal bağı nedeniyle bunu söylemekten vazgeçer. “Erkek çocuk için anne, bir yandan tüm ihtiyaçları karşılayan, her şeye gücü yeten bir figür olarak algılanırken; diğer yandan boğucu, kontrolcü bir figüre dönüşür.”²⁸¹ Kadının otoritesi ile hareket etmeme düşüncesi, Yamaç’ın bu noktada krize yakın bir sorun yaşadığını göstermektedir. Anlatı akışında annelik kavramına verilen önem, Yeni İnsan Merkezinin başkanı Doruk Bey tarafından bir örnekle açıklanır.

*“Şöyle bir örnek vereyim; benim anacığım öyle uzun boylu tahsil mahsil göremese de evin lambası gibiydi. O olmadı mı hiçbir iş göremez, yorganımızı kaldırmayı bile beceremezdik. Kadıncağız üç erkek evladına evire çevire adam etmeye çalıştığı gibi, yüzünün bir gün güldüğünü görmediğim babamı da idare ederdi.”*²⁸²

²⁷⁹ Zehra Y. Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016, s.47.

²⁸⁰ Sevinç Çokum, *Çok Yapraklı İlişkiler*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013, s.188.

²⁸¹ Hale Bolak Boratav, Güler Okman Fişek ve Hande Eslen Ziya, *Erkekliğin Türkiye Halleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017,s.33.

²⁸² Sevinç Çokum, *Çok Yapraklı İlişkiler*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013, s.190.

Erkek otoritesine karşılık evin iç işlerinden sorumlu anne, düzen ve denge çerçevesinde ailenin temel yapıtaşı olarak görülmektedir. Anlatıcı annelik kavramının üstünlüğünü aktarırken aynı zamanda erkeğin anne otoritesine karşı çıkamamasının nedenini, anneye ve düzene duyulan ihtiyaçla açıklamaktadır

4.4. Kırılğan, Yaralı Erkekler

Erkekliğin zor kazanılıp çabuk kaybedilen bir yapıda olması nedeniyle erkekler için yaşantının her anı zorlu bir mücadeledir. Erkeklerin zorluk yaşadıkları önemli alanlardan biri de ikili ilişkilerde duygu ve düşünceleri yaşayış şekilleridir. Toplumsal cinsiyet yargıları, “erkekleri kariyer-odaklı, lider vasıflı, öfkeli, girişken, bağımsız, hırslı, çalışkan, baskı altında bile iyi çalışabilen, zeki, analitik, ikna edici, yeterli ve rekabetçi olarak idealize ederken; kadınları duygusal, sevecen, çocuklarla ilgilenen, başkalarını düşünen, iyi bir dinleyici, arkadaş canlısı, kibar ve yardımsever olmak gibi özelliklerle idealize eder. Bu kalıp yargılar bir yandan erkeklerle atfedilen “avantajlı-güçlü” toplumsal statüyü onamaktayken, diğer yandan da statüyü tehlikeye atan “kadınsı” kalıp yargıları taşımanın olumsuz sonuçlarını da beraberinde getirmektedir.”²⁸³ Bu nedenle erkeklerin duygusal tavır ve davranışları her zaman erkeklik kıstasının dışında tutulup, yetersizlik göstergesi olarak görülmektedir.

Erkekler, ikili ilişkilerde reddedilme, âşık olma ve boşanma gibi olgularla baş etmede bireyselliklerinin ötesinde, erkeklik değerlerinin alacağı darbeyi düşünerek hareket etmektedir. Bu noktada duygusal ilişkilerdeki tavırları daha belirsizdir. “Erkek kimliği, toplumun dayattığı suskun ve yaralanmaz erkek imgesinin baskısıyla, sadece duygularını karşısındakine ifade etmek değil, zihinsel ve duygusal olarak da anlamlandırmak konusunda donanımsızdır.”²⁸⁴ Her zaman güçlü olması istenen erkeğin duygu durumunu dile getirme alışkanlığı, kadınlar kadar açık ve net değildir. Bu nedenle aşkın ne olduğunu tanımlamakta ve sevgisini dile getirmekte kadınlara göre daha başarısızdır. Duygularını kısıtlamalarının bir diğer nedeni ise reddedilme kaygısıdır. Duygu durumunu aktarmada sekteye uğrayan erkek için reddedilme, başarısızlık hissini doğurmaktadır. Her alanda başarılı ve güçlü

²⁸³Beril Türkoğlu, Nuray Sakallı, “ “Erkek”, Olmak ya da Olmamak: Sosyal Psikolojik Açıdan Erkeksilik/Erkeklik Çalışmaları”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 2019, S.44, s.63.

²⁸⁴Aygün Şen, “Modern Hayatın Yarım Kalmış Aşkları: “İssiz” ve “Kaybeden” Erkek Karakterler”, s.10. https://www.academia.edu/9754718/Modern_Hayat%C4%B1n_Yar%C4%B1m_Kalm%C4%B1%C5%9F_A_%C5%9Fklar%C4%B1_Iss%C4%B1z_ve_Kaybeden_Erkek_Karakterler, Erişim tarihi: 08.05.2021,02:08.

olması istenen erkek için reddedilme kaygısı olaydan kaçma ya da sessizliğe bürünme eylemselliğiyle sonuçlanır.

Sevinç Çokum'un *Karanlığa Direnen Yıldız(1996)* romanında, bu durumun örneği görmek mümkündür. Ana karakter Feridun, Ece ile nişanlıdır. Ece'ye karşı güçlü duygular hissetmez. Ortak bir hayat sürebileceklerine inancı yoktur. Feridun komşuları Kaya Bey'in eşi İncenaz'a daha güçlü duygular besler. İncenaz'a karşı duygularını içten içe yaşar. Onu herkesten kıskanır. "*İncenaz onun sığınağı, yumuşak, ılık bir sahildi. Bir ürpertili suyun köpüğüdür...*"²⁸⁵ İncenaz'ı bir sığınak olarak görüp, onunla birlikte yaşamak ister fakat bu duygunun aşk değil, bir tutku olduğunu düşünmektedir. Hissettiği duygunun tanımlamasını yapmakta zorlanır.

*"Cümlesinin arasında dudağına bir sigara ilıştırıp yakması için yüzünü Feridun'a uzatıyordu. Sırtında yakası büzgülü işlemeli şile bezi bluzu... Feridun'un çakmağı tutan kanı çekilmiş, karıncalanan parmaklardaki ince titremeleri fark ediyor muydu?"*²⁸⁶

Bu tutkulu hallerden, duygularının ortaya çıkacağından korkma hali Feridun'un bu tutkuyu kendi içerisinde çözmeye çalışmasıyla sonuçlanır. Duygularını aktarırsa reddedileceği endişesiyle, erkekliğinin göreceği sarsıntıyı kabullenmek daha zor gelmektedir. Yasak bir ilişkinin kurbanı olmak istemez. Bu nedenle anlatı içerisinde duygularını İncenaz'a karşı açıklamaz. Anlatı sonunda Feridun'un cebinden çıkardığı kâğıtta yer alan;

"Hiçbir şey anlamlı değil

Söylenmemiş söz

Yazılmamış sayfa kadar..."²⁸⁷ şiiri, duygularını dışa vurmamanın sancısını taşıdığını göstermektedir. Anlatıcı, Feridun aracılığıyla duygularını açıklamakta zorlanan erkeğin kendi kabuğuna çekilip, sessizliği tercih ettiğini göstermektedir.

Deli Zamanlar(2000) romanında ise anlatıcı erkeklerin ikili ilişkilerde aşk ve sevgiyi, kendi erkeklik değerleri çerçevesinde yaşadıklarını belirtmektedir. Romanın ana karakteri olan anlatıcı, yakın arkadaşı Aypare'nin ilişkileri üzerinden bu duruma bir eleştiri getirir.

²⁸⁵ Sevinç Çokum, *Karanlığa Direnen Yıldız*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s.301.

²⁸⁶ Çokum, a.g.e., s.32.

²⁸⁷ Çokum, a.g.e., s.303.

Aypare'nin eşi Bayhan, ilişkisinde duygularını dile getirmeyen, geçimsiz, şiddete meyilli bir karakterdir. Anlatı akışında Aypare'nin bir trafik kazasıyla ölmesi üzerine canından bir parçanın gittiğini hisseder. Aypare, Bayhan'la ilişkilerinin yaralandığı, boşanma kararı aldıkları süreçte Maruf Bey ile tanışır. Maruf Bey'in Aypare'ye karşı ilgisi vardır. Ona aşk şiirleri okuyarak gönlüne girmeye çalışır fakat bu durum anlatıcının nezdinde şöyle yorumlanır.

“Peki bu aşk mıdır? Yağmura ıslanabilir mi Aypare için, sokaklarda sabahlar mı, bir gecelik uykusunu olsun terk eder mi? Birilerinin kendisini terslemesine dayanabilir mi? Kızgın bir kocanın üstüne saldırmasını göze alabilir mi? Bu aşk mı? Olabilir mi? İster istemez adam mağarasının duvarlarını pekleştirecek, bir zırh kuşanacaktı, kendi dünyasının ufalanmasına zerre izin vermeyecekti. Onu kendi şartları içinde sevecekti. Böylece bir hat çekecekti sevdiğiyle arasına... Onun dışına çıkıldığında aşk bitecekti. Böyle mi?”²⁸⁸

Maruf Bey'in Aypare'ye olan yaklaşımı karşısında anlatıcı, erkeklerin aşk ve sevgi tanımlarını eleştirir. Duygularını dile getirmekte zorlanan erkeğin, karşı profilinde yer alan kadını kendi doğruları çerçevesinde sevebildiğini, erkeklik değerlerine gelebilecek ufak bir sarsıntıda ise bu sevgiden vazgeçebilecek bir yapıda oldukları belirtilir. Maruf Bey'in “dünyasının ufalanmasına izin vermeyeceği” düşüncesi, erkeklerin erkeklik kariyerini sevgiden bile önde tutuklarının bir göstergesidir. Aypare'nin ölümünün ardından, Maruf Bey ve Bayhan Aypare'ye karşı duygularını yeterince dile getirememenin sancısını yaşar. Erkeklik değerlerini incitmemek adına verdikleri mücadelede sevgi ve aşkı yeterince hissedememenin kırgınlığı, Aypare'nin ölümü üzerine düşüncelerinde yer alır.

“Maruf Bey: “Şimdi yaşanmaya değer ne kaldı dersin? Senden sonrasını düşünemiyorum.”²⁸⁹

Bayhan ise şu sözlerle veda eder: *“İkimiz bir bütünmüşüz meğer...”²⁹⁰* Anlatıcı erkek karakterlerinin, erkeklik değerlerini koruma hallerinin ikili ilişkilerde krize neden olduğunu ve duyguları yeterince dile getirememenin pişmanlık hissi yaratabileceğini aktarmaktadır.

Sonuç olarak, erkek karakterlerin kriz yaşamalarının en temel sebebi erkeklik değerlerinin tutsağı olmalıdır. Duygularının sınırlandırıp yalnızca hayatın gerçekleri ile

²⁸⁸ Sevinç Çokum, *Deli Zamanlar*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2014, s.179.

²⁸⁹ Çokum, a.g.e., s.194.

²⁹⁰ Çokum, a.g.e., s.196.

mücadele etmeleri benliklerinden uzaklaşmalarına neden olur. Güçlü ve başarılı olarak tanımlanan erkeklik, erkeğin hata yapma lüksünün olmadığını, buna karşılık erkekliğini kaybetme durumuyla tehdit edileceğini hissettirir. Bu endişeyle tepkilerini kontrol edemeyen erkek karakterler ile karşılaşılır. İkili ilişkilerde ***Deli Zamanlar'ın*** Bayhan'ı şiddete meyil ederken, ***Karanlığa Direnen Yıldız'ın*** Feridun'u sessizliği tercih eder. Yine özel alanda, anne ile olan ilişkilerde kadının otoritesi ile yönlendirilmemek ya da kadın gibi olmamak için verilen mücadele de erkek karakterleri sekteye uğratar. ***Çok Yapraklı İlişkilerin*** Yamaç'ı, anne otoritesine karşılık tepki vermeyi düşünse de, bir sığınağa ve düzene duyduğu ihtiyaç temelinde tepki göstermekten vazgeçer. Böylece duygularını kontrol edememenin, iç dünya ve dış gerçeklik arasındaki sıkışmışlığın erkek karakterlerde kriz nedeni olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Toplumsal cinsiyet bağlamında son yıllarda artan erkeklik çalışmalarının disiplinlerarası faaliyetleri çerçevesinde Sevinç Çokum romanlarında erkeklik meselesi üzerinde durulur. Toplumsal cinsiyet yargılarının erkek ve kadına yüklemiş olduğu roller temelinde, bir toplumsal inşa sağlanmaya çalışılsa da, bireyler bazında cinsiyet rollerinin birer mesele haline geldiği görülür. Toplumsal değişim ve gelişimler ile birlikte kadınlık ve erkeklik daima yeniden üretilen olgulardır. Bu devingen yapı nedeniyle kadınlık ve erkeklik, sabit bir tanımlamanın ötesinde bir süreç niteliğindedir.

Sevinç Çokum'un toplumsal yapı çerçevesinde sosyo-kültürel ve geleneksel öğretilere olan duyarlılığı, toplumsal cinsiyet bağlamında özgün bir içerik sunmaktadır. Romanlarında erkeklik meselesini ele alış şekli, kadın ve erkeğin girift ilişkileri, erkeğin özel ve kamusal alanda karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların oluşturduğu krizler şeklindedir. Çalışmada, erkeklik meselesi aktarılırken toplumsal inşa sürecinde kadın ve erkeğin birbirini tamamlayıcı görev ve sorumlulukları göz önünde bulundurularak, bazı bölümlerde kadın meseleleri üzerinden çıkarımlara başvurulur. Romanlarda erkeklik kazanımları toplumsal cinsiyet inşasında erkeklik değerleri ile paralel bir düzlemde. Erkek karakterler akıl ve gücün temsilcisi olarak yer alır. Çoğunlukla yiğit, cesur, çalışkan ve becerikli olarak tasvir edilir. Anlatılarda, erkek karakterlerin erkeklik kazanımları askerlik, meslek sahibi olma, evlilik ve babalık rolleri ile gerçekleşir.

Romanları erkeklik değerleri açısından sınıflandırmak gerekirse; *Bizim Diyar(1978)*, *Gözyaşı Çeşmesi(2016)*, *Ağustos Başağı(1989)* ve *Hilal Görününce(1984)* romanlarında askerlik kurumu ve hegemonyanın baskın gücü karşısında direnç göstermeyen ve erkeğini kazanmanın gururunu yaşayan erkek karakterlere yer verildiği görülür. Askerlik ve askerliğin uzantısı olan vatan için edilen mücadelenin erkek karakterlerde yiğit, şanlı ve şerefli olmanın öncelikli adımı olduğu açıkça belirtilir. Hegemonyanın üstünlük stratejisi, asker rolünde yer alan erkek karakterlerde güç kontrolünü sivil hayatta da sağlama isteği uyandırarak, elde etme güdüsünü tetikler. Bu nedenle erkek karakterlerin askerlik rolünü gerçekleştirip sivil hayata döndüklerinde adaptasyonda zorlandıkları örneklendirilir. Anlatıcı, askerliğin erkeklik değerlerinin önemli bir basamağı olduğunu savunmaktadır. Geleneksel ve milli değerlere verilen önem göz önünde bulundurularak, erkek karakterlerin milli hislerle, vatan topraklarına karşı koruyucu eylemleri desteklenir. Aynı zamanda

askerliğin erkek karakterlerde, elde etme hırısı, hayatın yalnızca savaşmak ve kazanmak üzerine kurulu bir düzen olduğuna dair düşünceler silsilesi gibi psikolojik yan etkiler yarattığı belirtilir. Askerlik, eril kimlik oluşumunda önemli bir basamak olarak görülürken, bireysel içe dönüşte erkek karakterleri tamamlanamamışlık hissiyle sekteye uğratmaktadır.

Askerlik sonrası erkeklik kariyerlerinden bir diğeri olan meslek sahibi olma durumu erkeğin toplumda kimlik kazanması bağlamında önemli bir edinim olarak görülür. Romanlarda çalışma ve gelir kazanımı çoğunlukla erkek karakterler aracılığıyla gerçekleşir. *Zor(1977)*, *Çırpıntılar(1991)*, *Gülyüzlüm(2003)* ve *Lacivert Taşı(2011)* romanlarında geleneksel erkeklik değerleri bağlamında evin gelir düzenini erkeğin sağladığı ve erkeğin yokluğunda, erkek çocuğun ekonomik gelir kazanmakla görevlendirildiği karakterlere yer verilir. Anlatıcı, adı verilen dört romanda meslek sahibi olma olgusunun, erkeğin önemli bir adımı olduğunu ve erkek karakterlerin çocuk yaştan itibaren erkeklik değerlerine yatkın olarak yetiştirilmesi gerektiğini onamaktadır. Meslek edinimi erkeğin hayata tutunması bağlamında gerekli görülen bir olgu olduğu kadar, meslek sahibi olmayan ya da herhangi bir nedenle işten çıkarılan işsiz erkeklerin toplum tarafından ötekileştirilme süreçleri ise eleştirilmektedir. *Gece Rüzgârları(2004)*, *Tren Burdan Geçmiyor(2007)*, *Karanlığa Direnen Yıldız(1996)*, *Çok Yapraklı İlişkiler(2013)* ve *Kırmalı Etekler(2014)* romanlarında bu eleştirinin örneğini görmek mümkündür. Meslek sahibi olmayan erkek karakterler, arkadaşlık ilişkilerinin bozulması, evlilik sürecine adım atamamak, evli ise boşanmaya varan süreçler gibi etkenlerle mücadele etmek durumunda kalır. İşsiz bir erkek karakter, güçsüz ve başarısız olarak tasvir edilir. Hegemonyanın erkeklik değerleri bağlamında meslek edinimini sosyalleşme ve kimikleştirilme ile paralel bir olgu olarak görmesi nedeniyle, işsiz erkeğin bu bağlamdaki başarısızlığı ötekileştirilmenin gerekli nedenlerinden biri olarak görülür. Anlatıcı, erkek karakterlerin bu başarısızlık ile mücadelesini toplumda tutunmak adına gerçekleştirdiğini, bireysel iradenin kararıyla değil, toplumda görünür kılınmak amacıyla meslek ediniminin araç olduğu eleştirisini sunmaktadır. Bu durumun sonucu olarak ise erkek karakterlerin bireysel iradelerini kullanamamaktan kaynaklı bunalım ve yetersizlik hissiyle karşı karşıya kaldıkları tasvir edilir.

Evlilik ve babalık rolü romanlarda önem verilen bir diğeri erkeklik rolleridir. Aile kavramının temellerinin atılmasına etkili olan evlilik, erkeklerin düzen kazanma ve sorumluluk sahibi olma açısından değerli görülen bir olgudur. İktidar'ın ideolojik politikalarını devam ettirebilmek ve sürekliliğini sağlamak için evlilik bir basamak olarak

görülmektedir. Çokum'un *Hilal Görününce(1984)*, *Arada Kalmış Tebessüm(2010)*, *Çok Yapraklı İlişkiler(2013)*, *Gece Rüzgârları(2004)* ve *Deli Zamanlar(2000)* romanlarında evlilik olgusu desteklenir. Anlatıcı, erkek karakterlerini evliliğe istekli olarak kurgulamaktadır. Toplumsal yapı içerisinde erkek, evlilik ile ailenin otoriter konumuna yükselebilir bu da erkeğin toplumda başarılı ve güçlü görünmesine neden olmaktadır. Anlatıcı, evlilikle erkek karakterlerin düzene duydukları ihtiyacı tamamladıklarını savunmaktadır. Ayrıca yeni bir neslin inşasına katkıda bulunacakları için erkek karakterlerin evliliklerini onaylamaktadır. *Arada Kalmış Tebessüm(2010)*, *Deli Zamanlar(2000)*, *Çırpıntılar(1991)* ve *Gece Rüzgârları(2004)* romanlarında boşanma olgusuna yer verildiği görülse de, erkek karakterler bu düşüncenin yanlış olduğu fikrinde birleşerek yeniden barışmış ve evliliklerini sürdürmeye devam etmiştir. Erkek karakterlerin boşanma sürecinde yalnızlaşıp, düşkün bir hale geldikleri tasvir edilir. Anlatıcı, toplumun en önemli yapı taşının aile olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle erkek karakterlerini aile kurma ve evlilik konusunda destekler.

Evlilik rolünün ardından erkek karakterlerin babalık rolü ile olan erkeklik kazanımları yeni bir neslin inşasıyla üretici konumda olunması açısından desteklenmektedir. Babalık rolü, erkeğin önemli sorumluluklarından biridir. Erkeğin hegemonyasını sağlamlaştıran ve otoriter yapısını destekleyen bir roldür. Anlatılarda, babanın yokluğu, ailenin yarım kalması ve güçsüzleşmesi olarak tasvir edilir. Anlatıcı, babalık rolünün getirdiği güçlü duruş, sevgisini yeterince gösterememe, kural koyuculuk ve baskıcı tavrı ise eleştirmektedir. Babanın çocuklarına karşı mesafeli tavrı, sevgisini içine akıtması nedeniyle, çocuklarıyla sağlam bir bağ kuramamasını ve zaman zaman tartışmalara varan sonuçlara gidildiğini savunur. *Karanlığa Direnen Yıldız(1996)* romanında anlatıcı, babanın bu duygusuz ve soğuk tavırlarının yerine değişim teklifi sunar, zamana ayak uydurup sevgisini göstermesini ister fakat geleneksel erkeklik öğretilerini yıkmanın zor olacağı kanısıyla eyleme geçirilmez.

Hegemonik erkeklik bağlamında en temel unsur, otoriter yapıyı kurmak ve yöneten olmaktır. Bu bağlamda erkeklerin toplumdaki en önemli mücadelesi güç ve iktidar sahibi olma uğraşdır. Erkekliğin zor kazanılıp çabuk kaybedilen bir yapı olması nedeniyle, erkekler erkeklik rolleri ile kazandıkları otoriter yapıyı korumak ve devam ettirmekle de sorumludur. Romanlarda erkek karakterler, erkeklik değerlerini sekteye uğratabilecek (statü mücadelesi, ekonomik yetersizlik ve bedensel zayıflık gibi) alanlarda hırçın, agresif ve tutarsız davranışlar sergiler. *Gece Rüzgârları(2004)*, *Gülyüzlüm(2003)* ve *Arada Kalmış*

Tebessüm(2010) romanlarında erkekliği kamusal ve özel alanda krize sürükleyebilecek en temel olgu ekonomik yetersizlik olarak görülmektedir. Adı verilen romanlarda anlatıcı, erkek karakterlerini işsizlik ile sınıyıp, toplumun erkeklik değerleri bağlamında işsiz erkeğe uyguladığı baskıyı örneklemektedir. Anlatıcı, erkek karakterlerini ekonomik olarak yetersizlik ile mücadele etme noktasında şiddete başvuran ya da intihara meyil eden karakterler olarak kurgulamaktadır. Erkek karakterlerin kamusal alandaki başarısızlığını, özel alanda da kaybetmemek adına kendisinden zayıf gördüğüne fiziki güç kullanarak baskılamaya çalıştığını ve bu eylemin oldukça yanlış olduğunu savunmaktadır. Ekonomik yetersizliğin erkek karakterlerinde yarattığı bunalımlı ve sancılı sürecin farkında fakat bundan kurtulmak için çabalayan erkeğin hata üstüne hata yaptığı çıkarımında bulunur. *Gece Rüzgârları(2004)* ve *Arada Kalmış Tebessüm(2010)* romanlarında erkek karakterleri işsizlik nedeniyle intihara meyil ederek kurgulanması ise toplumun erkeğin işsizliği karşısında baskıcı ve dışlayıcı tavrına bir direniş niteliğindedir. Toplum düzeninin değişmeyeceği fakat farkındalık yaratılabileceği düşüncesi hâkimdir.

Erkek karakterlerin romanlarda ideal erkek anlayışının ötesinde kurgulandıkları bir diğer alan ise bedensel görünümdür. Anlatıcı, *Çok Yapraklı İlişkiler(2013)* ve *Kırmalı Etekler(2014)* romanında bedensel görünümün, iktidar ve politika amaçlı bir alt yapısı olduğunu düşünerek lider görünümle erkekliği bağdaştırmaktadır. *Gülyüzlüm(2003)* ve *Deli Zamanlar(2000)* romanlarında ise toplumun, erkek karakterler adına belirlenen güçlü, sağlık ve erkeksi olmayan görünüş karşısındaki dışlayıcı tavrı eleştirilmektedir. Bedenin kimikleştirilmesinden ziyade temel hususun birey olduğu savunulmaktadır. Bu nedenle *Deli Zamanlar(2000)* romanında örneği görülen bedensel değişim yargılanmaz fakat toplum gözünde erkeklik söz konusuysa geleneksel değerler süzgecinden geçemeyeceği belirtilir. İdeal erkeği zayıflatan bir diğer alan ise statü mücadelesidir. *Çok Yapraklı İlişkiler(2013)* ve *Tren Burdan Geçmiyor(2007)* romanlarında statünün kazanılıp kaybedilen bir durum olduğunu, erkek karakterlerin statü kaybı karşısında daha hırslı ve mücadelecı bir kimliğe büründükleri belirtilir. Anlatıcı, erkekliği elinden alınacak ve toplumda ötekileştirilip yok sayılacak erkek karakterlerin, erkeklik değerlerini korumak adına mücadelesini onaylar. Buna karşılık erkeklik kaybıyla mücadele ediş şekillerinin tutarsız ve dengeli olmadığını savunmaktadır.

Toplumsal değişim ve gelişimler ile birlikte modernleşen dünyada üretim biçimleri, iş hayatı, aile şekilleri ve ilişkileri de değişmektedir. Erkekler bu süreçte değişime ayak

uydurma ve erkekliğini korumak arasında krizler yaşar. Çokum romanlarında bu duruma örnek niteliğinde, kadının iş hayatına katılımı karşısında erkeğin otorite kaybından korkması, erkeklik kriz nedenlerinden biri olarak görülür. *Gece Rüzgârları(2004)*, *Arada Kalmış Tebessüm(2010)*, *Çok Yapraklı İlişkiler(2013)* ve *Kırmalı Etekler(2014)* romanlarında kadının kamusal hayata adım atması üzerine, erkek karakterlerde aile içerisindeki tahakkümünün azalacağı endişesi mevcuttur. Anlatıcı, erkek karakterlerini kurgularken kadınların iş hayatına katılımı karşısında keskin hatlarla bir yasaklama getirmez fakat kadın iş hayatında yer alsa bile, kadınlık ve annelik görevini daima asli görevi olarak görmesini savunmaktadır. Diğer romanlarından farklı olarak *Deli Zamanlar(2000)* romanında, bir tarafta kadının çalışma hayatı karşısında otoritesini düşünen diğer tarafta ise otoritesine zarar gelmeyeceğini düşünen erkek karakterlere yer verir. Anlatıcı adı geçen romandaki erkek karakterlerini erkeklik değerlerinin her erkete aynı ölçüde var olmadığını savunmak amacıyla kurgulamaktadır. Romanlarda erkeklik krizine neden olan bir diğer alan ise anne ile ilişkilerin kopması ve duygularını belirgin yaşayamamaktır. Erkek, ergenliği ile birlikte annenin duygusal ve şefkatli dünyasından ayrılıp, babanın ve erkeklerin mücadeleci dünyalarına adım atar. Anlatıcı bu hususa *Çırpıntılar(1991)*, *Çok Yapraklı İlişkiler(2013)* ve *Arada Kalmış Tebessüm(2010)* romanlarında yer verir. Erkek karakterlerinin annelerinden ayrılması durumunda hayata daha sert koşullarda başladıklarını ve bunun psikolojik olarak olumsuz etkisi olduğunu savunur. Ayrılış noktasından sonra anne otoritesi altına girmek istemeyen erkek karakterlere yer verilse de, anlatıcı anne kavramının üstünlüğünü savunarak, erkeklerin düzen ve duygusal bağa duydukları ihtiyaç temelinde anne otoritesini kabul ettirmektedir. Erkeğin duygularından arındırılmış, güçlü duruşu ve başarılı imajı ikili ilişkiler bağlamında kriz nedenlerindedir. Anlatıcı, *Karanlığa Direnen Yıldız(1996)* ve *Deli Zamanlar(2000)* romanlarında örneği görülen ikili ilişkilerdeki karasızlığı, erkeğin duygularını dile getirememesi ile paralel olarak kurgulamaktadır. Erkek karakterler ikili ilişkilerde duygularını dile getirememenin sancısıyla mücadele eder. Reddedilme kaygısı ve başarısızlık düşüncesi nedeniyle, erkek karakterlerin erkeklik değerlerine vereceği sarsıntının mağlubu olmamak adına, tepkisizliği ve sessizliği uyguladıkları görülür. Anlatıcı bu bağlamda erkeklik değerlerinin baskın gücü karşısında erkek karakterlerinin huzursuzluğunu dile getirmektedir.

Sonuç olarak, Sevinç Çokum romanlarında erkeklik değerleri tutarlı bir çizgide kurgulanmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin erkekler adına belirlediği sorumluluklar ve görevler çerçevesinde bir bütün oluşturarak, erkek karakterler günlük hayatta toplumun her

kesiminde karşılaşılabilecek ölçütler temelinde yansıtılır. Toplumsal cinsiyet rollerinin erkeklere yüklediği roller bazında eril bir güç sağladığını fakat bu gücün erkeklerin kendi tercih ettikleri bir yol olmadığını düşünmektedir. Bu bağlamda erkeklik rolleri de en az kadınlar kadar kurgulanmış, iktidar ve ideolojilerin kurbanı olmuştur. Askerlik, meslek sahibi olma, evlilik ve babalık rolleri ile eril güçlerini kazanıp, otorite kurarak, hegemonik erkekliğin kriterlerini tamamlayıp yöneten konumuna yükselseler bile, erkekliğin kaygan bir zeminde yer alması erkek karakteri çıkmaza sürükleyen bir olgu olarak görülür. Erkeklik değerlerinden herhangi bir basamağında bile sarsıntıya uğrayan erkek, toplum tarafından ötekileştirilir. Anlatıcı ötekileştirilmenin korkutucu etkisi karşısında, bireyselleğini ve özgün kimliğini yaratamayan erkeklerin var olduğunu belirtir. Bu nedenle anlatı içerisinde erkek karakterlerin eril güçten zevk almak yerine, içselliği ve dış gerçekliği arasında sıkıştığı ve huzursuz olduğu görülür. Erkeklik değerlerinin, erkek karakterlerde tamamlanamamışlık hissi ve baskılanmış özgürlük sağladığı savunulmaktadır. Çokum'un abukist felsefesi olarak ortaya attığı ve eserlerinde de bunun örnek ve tanımlamasını yaptığı düşünce çerçevesinde, erkeklik değerlerinin yerine yeni bir teklif sunulmak istense dahi, toplumun ve geleneksel değerlerin üstünlüğü karşısında bunu gerçekleştirmenin mümkün olmadığını savunulmaktadır. Bu çalışma neticesinde Sevinç Çokum'un romanlarına toplumsal cinsiyet meseleleri çerçevesinde yalnızca kadınların sesi olarak değil, aynı zamanda erkeklerinde baskılanmış özgürlüklerinin sesi olmak adına başvurulmalıdır.

İNCELENEN ROMANLAR

- Çokum, S. (1977). *Zor*. Ankara: Töre-Devlet Yayınları.
- Çokum, S. (2018). *Bizim Diyar* (Üçüncü baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2013). *Hilal Görününce* (Beşinci baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2017). *Ağustos Başağı* (Üçüncü baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2015). *Çırpıntılar* (Birinci baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2014). *Karanlığa Direnen Yıldız* (Birinci baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2014). *Deli Zamanlar* (Birinci baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2015). *Gülyüzlüm* (Birinci baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2015). *Gece Rüzgârları* (Birinci baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2014). *Tren Burdan Geçmiyor* (Birinci baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2012). *Arada Kalmış Tebessüm* (Birinci baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2019). *Lacivert Taşı* (Üçüncü baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2013). *Çok Yapraklı İlişkiler* (Birinci baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2014). *Kırmalı Etekler* (Birinci baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2016). *Gözyaşı Çeşmesi* (Birinci baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.

KAYNAKLAR

- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1906-1938)*. (1989). Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Abadan Unat, N. (1999). “Türk Kadını ve Küreselleşme” Cumhuriyet ve Kadın Sempozyumu, Ankara: Kadınlar Derneği Yayınları.
- Akca, E. B. ve Tönel, E. (2011). *Medyada Hegemonik Erkeklik ve Temsil*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Akın, Y. (2004). “*Gürbüz ve Yavuz Evlatlar*”: *Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aksungur, M. (2019). Toplum Yapısı İçerisinde Çalışma Olgusunun Ortaya Çıkışı ve Yaşanan Dönüşümler. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(16), 1- 23.
- Aktaş, F. O. (2010). Türkiye’de Erkekliğin Kurgulanışında Askerliğin Yeri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Altınay, A. G. (2004). *Vatan Millet Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altınay, A. G. ve Bora T. (2001). Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arat, Y. (2005). Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar, *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. (Der. Bozdoğan S. ve Kasaba R.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Arat, Z. (1998). Kemalizm ve Türk Kadını, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Argunşah, H. (2016). Kadın Duyarlılığı Açısından Sevinç Çokum’un Hikâyeleri. *Kadın ve Edebiyat-Kendini Yazmak*. İstanbul: Kesit Yayınları.

- Avşar, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Tarihsel Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden “Yeni Erkek”liğin Doğuşu. *Kadın Araştırmaları Dergisi*. Kadem. 3(2) , 224-241.
- Aydın, S. ve Atay, T. (2009) Halk Bilmi Toplumsal Uygulamalar Törenler ve Ritüelleri Geçiş Törenleri. *Türkiye Kültür Portalı Projesi*. Ankara.
- Bayraktar, Evrim (2018). Toplumsal Cinsiyet, Kültür ve Şiddetin İnfertilite İle İlişkisi. *Sağlık Bilimleri Dergisi*. 27(3) , 234-238.
- Berktaş, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bilgili, M. (2019). Toplumsal Cinsiyet, Bedenin Mekânsallığı ve Cinsiyetçi Mekânlar. *Felsefe-Yazın Dergisi*. S.23, 19-28.
- Boratav, B. H. , Fişek, O. G. ve Ziya, E. H. (2017). *Erkekliğin Türkiye Halleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve Cevaplarla Erkeklikler*. İstanbul: Altan Basım Yayınları.
- Bozok, M. (2018). Türkiye’de Ataerkillik, kapitalizm ve Erkeklik İlişkilerinde Biçimlenen Babalık. *Fe Dergi 10*. Ankara. S.2, 31-42.
- Butler, J. (2014). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*.(Çev. Ertür B.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Caporal, B. (2000). *Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*. İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
- Connell, R. W. (2019). *Erkeklikler*. (Çev. Konukcu, N.) Ankara: Phoenix Yayınları.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (Çev. Soydemir, C.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çakır, S. (2008). Feminizm Ataerkil İktidarın Eleştirisi. (der. Örs, B.). *19.yy’dan 20.yy’a Modern Siyasal İdeolojiler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, G. (2016). ‘Erkekler (de) ağlar!’:Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü. *Fe Dergi*. Ankara. 8(2), 1-13.

- Çiçek, Z. (2014). Boşanmanın Sosyolojik Analizi; Denizli Kenti Örneği. Doktora Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Denizli.
- Çiftçi, Ö. (2020). Sevinç Çokum'un Tarihi Romanları ve Dönem Romanları Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kastamonu.
- Çokum, S. (2013). Tarihi Romanda Yaşanmışlık. *II. Milletlerarası Tarihi Roman ve Romanda Tarih Sempozyumu*. İstanbul. 50-57.
- Çubukçu, D. N. (2019). Neoliberal Ekonomik Düzenin Hegemonik Erkeklik Üzerindeki Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas.
- Dağ, N. (2012). Sevinç Çokum Romanlarında Sosyal Yapı. Yüksek Lisans Tezi. Adıyaman Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adıyaman.
- Demirel, R. (2020). *Boşanmanın Erkeklik Halleri*, İstanbul: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Direk, Z. (2007). *Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar*. İstanbul: YKY.
- Dökmen, Z. Y. (2016). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Duman, M. Z. (2019). Türkiye'de Ordu-Siyaset İlişkileri ve Askeri Darbelerin İdeolojik Kökenleri. *İnsan ve İnsan dergisi*. 6(20), 145-164.
- Durakbaşı, A. (1998). Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve "Münevver Erkekler" . *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Duymaz, A. (2004). "Dede Korkut Kitabı'nda Alplığa Geçiş ve Topluma Katılma Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*.
- Ecevit, Y. (2012). Aile, Kadın ve Devlet İlişkilerinin Değerlendirilmesinde Klasik ve Yeni Yaklaşımlar, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0(1), 9-34.
- Edström, J. , Çağlar, M. ve Greig, A. (2019). Erkeklik ve Dönüşüm: Kısa Özet. Brighton: Kalkınma Çalışmaları Enstitüsü.

- Elgün, A. (2020). Erkek Evreninde Erkeklik Biçimlerinin Temsili: www.erkekadam.org Üzerine Nitel Bir Analiz, *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 871-894.
- Enginün, İ. (2003). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. (4. Baskı) İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ercilasun, B. (2009). Sevinç Çokum ve Dört Romanı, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S.26, 82-108.
- Erkol, G. Ç. (2018). İlet, Zillet, Erkeklik: Eleştirel Erkeklik Çalışmaları ve Türkiye'deki Seyri. *Toplum ve Bilim*. S.145, 6-27.
- Ertan, C. (2009). Türkiye'de Erkeklik İmgesi ve Eşcinsel Kimliği. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya.
- Eryücel, E. (2017). Öjenik Bağlamında Batı Ülkeleri'nde ve Türkiye'de Politika Yapımı Üzerine Karşılaştırmalı Analiz. *International Conference On Eurasian Economies*. Gaziosmanpaşa University, Session:4A.
- Gümüsoğlu, F. (1998). Cumhuriyet Döneminin Ders Kitaplarında Cinsiyet Rollerini (1928-1998). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Gür, M. (2018). Türk Romanında Erkeklik ve Milliyetçilik. Doktora tezi. Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Nevşehir.
- Gürbilek, N. (2004). *Kör Ayna, Kayıp Şark Edebiyat ve Endişe*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hooks, B. (2018). *Değişme İsteği: Erkekler, Erkeklik ve Sevgi*. (Çev. Kutluata Z.) İstanbul: Bgst Yayınları.
- Horzum, Ş. (2018). Erkek ve Erkeklik Çalışmaları: Sorunsaldan Kurumsala. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(4), 75-101.
- İmamoğlu, O. (2012). Değişen Dünyada Değişen Aile-İçi Roller, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0(1), 58-68.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*, İstanbul: Evrim Yayınları.

- Kandiyoti, D. (1996). *Cariyeler, Bacılar, Yurtttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Karacagil, Z. (2017). Erkek bedeninin kurgulanmasında 'Askerlik Hizmeti'. *Journal of Human Sciences*. 14(4), 4410-4424.
- Karaduman, C. ve Ergun, A. (2018). Erkek Egemen İş Ortamlarında Kadın Yöneticilerin İş Deneyimleri ve Stratejileri. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 21(2), 114-143.
- Kepekçi, E. (2012). Hegemonik Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün mü?. *Kadın Araştırmaları Dergisi*. İstanbul. 2(11), 59-86.
- Kocatepe, B ve Bilgi, S. (2018). Toplumsal Bir İnşa Olarak Babalık: Annelerin Yaşam Öykülerinde Baba İmgesi. *Fe Dergi* 10. S.2, 43-59.
- Küçük, Ş. K. (2019). Türk ve İngiliz Romanlarında İntihar. Doktora Tezi. Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi. Ardahan.
- Ok, S. (2011). Erkeklik Krizi ve İşsizlik. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Özdemir, H. (2019). Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Erkeklik ve Kadınlık Algısı: Bir Alan Araştırması. *Asya Studies Akademik Sosyal Araştırmalar*. 4(10), 90-107.
- Özensel, E. (2004). Türk Toplumunda Çocuğun Yetiştirilmesinde Annenin Rolü: Konya İli Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 2(6), 76-96.
- Öztürk, A. (2012). Eril Bedenselleşme: Hegemonik Erkek Bedeninin İnşası. *FLSF Dergisi*. 7(13), 39-53.
- Öztürk, B. A. (2013). Erk'ten Erkeğe Bebekten Katile, VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar Bildiri Kitabı 1. Muğla.
- Scott, J. W. (2013). *Feminist Tarihin Peşinde*, (Der. Dinçer, F. ve Aslan, Ö.). İstanbul: Bgşt Yayınları.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Saraçgil, A.(2005). *Bukalemun Erkek*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Selek, P. (2011). *Sürüne Sürene Erkek Olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sennet, R. (2011). *Otorite*. (Çev. Durand, K.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şen, A. Modern Hayatın Yarım Kalmış Aşkları: “İssız” ve “Kaybeden” Erkek Karakterler.https://www.academia.edu/9754718/Modern_Hayat%C4%B1n_Yar%C4%B1m_Kalm%C4%B1%C5%9F_A%C5%9Fklar%C4%B1_Iss%C4%B1z_ve_Kaybeden_Erkek_Karakterler, Erişim tarihi: 08.05.2021,02:08.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. Sosyoloji Konferansları. *DergiPark*. 0(35), s.39-40.
- Yanıklar, C. (2018). Postmodern Tüketim, Tüketim Kültürü ve Toplumsal Kimliğin İnşası. *KOSBED*. 0(35), 231-252.
- Yavuz, Ş. (2014). İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı. *Milli Folklor*. 26(104), 110-127.
- Yılmaz, A. (2012). Sevinç Çokum Romanlarında Tahkiye'nin üç unsuruna (Zaman, Mekan, Şahus Kadrosu) Umumî Bir Bakış. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. 1(10). 211-231.
- Yürek, N. Ve Karaboğa A. (2018). Türkçe Ders Kitaplarında Hegemonik Erkeklik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14(3), 956-987.
- Toska, Z. (1998). Cumhuriyet'in Kadın İdeali: Eşiği Aşanlar ve Aşamayanlar. *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Türk, F. ve Arıkoğlu C. (2012). Kamu Hayatında Türk Kadını. *TÜBAR*. S.31, 31-53.
- Türkoğlu, B. (2013). Fay Hattında Erkeklikler: Çalışma ve İşsizlik Ekseninde Erkekliğe Bakış. *Mülkiye Dergisi*. 37(4), 33-61.
- Zambak, F.(2020). *Tanzimat Dönemi Türk Romanında Erkeklikler*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Zambak, F. (2016). Deli Zamanların İkirikli Yaşam Alanları: Eşikteki Yeni Kadın Bilinci. *The Journal of Academic Social Science Studies*. S.52, 135-145.

Zeybekoğlu, Ö. (2010). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türk Toplumunun Erkeklik Algısı. *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*. 3(1),1-14.

<https://www.tdk.gov.tr>. Erişim tarihi: 13.10.2020,19:34.

<https://www.tdk.gov.tr>. Erişim tarihi: 13.10.2020,19:34.

<https://www.tdk.gov.tr>. Erişim tarihi: 13.10.2020,19:35.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Yağmur Esin Pahsa

Doğum Yeri ve Tarihi: Kars / 02.07.1996

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Akdeniz Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Türk Dili ve Edebiyatı
Anadolu Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Sosyoloji

Lisansüstü Öğrenimi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı / Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

İletişim

e-posta Adresi: y.esin.21644@gmail.com

Tarih: 22.05.2021